UNIVERSITATEA „GEORGE BACOVIA” BACĂU
FACULTATEA DE CONTABILITATE ŞI INFORMATICĂ DE GESTIUNE

LECT. UNIV. DR.
RADU FLOREA

CONTABILITATE CONSOLIDATĂ

- SUPORT DE CURS -
MASTER - SPECIALIZAREA MANAGEMENT FINANCIAR CONTABIL

- 2009 -

CUPRINS

CAPITOLUL 1
CONCEPTE FUNDAMENTALE PRIVIND CONSOLIDAREA CONTURILOR

Constituind o prezență din ce în ce mai pregnantă în economia mondială contemporană, grupurile de societăți au suscitat de-a lungul timpului interesul specialiştilor din domeniul economic care şi-au orientat preocupările în direcția studierii particularităților de organizare şi funcționare a acestor entități şi a găsirii unor tehnici şi metode care să permită o abordare globală a acestor structuri.

1.1. Considerații generale privind grupurile de societăți

O abordare corectă a grupurilor de societăți porneşte de la cunoaşterea şi înțelegerea premiselor care au determinat apariția acestor structuri, a modului în care grupurile sunt tratate în viziunea contabilă, managerială, a legislației muncii şi fiscale, cât şi a principalelor tipuri de grupuri, aspecte pe care ne propunem să le tratăm în subcapitolele următoare.

1.1.1. Premisele apariției grupurilor de societăți

Secolul al XX-lea a fost considerat pe bună dreptate epoca marilor transformări şi mutații în domeniul ştiințific, tehnologic, social, politic şi, implicit economic. Aceste transformări au obligat întreprinderile şi organizațiile să îşi analizeze situația şi să găsească noi soluții pentru a face față noilor provocări. Astfel, progresul tehnic, impulsionat de dezvoltarea fără precedent a ştiinței, dezechilibrele ecologice, supraoferta asociată cu o concurență acerbă ca urmare a internaționalizării afacerilor, penuria de resurse şi accesul discreționar la acestea, introducerea barierelor şi restricțiilor la intrarea pe unele piețe sunt doar câteva din cauzele care au obligat organizațiile să îşi adapteze strategiile de management la condițiile unui mediu aflat într-o continuă schimbare.

Analizând principalele modificări care au intervenit în ultima parte a secolului XX, Peter Drucker[1] identifică ***cinci domenii majore ale mediului economic şi social*** care exercită o puternică influență asupra firmei şi a mediului acesteia:

- *Integrarea economică internațională* bazată pe principiul reciprocității care porneşte de la o mai bună cunoaştere a diferitelor modele socio-culturale (cum sunt cele vest şi est-european, nord-sud-american, asiatic) şi preluarea celor mai valoroase elemente de la un model la altul. Pe lângă efectele pozitive ale principiului reciprocității în planul relațiilor comerciale internaționale, acest principiu a provocat şi efecte adverse

[1] P. Drucker, Managing for the future, Ed. Butterworth-Heinemann, Oxford, 1994, pag.13-21.

materializate în protejarea pieţelor interne şi introducerea unor bariere în comerţul internaţional.

- *Integrarea firmelor în economia mondială prin alianţe* care îmbracă o gamă largă de forme: societăţi mixte, consorţii internaţionale, companii multinaţionale, parteneriate, acordarea de licenţe încrucişate. Aceste alianţe au apărut ca urmare a creşterii semnificative a rolului firmelor mici şi mijlocii în cadrul economiilor naţionale, regionale şi mondiale, a potenţialului financiar ridicat impus firmelor care se implică în acţiuni multinaţionale şi a interferenţei crescânde a pieţelor şi tehnologiilor care stau la baza încheierii acestor parteneriate.
- *Restructurarea organizatorică a firmelor* pe baza descentralizării activităţilor şi a competenţelor decizionale, a reducerii numărului de niveluri ierarhice, a delocalizării şi externalizării unor servicii şi activităţi.
- *Abordarea modernă a rolului, funcţiilor şi legitimităţii managementului* potrivit căreia managementul strategic al firmei trebuie să asigure un echilibru judicios între prosperitatea firmei şi cea a comunităţii locale şi naţionale din care aceasta face parte.
- *Primatul problemelor politice internaţionale* legate de poluare, terorism, eliminarea armelor chimice, bacteriologice şi nucleare, integrarea ţărilor în curs de dezvoltare în economia mondială *asupra problemelor economice* şi determinarea interdependenţei dintre acestea.

În faţa acestor provocări ale mediului extern, firmele au trebuit să găsească acele strategii care să le permită menţinerea sau îmbunătăţirea poziţiei lor pe piaţă, pătrunderea pe noi pieţe, păstrarea clientelei şi diversificarea gamei de produse, îmbunătăţirea indicatorilor de performanţă a activităţii economice.

Astfel, de-a lungul timpului, în funcţie de obiectivele strategice urmărite, firmele au realizat alianţe strategice, au înfiinţat grupuri, filiale, sucursale care să le faciliteze accesul pe diferite pieţe, creşterea gradului de specializare, dobândirea unei poziţii pe piaţă etc.

Analiza acestor condiţii de mediu permite identificarea *principalelor strategii care au stat la baza creării şi dezvoltării grupurilor de societăţi:*

Strategiile de creştere apar ca o măsură de protecţie şi siguranţă a dezvoltării şi perpetuării firmei în condiţiile unui mediu incert şi cu o dinamică accentuată. În această optică supravieţuirea unei firme pe o anumită piaţă este direct condiţionată de creşterea cifrei sale de afaceri, a producţiei şi de obţinerea unor avantaje concurenţiale legate de curba experienţei care pot determina diminuarea costurilor pe unitate de produs. Se apreciază că acele organizaţii care nu reuşesc să atingă nivelul optim de producţie care să le permită să fructifice efectele economiei de scară sunt condamnate la reducerea treptată a segmentului de piaţă deţinut.

T.L. Wheelen[2] identifică principalele motive care stau la baza adoptării strategiilor de creştere:

[2] T. L. Wheelen, J.D. Hunger, Strategic management and business Policy, Ed. Addison – Wesley, New York, 1989, pag. 37.

- O firmă aflată în creştere este mai atractivă pentru investitori şi personalul angajat, iar preluarea ei de către adversari este mai dificilă. Totodată, siguranța posturilor managerilor este mai mare, iar oportunitățile salariale şi de promovare oferite angajaților mai însemnate.
- O firmă aflată în creştere face față cu mai multă uşurință propriilor greşeli şi modificări ale mediului extern întrucât dispune de resurse considerabile.

Organizațiile care adoptă strategii de creştere sunt caracterizate printr-o serie de particularități[3]:

- Au, în general, o rată a profitului superioară mediei din ramura / sectorul respectiv de activitate;
- Dezvoltă cu regularitate inovații materializate în produse noi, tehnologii, noi utilizări şi noi piețe ale produselor existente;
- Prezintă o rată de creştere mai mare decât cea a piețelor pe care îşi comercializează produsele;
- Preferă să creeze cerere pentru produsele lor decât să îşi adapteze produsele la cerințele pieței;
- În general prezintă tendința de a evita "războaie de prețuri" în cadrul ramurilor sau sectoarelor unde activează.

Strategiile de creştere sunt aplicabile în egală măsură întreprinderilor care îşi desfăşoară activitatea pe piețe aflate în creştere, stabile sau în descreştere. Adoptarea acestui tip de strategie trebuie să țină cont de o serie de aspecte legate de resursele financiare ale societății, riscurile aferente întreruperii creşterii şi reglementările legale de tip "antitrust".

În ceea ce priveşte avantajele şi dezavantajele asociate strategiei de creştere, părerile specialiştilor sunt împărțite.

Astfel, unii autori[4] consideră că structurile de grup prezintă o serie de avantaje, dintre care două au importanță deosebită, şi anume:

- *suplețea noii structuri* rezultată din diferențierea activităților în sânul unor entități juridice distincte care permite o definire mai clară a responsabilităților, micşorându-se astfel riscurile la nivelul grupului atunci când una dintre societățile controlate exclusiv traversează o perioadă de dificultăți economice şi financiare;
- *controlul asupra societăților grupului* prin aplicarea regulilor majorității în luarea deciziilor, permițând exercitarea puterii şi a controlului fără a se deține totalitatea acțiunilor. Astfel, crearea de filiale şi de subfiliale conduce la o multiplicare a puterii în raport cu capitalul efectiv deținut.

Pe de altă parte, se apreciază[5] că o dimensiune mai mare a întreprinderii nu înseamnă însă în mod obligatoriu şi o profitabilitate mai mare a activității, iar riscul asociat acestei strategii

[3]L. Byars, Strategic Management, Ed. Harper & Row, 1984 citat de B. Băcanu în Management strategic, Ed. Teora, Bucureşti, 1997, pag. 107.
[4] L. Malciu, N. Feleagă, Reglementare şi practici de consolidare a conturilor – Din orele astrale ale Europei contabile, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 11-12.
[5] P.Druker, Management strategic, Ed. Teora, Bucureşti, 2001, pag 307.

poate determina reducerea cotațiilor la bursă a acțiunilor societăților care au ales această strategie.

În funcție de modul în care se realizează creşterea, societatea poate opta pentru una din alternativele strategice: *creştere internă* sau *creştere externă*.

Creşterea internă se realizează pe seama eforturilor proprii ale întreprinderii materializate în acțiuni de creare sau achiziționare de noi capacități de producție, maşini, utilaje, tehnologii. În general, strategia de creştere internă urmează unei strategii de "lider prin cost" care a permis societății pe de o parte să înlăture sau să descurajeze concurența de pe piață şi, pe de altă parte, să asigure resursele financiare necesare dezvoltării[6].

În fundamentarea acestei strategii se recomandă asigurarea echilibrului între nivelul creşterii cifrei de afaceri şi cel al rentabilității şi menținerea independenței financiare a întreprinderii prin autofinanțarea investițiilor.

Principalele ***avantaje*** ale aplicării acestei strategii constau în *ritmul constant de creştere* care permite supravegherea atentă a dezvoltării întreprinderii şi *adaptarea în totalitate a noilor structuri rezultate în urma aplicării strategiei de creştere internă la particularităților societății* Astfel, firma poate astfel decide asupra amplasamentului, tehnologiilor utilizate, personalului angajat în cadrul noii capacități de producție.

Printre *dezavantajele principale*[7] ale creşterii interne în literatura de specialitate sunt citate: *ritmul relativ lent de dezvoltare al activității*, mai ales în cazurile în care se doreşte şi diversificarea gamei de produse, ca urmare a faptului că întreprinderea nu dispune de experiența necesară derulării unor noi activități în condiții de eficiență şi performanță şi *scăderea flexibilității întreprinderii şi a capacității ei de adaptare şi reacție la schimbările mediului extern* cu rol negativ asupra dezvoltării viitoare a firmei.

Creşterea externă a cunoscut o dezvoltare fără precedent în anii '80 ca urmare a accentuării concurenței, a mondializării schimburilor şi a extinderii tranzacțiilor bursiere. Prin creşterea externă întreprinderea urmăreşte obținerea controlului asupra altor societăți în condițiile unor costuri mai mici decât în cazul creşterii interne şi a dobândirii unui segment de piață, a unei tehnologii sau a imaginii firmelor preluate.

În practică, au fost identificate *patru motivații*[8] ale strategiei de creştere externă:

- *Realizarea unor sinergii operaționale şi financiare* care să determine îmbunătățirea performanțelor întreprinderii. Câştigurile de sinergie pot apărea ca o consecință a reducerii costurilor de producție datorită creşterii volumului producției (acest efect este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de "economie de scară"), a exploatării experienței acumulate şi a regrupării producției şi reducerii cheltuielilor de desfacere (economii de costuri variabile).

---

[6] M. Săcărin , Grupurile de societăți şi repere ale interpretării conturilor consolidate, Ed. Economică, Bucureşti, 2002, pag.16.
[7] R. Lynch, Strategia corporativă, Ed. Arc, Chişinău, 2002, pag. 576-590.
[8] M. Nussenbaum, Prises de controle, fusions, acquisitions (Elements theoretiques et pratiques), Encyclopedie de gestion, vol. 3, Ed. Economica, Paris, 1997, pag. 2470.

- *Rezolvarea problemelor de agenţie şi îmbunătăţirea gestiunii întreprinderii.* Teoria agenţiei reglementează relaţiile şi divergenţele de opinie care există între manageri şi acţionari. Astfel, dacă acţionarii sunt interesaţi de maximizarea valorii întreprinderii, managerii preferă creşterea întreprinderii şi a puterii proprii, chiar dacă aceasta se realizează în detrimentul valorii întreprinderii. În acest context, creşterea externă şi finanţarea pe baza creditelor bancare obligă managementul societăţii să desfăşoare o activitate cât mai eficientă care să îi permită rambursarea datoriilor şi îmbunătăţirea performanţelor. Prin rolul lor de supraveghere, instituţiile financiare vor urmări creşterea continuă a valorii întreprinderii şi îmbunătăţirea gestiunii resurselor, contribuind astfel la diminuarea tensiunilor dintre manageri şi acţionari.
- *Satisfacerea orgoliului şi a motivaţiilor personale ale managerilor* întrucât creşterea externă realizată prin achiziţia unor alte întreprinderi conferă pentru moment managerilor şi acţionarilor o imagine de succes. Uneori, proprietarii sau managerii pot fi dispuşi să plătească sume nejustificat de mari pentru achiziţionarea unei întreprinderi întrucât această opţiune strategică este asociată succesului şi dezvoltării afacerii.
- *Obţinerea unor avantaje fiscale* ca urmare a preluării unor deficite fiscale de către societatea absorbantă (în cazul fuziunii).

În funcţie de suportul juridic utilizat, strategia de creştere externă poate fi pusă în aplicare prin: achiziţia directă de acţiuni sau părţi sociale, fuziune, ofertă publică de cumpărare sau schimb.

Achiziţia directă de părţi sociale sau acţiuni îmbracă două forme, şi anume: *plasamentul de capital* şi *preluarea de titluri de participare*.

În cazul *plasamentului de capital*, acţiunile sunt cumpărate în scopul de a obţine un venit sub formă de dividende şi o plusvaloare prin plasarea capitalurilor disponibile.

Prin *preluarea de titluri de participare* se urmăreşte în general exercitarea unei influenţe sau a unui control asupra societăţii deţinătoare a acţiunilor preluate. Preluarea de titluri de participare se poate realiza prin: subscrierea de capital cu ocazia constituirii sau majorării capitalului societăţii emitente, achiziţionarea directă de titluri de la acţionarii societăţii vizate sau prin schimbul de titluri.

Titlurile de participare sunt drepturi sub formă de acţiuni şi alte titluri cu venit variabil deţinute în capitalul altor societăţi a căror deţinere durabilă este considerată utilă acesteia. Aceste titluri de participare pot fi grupate în două categorii: *titluri de participare deţinute la societăţi din cadrul grupului*, respectiv în cadrul filialelor şi *titluri sub formă de interese de participare* (denumite generic titluri imobilizate ale activităţii de portofoliu), asimilate titlurilor de participare strategice şi titlurilor de participare deţinute în societăţile asociate.

Titlurile de participare strategice[9] reprezintă titluri de participare deţinute într-un procent de până la 20% dar care nu asigură posibilitatea exercitării unei influenţe semnificative. Titlurile

[9] M. Săcărin, Grupurile de societăţi şi repere ale interpretării conturilor consolidate, Ed. Economică, Bucureşti, 2002, pag.16.

de participare strategice deținute într-un procent mai mic de 10% sunt considerate interese minoritare. Ca principiu general, o societate asociată reprezintă o întreprindere în care investitorul are o influență semnificativă, evidențiată prin deținerea a 20% până la 50% din acțiunile cu drept de vot ale societății.

O formă distinctă a achiziției directe o reprezintă cumpărarea unei firme de către o alta şi absorbirea ei ca parte operațională a acesteia din urmă. În urma acestui proces, întreprinderea achiziționată dispare ca entitate juridică independentă, dar poate rămâne ca unitate strategică de afaceri sau divizie a noii structuri.

Fuziunea reprezintă o tranzacție care implică unirea a două sau mai multe societăți în urma căreia rezultă o singură firmă.[10] Acest proces generează unirea tuturor elementelor patrimoniale ale firmelor în vederea îmbunătățirii performanțelor, a obținerii unor avantaje legate de extinderea segmentului de piață, complementaritatea unor produse sau economii de scară[11].

Creşterea de acest tip poate genera modificări în structura concurențială a pieței, fapt care impune uneori intervenția statului pentru a preîntâmpina creşterea nivelului de concentrare pe o piață şi apariția unor tendințe monopolistice.

În cazul operațiunii de fuziune distingem două modalități de realizare: *fuziunea prin contopire*, denumită şi fuziunea-reunire[12], care presupune dizolvarea societăților care fuzionează şi crearea unei societăți noi şi *fuziunea prin absorbție* care se realizează prin înglobarea unei societăți în cadrul unei întreprinderi existente.

Din punct de vedere strategic[13], fuziunea poate fi: *orizontală, verticală* sau *de tip conglomerat.*

Fuziunea orizontală se realizează atunci când o societate fuzionează cu o altă societate din acelaşi sector de activitate urmărindu-se în principal consolidarea poziției pe piață şi dezvoltarea gamei sale de produse.

Fuziunea verticală se realizează în amonte (situație în care o întreprindere fuzionează cu un furnizor) urmărindu-se controlul unei surse de aprovizionare, sau în aval (cu un client) în scopul dezvoltării rețelei de distribuție.

Fuziunea de tip conglomerat are ca efect reunirea în aceeaşi entitate juridica a două sau mai multe societăți din domenii diferite de activitate în scopul reducerii riscului economic prin diversificarea portofoliului de activități.

Oferta publică de cumpărare sau de schimb reprezintă procedura prin care o persoană fizică sau juridică îşi face publică dorința de a achiziționa sau de a ceda parțial sau în totalitate titlurile unei societăți. Oferta publică de schimb permite societății inițiatoare să achiziționeze

[10] B. Băcanu, Practici de management strategic: metode şi studii de caz, Ed. Polirom, Iaşi, 2006, pag. 120.
[11] Economiile de scară se traduc prin diminuarea costului de producție ca urmare a creşterii volumului de producție. De asemenea, ele pot decurge din reducerea cheltuielilor administrative de structură (reducerea taliei serviciilor contabile, financiare etc.).
[12] L. Malciu, Contabilitate aprofundată, Ed. Economică, Bucureşti, 2000, pag. 59-61.
[13] A. Burlaud, F.D. Poitrinal, E. Salustro (coord), Comptabilité et droit comptable. L'intelligence des comptes et leur cadre lègal, Ed. Gualino, Paris, 1998, pag. 74 .

titlurile unei alte societăţi prin emiterea de titluri proprii, fără să îşi afecteze trezoreria, înregistrându-se însă o "diluare a capitalului[14]".

De cele mai multe ori strategia de creştere este însoţită de o ***internaţionalizare*** a afacerii sau chiar de ***globalizarea producţiei***. Acest proces de internaţionalizare a afacerii presupune parcurgerea mai multor ***faze distincte***:[15] export-import; licenţiere şi francizare; aranjamente colaborative; societăţi mixte (joint-ventures); filiale de vânzare-asamblare; filiale de producţie.

Exportul şi importul de produse şi servicii constituie primul pas în internaţionalizarea afacerii unei întreprinderi. Ultimele decenii au fost caracterizate de o intensificare a schimburilor comerciale internaţionale. Astfel, în perioada 1990-2001 ritmul de creştere a exportului de produse a fost de 5% iar cel al exportului de servicii a fost de 6 %, situându-se la un nivel dublu faţă de creşterea producţiei industriale şi a PIB-ului mondial.

Aranjamentele colaborative reprezintă forme de cooperare internaţională în domeniul producţiei, distribuţiei, marketingului, activităţii de cercetare-dezvoltare, management şi dezvoltarea proiectelor complexe. Cele mai frecvent întâlnite forme de aranjamente colaborative sunt: contractarea managementului, contractarea manufacturării sau a prelucrării industriale, proiectele la cheie, tranzacţiile bazate pe reciprocitate. Aceste tranzacţii comerciale permit, sub raport strategic, intrarea unei firme pe o piaţă străină.

Alianţele strategice internaţionale nu intră în categoria tranzacţiilor comerciale propriu-zise şi se referă la acţiuni de cooperare internaţională între firme în domeniul activităţii de cercetare-dezvoltare, marketing, distribuţie fără însă a genera noi entităţi economice sau transfer de capital. Ultimii ani au marcat o creştere a numărului de alianţe strategice de la mai puţin de 2.000 în anul 1989 la peste 62.000 în 1999. Statisticile arată însă că multe din acestea sunt nefuncţionale şi dispar din primul an de la constituire (circa 65%).

Joint-ventures acoperă toate formele de asociere între două sau mai multe firme din ţări diferite, pe o durată de timp îndelungată şi pot îmbrăca, în principal trei forme distincte: joint-venture între o firmă locală şi o firmă străină care duce la formarea unei noi companii, joint-venture între o firmă străină şi o firmă locală de stat sau administraţia publică şi crearea unei noi companii de către mai multe firme străine, fără nici o participaţie locală. Deşi această formă de asociere există încă din perioada interbelică, societăţile mixte au cunoscut o puternică dezvoltare în anii 50-60 constituind o modalitate de intrare pe piaţa ţărilor în curs de dezvoltare. Astfel, un exemplu concludent îl constituie investiţiile directe ale firmelor multinaţionale americane care au crescut de la 24% în perioada 1951-1955 la 45% în anul 1985.

Principalele cauze care stau la baza alegerii acestei opţiuni strategice se regăsesc în: potenţialul pieţei de desfacere, atractivitatea pieţelor, valoarea investiţiei, surmontarea barierelor de intrare pe piaţă, diminuarea riscurilor de ordin politic şi absenţa unor avantaje competitive nete ale firmei.

---

[14] Fenomenul "diluării capitalului" apare ca urmare a divizării capitalului social în urma operaţiilor de schimburi de acţiuni care se realizează între societăţi.
[15] V. Işan, Tranzacţii comerciale internaţionale, vol. I, Ed. Sedcom Libris, Iaşi, 2004, pag. 45-49.

Achizițiile şi fuziunile constau în crearea de filiale proprii în străinătate prin construirea unui nou obiectiv/greenfield investment sau prin fuzionarea (merger), achiziția (acquisition) sau preluarea unei companii existente (tokeover). Ultimele decenii au marcat o intensificare a achizițiilor şi fuziunilor care au atins un nivel maxim în anul 2000 urmate de o scădere a volumului acestora ca urmare a recesiunii economice şi a agravării unor conflicte la nivel mondial. În tabelul 1.1. este prezentată evoluția fuziunilor şi achizițiilor internaționale în perioada 1990-2002[16].

Tabelul 1.1.

Valoarea fuziunilor şi achizițiilor în economia mondială

mld. USD

Regiunea	Anii				
	1990	1995	2000	2001	2002
Total mondial	150,6	186,6	1.143,8	594,0	369,8
Țări dezvoltate	143,0	173,1	1.087,6	534,2	341,1
Europa de Vest America de Nord Alte țări dezvoltate	92,6 30,8 19,6	92,5 69,8 10,8	852,7 198,9 36,0	348,7 135,0 50,5	230,8 91,4 18,9
Țări în curs de dezvoltare	7,6	13,5	56,2	59,8	27,7
din care: Europa Centrală şi de Est	-	6,0	17,2	12,0	17,5

Sursa: extras din World Investment Report 2003, pg. 289-295, citat în V. Işan, Tranzacții comerciale internaționale, vol. I, Ed. Sedcom Libris, Iaşi, 2004, pag. 45-49;

Strategia de creştere poate determina modificări ale portofoliului de produse şi servicii al firmei. În acest sens, managementul firmei va trebui să opteze pentru una din **alternativele strategice**: **concentrarea** sau **diversificarea portofoliului de produse**.

Strategia de concentrare presupune focalizarea eforturilor organizației într-o singură industrie şi dezvoltarea unui singur produs sau linii de produse, abordarea unei singure piețe utilizându-se o tehnologie unică. Această strategie prezintă avantaje legate de posibilitatea alocării eficiente a resurselor, specializarea într-un domeniu de activitate care poate atrage câştigarea unei reputații pe piață şi descurajarea concurenților.

Concentrarea, la nivelul unui grup, "este procesul de întărire a controlului, informării, puterii, precum şi de comasare a patrimoniului în mâinile câtorva persoane fizice şi/sau juridice, care au posibilitatea de a utiliza uriaşe mijloace financiare şi de producție, pentru o politică coerentă şi cât mai puțin dependentă de circumstanțele legate de climatul economic, financiar, politic, în care acestea îşi desfăşoară activitatea"[17] .

O formă aparte a strategiei de concentrare o reprezintă **integrarea (concentrarea) orizontală.** Aceasta reprezintă o strategie de creştere concentrată realizată prin intermediul unor operațiuni de achiziții sau fuziuni pe seama cărora o firmă urmăreşte să-şi îmbunătățească poziția competițională într-o anumită industrie. În general, societatea vizează creşterea vânzărilor, îmbunătățirea distribuției, diminuarea costurilor prin realizarea unei economii de scară şi obținerea unor sinergii.

[16] V. Işan, Tranzacții comerciale internaționale, vol. I, Ed. Sedcom Libris, Iaşi, 2004, pag. 62.
[17] N. Feleagă, (coordonator), Contabilitate aprofundată, Editura Economica, Bucureşti, 1996, pag. 22.

Riscurile aferente aplicării acestei strategii sunt considerabile întrucât ea necesită resurse financiare importante iar aplicarea ei este limitată de legislația anti-trust sau de intervenția statului în reglementarea prețurilor.

Concentrarea pe orizontală regrupează întreprinderile care fabrică acelaşi tip de produse sau evoluează în acelaşi sector de activitate, grupul având astfel un bun control asupra pieței. Prin aplicarea unei strategii de dominare a pieței prin costuri grupul constituit prin concentrare orizontală are posibilitatea de a impune anumite prețuri ale bunurilor sau serviciilor create, tinzând astfel către o poziție de monopol.

Strategia diversificării concentrice constă în adăugarea în portofoliul de afaceri existent a unor noi afaceri care prezintă legături cu cele inițiale, iar aceasta se poate face în plan vertical prin adoptarea unei strategii de integrare (concentrare) în amonte sau în aval.

Strategia integrării verticale reprezintă o formă distinctă a diversificării concentrice care urmăreşte regruparea în cadrul unei singure organizații a unor stadii sau etape diferite ale unui proces de producție. Această strategie presupune regruparea întreprinderilor care au, în general, calitatea de client unele față de altele sau ale căror produse sunt complementare. Este situația pe care o întâlnim în cazul unei strategii de filieră, când grupul urmăreşte să controleze şi să stăpânească ansamblul operațiunilor unui ciclu de producție - de la materia primă la produsul finit.

Integrarea pe verticală permite întreprinderilor diminuarea costurilor ca urmare a economiilor de scară şi a evitării verigilor intermediare, creşterea capacității de apărare şi ofensivă pe piață, păstrarea autonomiei cererii şi a ofertei. Principalul dezavantaj al acestei strategii constă în diminuarea flexibilității întreprinderii şi creşterea pierderilor survenite ca urmare a unei eventuale scăderi a cererii.

În practică, concentrarea pe verticală plasează grupul în fluxul producției, în amonte sau în aval.

Integrarea verticală în amonte presupune controlul grupului asupra furnizorilor săi, ceea ce îi va permite să supervizeze calitatea materiilor prime şi a semifabricatelor livrate de aceştia, să îşi regleze aprovizionările şi livrările, având în acelaşi timp posibilitatea de control asupra costurilor de producție.

Integrarea verticală în aval presupune ca o întreprindere să preia controlul asupra clienților săi, aceasta oferindu-i posibilitatea de a urmări rețelele de distribuție a produselor, asigurând o mai bună promovare a produselor şi eliminarea produselor concurente.

Strategia diversificării conglomerate constă în dezvoltarea unor afaceri între care nu există nici o legătură în ceea ce priveşte produsele, piețele sau tehnologiile utilizate. Această strategie regrupează întreprinderi fără ca între ele să existe aparent legături economice. Obiectivul acestui tip de concentrare constă într-o politică de disipare a riscurilor legate de investițiile financiare în diverse sectoare de activitate şi de optimizare a profiturilor şi creştere a organizației, ceea ce conferă grupului astfel creat o mai mare stabilitate în fața crizelor economice.

Fenomenele de concentrare industrială sau financiară s-au realizat şi se efectuează în modalităţi economice, financiare şi juridice diferite, dar adesea complementare. Principalele căi de implementare a strategiei de diversificare sunt: dezvoltarea internă a întreprinderii, stabilirea de legături mai mult sau mai puţin strânse cu alte întreprinderi, absorbţia sau reuniunea cu alte întreprinderi, deţinerea controlului sau crearea altor societăţi, respectiv constituirea unui grup de societăţi.

Din aspectele prezentate anterior, putem concluziona că apariţia grupurilor de societăţi este o consecinţă a adoptării de strategiei de creştere prin intermediul opţiunilor de concentrare sau diversificare la nivelul întreprinderilor.

În general, se apreciază că atunci când producţia se diversifică foarte mult, sau când se urmăreşte pătrunderea pe pieţele străine, managerii întreprinderilor au tendinţa de a alege între două opţiuni şi anume: fie păstrarea la nivelul întreprinderii a unităţii sale juridice şi crearea de "*departamente*" sau "*sucursale*", fie înfiinţarea de noi societăţi, specializate, cu personalitate juridică proprie, numite "*filiale*", a căror activitate este controlată de o societate care le va conduce, denumită "*societate mamă*".

Aceeaşi problemă apare şi în momentul concentrării de întreprinderi concurente sau complementare, situaţie în care trebuie să se opteze între *fuziune*, caz în care una dintre întreprinderi dispare, sau *deţinerea de participaţii*, situaţie care conduce la apariţia unei întreprinderi aflate sub controlul alteia, respectiv un grup de societăţi.

Având în vedere cele menţionate mai sus, putem identifica principalele cauze care au generat apariţia grupurilor de societăţi, şi anume: *dezvoltarea economică în ţările industrializate* şi *existenţa şi dezvoltarea pieţelor financiare.*

Astfel, *dezvoltarea economică în ţările industrializate* a determinat apariţia şi expansiunea unor întreprinderi puternice care domină piaţa şi depăşesc prin câmpul lor de acţiune frontierele ţării de origine.

Pe de altă parte, *existenţa şi dezvoltarea pieţelor financiare* a permis cumpărarea titlurilor de participare de către alte societăţi, fapt care le-a asigurat un anumit control sau influenţă asupra întreprinderilor emitente. S-au creat astfel, în funcţie de interesele firmelor cumpărătoare a titlurilor de valoare, adevărate structuri bine legate între ele, respectiv ***grupuri de societăţi*** .

Apariţia grupurilor de societăţi a generat numeroase **consecinţe** în plan juridic, social, fiscal şi nu în ultimul rând contabil.

Din punct de vedere *juridic*, fiecare societate din grup are personalitate juridică proprie, are denumire, sediu, naţionalitate şi organe de conducere proprii. Această independenţă juridică se află însă în contradicţie cu realitatea economică caracterizată prin controlul exercitat de societatea mamă şi convergenţa de interese a societăţilor din cadrul grupului. Abordarea juridică a grupului presupune stabilirea unor reglementări care să vizeze: protecţia acţionarilor, creditorilor şi salariaţilor din societăţile grupului, aspecte fiscale referitoare la impozitarea rezultatului şi aspecte legate de concurenţă.

Referindu-ne la consecinţele *sociale* menţionăm că apariţia şi existenţa grupurilor de societăţi a impus şi evoluţia dreptului social, care nu se limitează doar la asigurarea protecţiei

contra riscurilor de abuz, în cadrul contractului de muncă, ci se extinde până la recunoaşterea şi reglementarea drepturilor colective ale angajaților grupului.

Consecințele *fiscale* ale apariției grupurilor se referă la reglementările speciale cu privire la regimul societății mamă şi al filialelor, la regimul beneficiului consolidat şi al beneficiului mondial[18], la regimul de favoare al fuziunii şi la reglementările referitoare la investițiile în străinătate.

Din punct de vedere *contabil* complexitatea organizării şi structurii unui grup, ca şi aspectele economice, juridice, fiscale, legate de existența grupului, au generat apariția unei noi ramuri a contabilității, şi anume *contabilitatea consolidată*. Asupra acestor aspecte vom reveni însă într-o secțiune viitoare a lucrării noastre.

1.1.2. Grupurile de societăți şi diferitele abordări ale acestora

Termenul de *grup* are o largă răspândire în diverse domenii de activitate. Astfel, Dicționarul Explicativ al Limbii Române[19] explică noțiunea de grup ca fiind "*ansamblu de obiecte, piese etc. de acelaşi fel, reunite pe baza caracteristicilor funcționale şi alcătuind un tot"*. Asociat acestei explicații, Dicționarul Explicativ prezintă şi principalele expresii derivate, cum ar fi: grup social, grup politic, grup de persoane sau grup matematic. Din analiza abordării termenului în cadrul Dicționarului Explicativ al Limbii Române rezultă că nu există nici o referire la sensul juridic sau economic al noțiunii de grup.

Studiind literatura juridică şi economică de specialitate, se observă că nu există o definiție unică a noțiunii de grup, deoarece aceasta este privită din mai multe unghiuri, corespunzător diferitelor interpretări (juridic, contabil, fiscal).

Astfel, *din punct de vedere contabil* sau al informației contabile şi financiare, grupul corespunde unui ansamblu de "entități care cuprinde o societate mamă şi toate filialele sale[20] "ale căror conturi sunt sau pot fi consolidate. Tehnica de consolidare constituie deci baza noțiunii de grup, iar grupul este delimitat de perimetrul de consolidare.

Pentru jurişti, noțiunea de grup diferă de cea contabilă şi se bazează pe două idei esențiale: independența juridică a societăților din cadrul grupului şi existența unei unități de decizie economică căreia îi sunt supuse aceste societăți.

În instituirea unui *regim de integrare fiscală* a grupurilor şi în stabilirea condițiilor de acces la acest regim, legislația fiscală internațională a propus şi ea o abordare a noțiunii de grup care urmăreşte în principal modalitățile de stabilire a beneficiului consolidat şi eliminarea dublei impuneri.

---

[18] Beneficiul mondial corespunde unui principiu de teritorialitate şi constă în adăugarea rezultatelor obținute de sucursalele din străinătate la cel realizat de societatea din țara de origine. Trebuie menționat însă faptul că, din impozitul datorat de societate, se scade impozitul pe profitul care a fost plătit în străinătate.
[19] Academia Română – Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan", Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, pag.437.
[20] E. Horomnea, Lexicon contabil-financiar armonizat cu Directivele Europene Internaționale de Contabilitate, Ed. Sedcom Libris, Iaşi, 2003, pag. 86.

Din cele de mai sus reiese că există două modalităţi de abordare[21] a noţiunii de grup: în primul rând se poate vorbi despre grup ca o realitate observabilă, în ansamblul său, aşa cum există el, şi în al doilea rând, se poate studia concepţia care poate fi dată grupului de diverse discipline. În acest caz, este mai puţin prezentă realitatea observabilă şi mai mult noţiunea de grup construită sau abstractă care stă la baza concepţiei unei discipline sau alta, de natură juridică, fiscală, contabilă sau financiară.

1.1.2.1. Abordarea grupului ca o realitate economică.

La nivel micro şi macroeconomic, grupul poate fi privit ca un ansamblu de mijloace utilizate în comun pentru realizarea unei strategii financiare, industriale sau comerciale. Dimensiunea strategică a grupului apare ca urmare a fenomenului de concentrare a resurselor societăţilor membre ale grupului, realizat prin integrarea verticală şi orizontală.

Concentrarea la nivelul unui grup este definită ca fiind "procesul de întărire a controlului, informării, puterii, precum şi de comasare a patrimoniului în mâinile câtorva persoane, fenomen care va permite conducătorilor acestei entităţi să utilizeze aceste resurse financiare şi tehnologice considerabile în scopul implantării unei politici coerente, care să depindă într-o mai mică măsură de particularităţile mediului extern al ţării de implantare". [22]

Văzut din acest unghi de vedere, grupul apare ca fiind un ansamblu de mijloace, aparţinând unor societăţi diferite, care sunt subordonate unui *centru unic de decizie* care coordonează utilizarea resurselor în vederea atingerii obiectivelor strategice ale grupului în ansamblul său. Existenţa centrului unic de decizie determină în plan managerial o unitate de decizie şi conducere în cadrul grupului care se exercită în general de către societatea mamă asupra filialelor, sucursalelor, cu toate că din punct de vedere juridic acestea se bucură de o autonomie deplină.

Unitatea de decizie oferă grupului în ansamblul său coerenţa deciziilor manageriale şi reducerea costurilor aferente gestiunii interne. Pe de altă parte însă, unitatea de decizie, prin centralismul şi rigiditatea structurilor existente poate determina o diminuare a flexibilităţii întreprinderii şi a capacităţii sale de reacţie la provocările mediului extern.

Rezultă că, în cadrul utilizării resurselor comune, între societăţile grupului iau naştere o serie de relaţii de dependenţă. Acestea pot avea un suport juridic ca urmare a deţinerii unor participaţii la capitalul social sau un suport comercial, de natură contractuală, ca urmare a unor acorduri de cooperare (contracte de tip lohn, de exclusivitate, franşiză, acordare de licenţe) încheiate între societăţile grupului.

În concluzie, putem aprecia că grupul de întreprinderi reprezintă "ansamblul constituit din mai multe societăţi, fiecare având existenţa ei proprie, dar unite între ele prin legături diverse în

[21] M. Traşcă, C. Iacob, Contabilitatea societăţilor de grup, Editura Tribuna Economică, Bucureşti, 1996, pag. 31.
[22] J. Richard, J.M.Bailly, P. Simons, Comptabilité et analyse financière des groupes, Ed. Economica, Paris, 2000, pag. 27.

virtutea cărora una din ele, denumită societate – mamă, exercită un control, prevalându-se ca o unitate de decizie, celelalte societăţi fiind dependente faţă de societatea mamă[23]".

1.1.2.2. Grupul de întreprinderi - definit de diverse discipline

În literatura de specialitate economică şi juridică grupul este abordat în mod diferit. Distingem astfel o abordare juridică a grupului, care ține cont de aspecte legate de dreptul comercial, legislația muncii, legislația fiscală, o altă abordare de tip contabil bazată pe contabilitatea consolidată şi, mai nou o abordare managerială a grupului fundamentată pe strategiile care stau la baza creării şi dezvoltării alianțelor strategice.

Noțiunea de grup în interpretare juridică

Deşi, la ora actuală se apreciază[24] că nu există nici un sector de activitate în care grupurile de societăți să nu îşi fi făcut simțită prezența, determinând astfel globalizarea domeniului, literatura juridică de specialitate nu oferă o abordare clară a conceptului de grup.

Organizația Națiunilor Unite[25] defineşte grupul de societăți de maniera următoare: "două sau mai multe societăți formează un grup dacă una din ele controlează (societatea care conduce ansamblul grupului) direct sau indirect alte societăți, sau dacă ele sunt efectiv controlate de o aceeaşi societate (societate în participație comună). În acest ultim caz, dacă societățile de grup, conduse de o societate mamă, controlează direct sau indirect alte societăți, acestea din urmă sunt membre ale aceluiaşi grup".

În interpretare juridică, grupul este deci un ansamblu de societăți, independente unele de altele şi care în ansamblul său nu posedă personalitate juridică, ceea ce conduce la o contradicție între situația de drept şi situația de fapt, care este caracterizată prin concordanța obiectivelor, prin unitate de direcție şi strategie a societăților din cadrul grupului.

O societate are personalitate juridică sau morală atunci când: are un patrimoniu propriu, distinct de cel al altor societăți, are o denumire, sediu şi naționalitate, se foloseşte de drepturile ataşate persoanei juridice, trebuie să respecte anumite obligații, în special în materie de publicitate deoarece societatea şi actele importante ale vieții sale sociale trebuie făcute cunoscute terților.

În mod unitar, în literatura juridică de specialitate se consideră grupul ca fiind lipsit de existență juridică şi de personalitate morală. Din această abordare decurge negarea noțiunii de patrimoniu şi de angajament social al grupului, cât şi imposibilitatea acționării în instanță sau a supunerii grupului unei proceduri de reorganizare judiciară.

În principiu, din punct de vedere juridic o societate nu poate domina o altă societate, iar în cadrul grupului toate societățile sunt considerate autonome şi independente. Pornind de la această constatare rezultă că între realitatea economică şi reflectarea ei în plan legislativ există

[23] F.Lefebvre, Memento de sociétés commerciales, Ed. Francis Lefebvre , Paris, 1994, pag. 87.
[24] P. Joffre, Comprendre la mondialisation de l'entreprise, Ed. Economica, Paris, 1994, pag. 74-77.
[25] ONU, Rapport commission des sociétés transnationales, Ed. ONU, New York, 2001, pag. 37.

numeroase discordanțe care îngreunează înțelegerea şi abordarea juridică a grupurilor de societăți.

Pentru a se putea înțelege mai bine accepțiunea juridică a grupului de societăți se impune însă trecerea în revistă a principalelor elemente şi concepte cu care se operează. Prin urmare, prin prisma juridicului se au în vedere unele probleme legate de: definirea filialelor, participațiilor şi societăților controlate, noțiunea de autocontrol şi transparența capitalului, obligațiile de informare a acționarilor şi publicului care decurg din existența filialelor, participațiilor şi societăților controlate, noțiunea de grup propusă de dreptul muncii în unele țări europene.

În continuare ne propunem să detaliem, măcar succint, aceste aspecte.

a. Definirea filialelor, participațiilor şi societăților controlate

Filialele, în termeni juridici, "reprezintă acele societăți din al căror capital mai mult de jumătate este deținut de o altă societate, fără a se ține cont de participarea la dividende prioritare fără drept de vot sau a acțiunilor cu drept de vot dublu, pentru a se determina procentajul de participare sau de interes, deci criteriul legăturii de afiliație este pur financiar"[26].

Articolul 42 din Legea 31/1990[27] republicată privind societățile comerciale precizează că "filialele sunt societăți comerciale cu personalitate juridică care se înființează într-una din formele enumerate la articolul 2 şi în condițiile prevăzute pentru acea formă. Ele vor avea regimul juridic al formei de societate în care s-au constituit."

Ordinul nr.772 din 02.06.2000, prin care s-au aprobat Normele privind consolidarea conturilor a reglementat funcționarea grupurilor de societăți din România în perioada 2000-2005. În acest act normativ au fost definite noțiunile de grup, societate mamă, filială, control, după cum urmează[28]:

- "grupul - ansamblu de societăți, format din societatea care consolidează- persoana juridică română (consolidantă) – şi filialele acesteia- societăți române şi străine;
- societatea-mamă – societate care are una sau mai multe filiale;
- filiala- societatea aflată sub controlul altei societăți (cunoscută ca societate-mamă);
- control- puterea de a conduce politicile financiare şi operaționale ale unei întreprinderi pentru a obține beneficii din activitatea ei."

Articolul 8 al acestui ordin prevedea că o societate are statutul de filială a unei alte societăți dacă societatea mamă:

a) "deține majoritatea drepturilor de vot ale acționarilor sau asociaților filialei; sau

b) este acționar sau asociat şi are dreptul de a numi ori revoca majoritatea membrilor organelor de administrație, de conducere sau de control; sau

[26] V. Munteanu, Contabilitatea şi consolidarea conturilor anuale la societățile de grup, Editura Lucman Serv, Bucureşti, 1997, pag.18.
[27] *** Legea 31/1990 privind societățile comerciale republicată în Monitorul Oficial nr. 1066/17.11.2004.
[28] *** Ordinul nr. 772 al Ministrului Finanțelor din 2 iunie 2000 de aprobare a Normelor privind consolidarea conturilor, publicat în Monitorul Oficial nr. 374/11.08.2000, abrogat o dată cu apariția Ordinului nr. 1752 al Ministerului Finanțelor Publice din 17.11.2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 1080/30.11.2005.

c) este acţionar sau asociat şi are dreptul de a exercita o influenţă dominantă asupra societăţii în virtutea unui contract ori a unei clauze statutare, în cazul în care legea permite astfel de contracte sau prevederi; sau

d) este acţionar sau asociat şi majoritatea membrilor organelor de administraţie, de conducere ori de control ale societăţii au fost numiţi numai ca rezultat al exercitării drepturilor de vot ale societăţii-mamă. De asemenea, aceşti membri trebuie să fi fost în aceste funcţii pe parcursul exerciţiului financiar curent, al exerciţiului financiar precedent; sau

e) este acţionar sau asociat şi deţine singur controlul asupra majorităţii drepturilor de vot ale acţionarilor sau asociaţilor societăţii ca urmare a unui contract cu alţi acţionari; sau

f) are dreptul de a exercita o influenţă dominantă asupra societăţii în virtutea unui contract ori a unei clauze statutare, în cazul în care legea permite astfel de contracte sau prevederi.

De asemenea, o societate mai are statut de filială dacă este o filială a unei alte filiale a societăţii-mamă”.

În practica afacerilor, uneori, noţiunii de filială i se dă un conţinut mult mai larg şi conduce la apariţia mai multor praguri în legăturile de participaţie.

Se pot distinge astfel: filialele cu o participaţie mai mare de 90 sau 95% din capitalul acestora, aceste filiale îşi păstrează personalitatea morală, dar se află sub controlul absolut al societăţii mamă; filiale cu participaţii mai mari de 66%, în care societatea mamă deţine conducerea absolută; sau pot să apară participaţii egale cu 50% şi partajate între două grupuri, cazul filialelor comune, în care în principiu, participanţii sunt în întregime legaţi între ei, deoarece nimeni nu poate decide fără acordul celuilalt.

Când participaţiile sunt inferioare procentului de 50%, ele nu sunt suficiente pentru a crea o legătură de afiliaţie, dar, în acelaşi timp, uneori, este suficient pentru a domina societatea dacă alţi acţionari sau purtători de părţi sociale nu deţin o cotă superioară de capital.

În termeni juridici, ***participaţiile*** reprezintă “fracţiunea de capital cuprinsă între 10 şi 50% deţinută într-o altă societate. La fel ca şi în cazul filialelor, criteriul este pur financiar”[29] .

În cazul în care participaţia este de 50%, iar restul acţiunilor sunt dispersate, societatea participantă va deţine controlul absolut. Deţinerea unei fracţiuni mai mici de 10% nu constituie participaţie şi nu oferă deţinătoarei drept de control. În practică însă, influenţa pe care o societate o exercită asupra altei întreprinderi poate rezulta[30] şi din dispoziţiile statutare, dintr-un acord între acţionari privind deţinerea majorităţii voturilor în consiliul de administraţie sau din structura acţionariatului şi repartiţia capitalului social. Astfel, în cazul societăţilor cotate la bursă, deţinerea unei cote procentuale de 8-9% permite uneori de a avea o influenţă asupra deciziilor de ansamblu, tot aşa cum deţinerea unei cote procentuale de 15-20% din capitalul unei societăţi închise poate fi insuficientă pentru exercitarea unei influenţe asupra societăţii.

[29]V. Munteanu, Contabilitatea şi consolidarea conturilor anuale la societăţile de grup, Editura Lucman Serv, Bucureşti, 1997, pag. 57-59.
[30] N. Tabără, E. Horomnea, C. Toma, Conturile anuale în procesul decizional, Ed. TipoMoldova, Iaşi, 2001, pag. 229-229.

Concluzionând cele de mai sus, în termeni juridici, filialele şi participaţiile prezintă un sens limitat, deoarece definiţia este bazată în mod exclusiv pe praguri de deţinere a capitalului şi nu face referire la motivul pentru care are loc cumpărarea acţiunilor, la intervalul de deţinere a titlurilor, la puterea reală a societăţii participante.

Pentru remedierea acestor deficienţe se impune definirea conceptului de *control* care reprezintă de fapt raţiunea cumpărării şi deţinerii de acţiuni la diferite societăţi.

În domeniul economic, termenului de *control* îi sunt asociate patru semnificaţii[31], şi anume: verificarea şi inspecţia întocmirii şi realizării unor fapte şi înscrisuri; puterea deţinută de o persoană fizică şi juridică materializată prin accesul preferenţial la informaţii şi posibilitatea de a dispune sau influenţa strategii şi proceduri ale firmei; supravegherea, respectarea unor reguli şi norme interne sau externe firmei; puterea exercitată de o persoană asupra unor indivizi sau grupuri de indivizi din interiorul întreprinderii.

În cazul grupurilor conceptul de control exprimă "puterea exercitată de o întreprindere asupra alteia din cadrul grupului şi care îi permite să influenţeze în mod decisiv asupra strategiilor şi politicilor financiare şi operaţionale ale acesteia în scopul realizării unor avantaje[32]".

Legislaţia internaţională consideră că o societate controlează o altă societate dacă se găseşte în una din situaţiile următoare:

- deţine direct sau indirect o fracţie de capital care îi conferă majoritatea drepturilor de vot în cadrul adunării generale a acelei societăţi;
- dispune singură de majoritatea drepturilor de vot în societatea controlată, precum şi în virtutea unui acord încheiat cu alţi asociaţi sau acţionari şi care nu contravine intereselor societăţii;
- determină în fapt, prin drepturile de care dispune deciziile în adunarea generală a acestei societăţi.

O societate poate exercita un control asupra altei societăţi dacă aceasta dispune, direct sau indirect, de o fracţie a drepturilor de vot superioară cotei de 40% şi nici un acţionar sau asociat nu deţine, direct sau indirect, o fracţie superioară în raport cu această cotă.

Controlul de drept sau de fapt asupra uneia din societăţile din grup este rezultatul relaţiilor de dependenţă existente la nivelul grupului şi care îmbracă trei forme, şi anume: dependenţa financiară, dependenţa directorială şi dependenţa contractuală.

Dependenţa financiară apare ca urmare a deţinerii directe sau indirecte de către societatea-mamă a unei părţi importante din drepturile de vot în cadrul uneia sau mai multor societăţi din grup.

Dependenţa directorială rezultă ca urmare a desemnării de către societatea-mamă parţial sau în totalitate a echipei manageriale a societăţilor controlate.

Dependenţa contractuală se bazează pe acordurile comerciale existente între societatea-mamă şi filiale. Acest tip de dependenţă apare în cazul societăţilor care deşi nu deţin în mod

[31] A. Mikol, H. Stolowy, Dictionnaire fiduciaire – Organisation et géstion, Ed. La Villéguerin Editions, Paris, 1991, pag. 87-90.

direct participații la capitalul societăților controlate, manifestă o influență semnificativă asupra acestora ca urmare a relațiilor comerciale de tip furnizor – distribuitor unic.

Asupra acestor aspecte vom reveni, tratându-le pe larg într-un capitol viitor.

b. Noțiunea de autocontrol, transparența capitalului şi modul de informare

Pentru a defini ***autocontrolul***, în sens juridic, trebuie să pornim de la modul de interpretare al participațiilor reciproce, care pot îmbrăca următoarele forme şi anume: participații directe şi participații indirecte.

Participațiile directe apar atunci când două societăți posedă în raport una cu cealaltă o fracție din capitalul lor;

Participațiile indirecte intervin în situațiile în care există mai multe societăți care dețin între ele o fracție din capitalul lor.

Participațiile reciproce prezintă două pericole principale: pe de o parte, riscul speculativ care poate antrena crearea unui activ fictiv, iar pe de altă parte formarea unui grup de acționari care să dețină puterea şi să o exercite în ansamblul societății, practică ce poartă denumirea de "zăvorâre" sau de încuiere.

Riscul de creare a unui activ fictiv conduce la o fragilitate a grupului, ca urmare a faptului că, în condițiile unui lanț circular de participații, ultima societate se regăseşte indirect reprezentată în activul societății mamă. Riscul creării de activ fictiv rezultă şi din creşterile de capital la care vor subscrie reciproc două societăți .

Aspectul de "zăvorâre" sau de încuiere rezultă din faptul că, însuşi grupul de acționari exercită controlul asupra societăților, de aici apărând şi expresia de autocontrol, şi care nu permite atragerea de noi acționari. Participațiile reciproce directe pot să apară fie între societățile pe acțiuni, fie între o societate pe acțiuni şi alte tipuri de societăți.

În practica internațională, legislația juridică prevede condițiile care trebuie îndeplinite pentru a putea deține acțiunile unei societăți pe acțiuni şi se precizează că, în cazul în care întreprinderile nu sunt constituite ca societăți pe acțiuni, participațiile reciproce sunt libere. Oricare ar fi tipul societăților între care se realizează participațiile reciproce, autocontrolul există, deoarece o întreprindere îşi asigură controlul propriu prin intermediul uneia sau mai multor firme care dețin ele însele direct sau indirect controlul.

Transparența capitalului se referă la obligativitatea de difuzare a anumitor informații cu privire la participațiile semnificative, o dare de seamă a activității şi rezultatelor, numele societăților controlate şi partea de capital care este deținută.

Pentru a asigura securitatea societăților, legislația juridică a țărilor occidentale prevede procedurile de informare în cazul în care un prag semnificativ a fost depăşit în capitalul altei societăți şi procedurile de notificare a societăților controlate.

Calculul pragurilor se face prin luarea în considerare a drepturilor de vot. Astfel, la 15 zile de la depunerea declarațiilor privind felul acțiunilor pe care le deține o persoană fizică sau

[32] B. Raffournier, Les Normes Comptables Internationales (IFRS/IAS), Ed. Economica, Paris, 2005, pag. 499-500.

juridică, societatea este obligată să informeze acționarii săi cu privire la numărul total al drepturilor de vot existente la data respectivă, în raport cu care se fac calculele.

Mărimea participațiilor deținute direct sau indirect în capitalul unei societăți trebuie notificată de fiecare dată când apar modificări ale cotelor procentuale.

c. Noțiunea de grup în viziunea legislației muncii

În unele țări occidentale, dacă dreptul societăților nu dă o definiție a noțiunii de grup, dreptul muncii prevede obligația creării unui comitet de grup în cadrul unui grup de societăți. Legislația europeană a muncii tratează grupul ca fiind alcătuit din: o societate denumită dominantă, filialele societății dominante, societăți în care societatea dominantă deține indirect mai mult de jumătate din capitalul unei societăți plasată în acelaşi teritoriu național şi societăți în care societatea dominantă deține o fracțiune de capital cuprinsă între 10% şi 50%.

Astfel, în termeni juridici grupul, văzut prin prisma legislației muncii din țările Uniunii Europene, cuprinde două serii de relații: relații de filiație şi relații de participație. Pentru a putea interpreta aceste tipuri de relații trebuie să definim noțiunile de "interes" şi de" control" .

Noțiunea de control exprimă "o relație de putere prin care se pune în valoare o legătură de dependență directă sau indirectă între o societate controlantă sau dominantă şi una controlată sau dominată. Noțiunea de interes este diferită de cea de control şi nu mai pune problema unei relații de putere, ci numai a unei noțiuni patrimoniale"[33].

Ceea ce accentuează legislația muncii din țările Uniunii Europene se referă la modul şi condițiile de constituire a comitetelor de întreprindere, sau de grup, şi atribuțiile pe care acestea le au la nivelul societății dominante, filialelor şi sub-filialelor, în special în ceea ce priveşte strategia grupului.

Comitetul de grup are ca obiectiv informarea cât mai completă a reprezentanților salariaților, la nivelul grupului. Pentru a putea realiza acest lucru el centralizează informațiile curente şi previzionale privind activitatea, situația financiară şi evoluția locurilor de muncă din cadrul grupului şi primeşte, în schimb, conturile consolidate şi raportul auditorilor.

Totodată, salariații întreprinderilor din cadrul unui grup sunt consultați de comitetul de întreprindere înainte de preluarea de participații, achiziția sau cedarea filialelor, fuziunea sau aportul parțial de active, iar în ceea ce priveşte participarea salariaților la profit, aceasta se calculează în funcție de rezultatul de ansamblu al grupului.

În consecință, se poate aprecia că, la nivel internațional, sistemul juridic recunoaşte existența grupurilor şi a relațiilor care se stabilesc între societățile acestora sau între una sau mai multe societăți şi terți. În acest sens, legislația internațională prevede o serie de responsabilități ale grupurilor de societăți în raport cu angajații, acționarii, asociații minoritari şi creanțierii. Aceste reglementări se referă la: obligația informării, protecția asociaților minoritari şi a creanțierilor.

Grupurile de societăți au *obligația informării* acționarilor cu privire la structura şi evoluția grupului prin publicarea notelor explicative la Situațiile Financiare, a listei filialelor, a

[33]M. Trașcă, C. Iacob, Contabilitatea societăților de grup, Editura Tribuna Economică, Bucureşti, 1996, pag. 37.

participaţiilor şi angajamentelor financiare existente cu societatea-mamă. De asemeni, orice societatea controlată are obligaţia de a informa asupra participaţiilor pe care le deţine direct sau indirect la alte societăţi, modificările intervenite în cursul exerciţiului financiar, numele societăţilor controlate. Totodată, ca şi societăţi individuale, grupurile au obligaţia informării publicului larg prin intermediul publicării în Monitorul Oficial a informaţiilor financiare.

Legislaţia internaţională *protejează interesele asociaţilor minoritari* prin limitarea participaţiilor reciproce care ar putea conduce la abuzuri, autocontrol şi chiar la întocmirea şi publicarea unor situaţii financiare supraevaluate în mod artificial. Din acest motiv, legiuitorul limitează dreptul de vot în cazul participaţiilor încrucişate de tip "circular" (A la B, B la C, C la A).

Creditorii unei societăţi integrate în structura unui grup au posibilitatea de a solicita compensarea unei datorii faţă de altă societate a grupului cu creanţa deţinută. De asemeni, în situaţia incapacităţii de plată a unei societăţi a grupului (mamă sau filială) se poate proceda la executarea acelei societăţi sau a oricărui membru al grupului, mai ales dacă se constată faptul că filialele au fost create în scopul fraudării drepturilor creditorilor prin transferuri patrimoniale fictive.

Din păcate, în literatura juridică de specialitate din România nu există o preocupare constantă pentru definirea şi delimitarea conceptuală a grupului de societăţi. Astfel, grupul este abordat doar prin prisma organizării, funcţionării şi a legăturilor care se stabilesc între societăţile sale, fără însă a se face referiri la definirea grupului prin prisma legislaţiei muncii. Această situaţie apare şi ca urmare a numărului relativ redus de entităţi de acest tip care funcţionează şi întocmesc situaţii financiare consolidate[34].

Noţiunea de grup în interpretare fiscală

Pe plan internaţional, legislaţia fiscală nu ignoră noţiunea de grup, deoarece se impune o tratare atentă a modului de repartizare a dividendelor între societăţile grupului şi a modului de compensare a beneficiilor cu pierderile, la nivelul grupului.

Fiscalitatea are în vedere existenţa societăţilor de grup, iar pentru instituirea unei fiscalităţi a grupului au fost adoptate succesiv diverse măsuri, fie pentru a corecta diferite metodologii care se aplică în mod normal, fie pentru a lupta împotriva evaziunii fiscale care ar putea fi realizată prin sistemul de grupuri multinaţionale.

Aceste măsuri pot fi sintetizate ca fiind destinate: asigurării neutralizării impozitelor stabilite grupurilor, favorizării investiţiilor străine, încurajării regrupării întreprinderilor, luptei împotriva evaziunii fiscale între societăţile care fac parte din acelaşi grup şi a evaziunii fiscale internaţionale.

[34] În statisticile Oficiului Naţional al Registrului Comerţului la 31.12.2004, în România erau înregistrate doar 11 societăţi de tip grup care întocmesc bilanţ consolidat.

Abordarea fiscală[35] a grupurilor de societăţi stabileşte regimul special al societăţii mamă şi al filialelor, regimul integrării fiscale în grup, regimul fiscal al repartizării dividendelor şi compensarea beneficiilor şi a pierderilor.

Regimul special al societăţii-mamă şi al filialelor – constă într-o serie de reglementări referitoare la impozitarea veniturilor filialelor repartizate societăţilor-mamă şi a activului fiscal, după cum urmează:

- profiturile filialelor repartizate societăţilor mamă nu sunt supuse nici unei reţineri la sursă;
- profiturile filialei sunt exonerate de impozitul asupra societăţii mamă, la societatea-mamă se practică defalcarea unei cote părţi forfetare de cheltuieli;
- impunerea activului fiscal cu 50%, permite societăţilor mamă să redistribuie veniturile filialelor, adică societăţilor în care societatea mamă deţine mai puţin de 10% din acţiuni sau părţi sociale, fără să achite un avans.

Regimul integrării fiscale în grup este definit ca fiind "regimul de drept, întâlnit la întreprinderile din fruntea grupului, supuse impozitării, oricare ar fi natura activităţii lor[36]". Există totuşi o limitare la grupurile în care societatea mamă deţine în mod direct sau indirect cel puţin 95% din capital, dacă societăţile intermediare sunt, ele însele, membre ale grupului. Societatea mamă este singura obligată la plata impozitului stabilit pentru rezultatul ansamblului de societăţi, dar fiecare societate care este membră a grupului va participa solidar la plata acestui impozit.

Regimul fiscal al repartizării dividendelor are ca obiectiv evitarea taxării impozitului pe societate în cascadă pentru societăţile care au adoptat o strategie de dezvoltare sau diversificare prin creştere externă în relaţii cu diverse întreprinderi.

În legislaţia fiscală naţională, societăţile plătitoare de impozit pe profit trebuie să includă în rezultatul lor impozabil totalitatea veniturilor obţinute, inclusiv dividendele primite de la alte societăţi. Ca urmare a acestui fapt, veniturile pe care societatea mamă le-ar primi de la filialele sale ar fi supuse unei impozitări duble. De aceea pentru a se evita dubla impunere este necesar ca veniturile nete aferente acţiunilor sau cotelor-părţi primite de către societatea mamă, în cursul anului exerciţiului financiar, să fie scăzute din profitul total al acesteia. În acest sens, Codul Fiscal al României prevede la art. 20 lit. a) că sunt neimpozabile dividendele primite de la o persoană juridică română. De asemenea, după data aderării României la Uniunea Europeană, dividendele primite de la o persoană juridică străină, din statele Comunităţii Europene, vor fi neimpozabile dacă persoana juridică română deţine minimum 25% din titlurile de participare la persoana juridică străină, pe o perioadă neîntreruptă de cel puţin 2 ani, care se încheie la data plăţii dividendului[37].

Sistemul de deducere fiscală se justifică prin faptul că societatea-mamă are de suportat cheltuieli pentru gestionarea participaţiilor ale căror venituri sunt exonerate, de aceea şi

[35] G. Langlois, M. Friederich, A. Burlaud, Comptabilité approfondie, ed. Foucher, Paris, 2001, pag. 372.
[36] J. Montier, G. Scognamiglio, Téchniques de Consolidation, Ed. Economica, Paris, 1995, pag. 20-22.
[37] Legea 571/2003 – Codul Fiscal al României, publicată în Monitorul Oficial nr. 927 din 23.12.2003 cu modificările ulterioare.

cheltuielile corespunzătoare acestor venituri vor fi considerate ca nedeductibile. Deoarece sunt deduse la societatea mamă, aceste venituri trebuie obligatoriu reintegrate la nivelul filialelor, iar suma acestor cote-părți nu poate să depăşească suma cheltuielilor efectiv suportate de societatea-mamă.

De regulă, în practica internațională, dar şi în țara noastră, regimul dividendelor nu vizează decât participațiile naționale sau ansamblul societăților supuse impozitului conform legislației țării respective, oricare ar fi naționalitatea lor.

Compensarea beneficiilor şi a pierderilor este necesară, deoarece, când se calculează impozitul pe profit, se reține ansamblul rezultatelor din exploatare, directe şi indirecte, realizate în țară sau străinătate, iar pe de altă parte nu se ține cont de personalitatea juridică a filialelor. Se poate vorbi astfel de un dublu regim al beneficiului, şi anume :

- ***beneficiul mondial*** - corespunde unui principiu de teritorialitate şi constă în adăugarea rezultatelor obținute de sucursalele din străinătate la cel realizat de societatea din țara de origine. Trebuie menționat însă faptul că, din impozitul datorat de societate, se scade impozitul pe profitul care a fost plătit în străinătate .
- ***beneficiul consolidat*** – corespunde unui principiu al personalității juridice şi vizează societățile de grup, presupune adiționarea la rezultatul obținut în țară, a rezultatelor directe ale stabilimentelor din străinătate cât şi a rezultatelor din exploatare ale filialelor indigene sau străine.

Aplicarea regimului beneficiului mondial sau al celui consolidat prezintă mai multe avantaje, printre care menționăm: reducerea bazei de impozitare a grupului ca urmare a compensării beneficiilor şi a pierderilor diverselor entități ale grupului, aplicarea regimului derogatoriu de calcul al amortizării, posibilitatea lărgirii repartizării beneficiului, evitarea dublei impuneri.

Noțiunea de grup în viziunea contabilă

În accepțiunea contabilă, grupul poate fi definit ca fiind "un ansamblu constituit din mai multe societăți, fiecare cu personalitate juridică proprie dar unite prin participații în capital de aşa manieră încât una dintre ele, numită societate-mamă, exercită un control asupra ansamblului[38]". Ceea ce caracterizează grupul este unicitatea conducerii şi posibilitatea de consolidare a conturilor.

Ordinul Experților Contabili din Franța[39] defineşte grupul ca fiind "ansamblul de societăți dependente de o aceeaşi unitate de control. În toate cazurile este vorba de a combina avantajele economice, financiare şi fiscale care țin de acest control unitar cu acelea care țin de autonomia juridică şi descentralizarea funcțională."

Complexitatea organizării şi structurării unui grup de societăți, precum şi aspectele economice, juridice şi fiscale legate de existența grupului, au condus la modificări şi în domeniul contabilității.

[38] L. Malciu, Contabilitate aprofundată, Ed. Economică, Bucureşti, 2000, pag. 111.
[39] OECCA, Les groupes et groupements d'entreprises, Ed. OECC, Paris, 2002, pag. 17.

Deoarece informațiile furnizate de contabilitatea financiară, la nivelul unei întreprinderi individuale sunt de cele mai multe ori insuficiente, atât pentru utilizatorii interni cât şi pentru cei externi, a fost necesară aplicarea unor noi metode şi tehnici, care au dat naştere unei noi ramuri a contabilității, *contabilitatea consolidată*. Această ramură poate să ofere informații asupra grupului prin intermediul documentelor de sinteză consolidate.

Contabilitatea consolidată devine, astfel, un mijloc util de informare a utilizatorilor interni şi externi, care oferă date despre situația patrimonială, financiară şi a rezultatelor unui grup. Fiind totodată şi un mijloc de gestiune, care permite măsurarea rezultatelor grupului şi analiza rentabilității în funcție de diferite criterii, fapt care conduce la posibilitatea comparării grupurilor între ele şi a societăților din cadrul grupului, contabilitatea consolidată oferă informații importante care se află la originea unor politici şi a unor decizii strategice privind investițiile, sursele de finanțare, rentabilitatea grupului.

Pentru a construi informațiile, în contabilitatea consolidată se procedează la agregarea datelor pe care le furnizează societatea mamă şi societățile controlate de aceasta şi se retratează anumite informații pentru a se putea aplica numite metode şi tehnici de consolidare.

Abordarea grupului prin prisma contabilității consolidate porneşte de *la caracteristicile principale ale grupului* şi relațiile existente în interiorul şi exteriorul său, după cum urmează:

- Un grup de societăți este în primul rând caracterizat prin **existența de societăți juridic independente** unele de altele. Principiul independenței juridice este unul dintre factorii care asigură flexibilitatea structurilor grupurilor de societăți şi care facilitează realizarea diverselor strategii care au ca obiectiv concentrarea, diversificarea sau reorganizarea activităților.
- Al doilea element îl constituie **existența unei unități centrale - societatea mamă** - căreia îi sunt supuse alte societăți ale grupului. **Existența unei puteri de decizie** poate fi o sursă de conflicte sau tensiuni între societatea care exercită puterea şi cele subordonate. Această putere trebuie deci organizată, proces care cuprinde două aspecte, şi anume: *definirea domeniului de competență* între societatea mamă şi alte societăți şi *organizarea unui control* de către societatea mamă asupra altor societăți.
- Dacă se definesc domeniile de competență între societatea mamă şi alte societăți putem ajunge la **o concentrare de putere** a deciziilor de către societatea mamă sau, în caz contrar, la o mai mare **descentralizare de putere** şi delegarea unor responsabilități către alte societăți.
- Indiferent cum ar fi definit domeniul de competență, societatea mamă trebuie să îşi organizeze **controlul**, în aşa fel, încât să aprecieze rezultatele filialelor, dar mai ales să se asigure că deciziile luate de filiale sunt conforme cu strategia globală definită de ea pentru întregul grup, chiar dacă există o descentralizare a deciziilor.
- Ultima caracteristică a grupului constă în faptul că unitatea de decizie trebuie să aibă ca principal obiectiv **realizarea unei strategii de dezvoltare comună pentru ansamblul societății de grup**. Performanțele grupului depind într-o proporție semnificativă de adeziunea filialelor la obiectivele strategice comune şi de integrarea

lor în procesul de informare şi luare a deciziilor. Prin urmare, societăţile grupului nu trebuie să fie supuse numai unei unităţi de decizie, ci trebuie să participe şi la o politică comună a grupului.

Noţiunea de grup în viziunea managementului strategic

Managementul strategic operează frecvent cu noţiunea de *grup strategic.* Michael Porter[40] defineşte grupul strategic ca fiind "un grup de firme dintr-un sector de activitate care urmează aceeaşi strategie". Din această abordare rezultă că, în optica managementului strategic, principalul criteriu care stă la baza includerii unor întreprinderi într-un grup strategic nu îl constituie deţinerea de participaţii, ci adoptarea unor strategii şi politici comune, menite să asigure succesul, pătrunderea sau supravieţuirea pe o anumită piaţă.

Putem aprecia că, în viziunea managementului strategic, noţiunea de grup depăşeşte sfera grupurilor financiare în care societăţile sunt legate între ele prin legături de ordin strict financiar (participaţii). Astfel, constituirea grupurilor strategice apare ca o consecinţă a schimbărilor survenite în mediul extern[41] al firmelor ca urmare a globalizării activităţii, a diversificării crescânde a produselor, a pieţelor şi a tehnologiilor, a introducerii unor bariere la pătrunderea pe diferite pieţe etc. care au obligat societăţile fie să încheie acorduri şi alianţe strategice pentru a face faţă acestor provocări, fie să adopte o strategie de creştere, de internaţionalizare prin crearea de societăţi mixte sau de companii multinaţionale.

Alianţele strategice[42] reprezintă o formă de acord contractual care poate merge chiar până la deţinerea unor pachete minoritare de acţiuni între două sau mai multe companii tutelare, în scopul realizării unor interese comune. Alianţele se pot încheia între firme concurente, în scopul limitării pătrunderii pe piaţă a unor noi companii, între diferite companii şi furnizori sau clienţi strategici ai acestora sau chiar între firme între care aparent nu există legături, în scopul promovării reciproce a produselor. Pe plan mondial astfel de alianţe strategice sunt întâlnite în special în domeniile aflate într-o continuă expansiune (cum ar fi domeniul IT: alianţa între HP şi APPLE, Lite-On IT şi BenQ, etc.) dar şi în domenii consacrate (cum ar fi industria constructoare de autovehicule: General Motors cu Suzuki şi Fiat, etc.).

Alianţele strategice operează conform diferitelor grade de formalitate[43], pornind de la varianta cea mai informală, bazată pe înţelegerea verbală, şi terminând cu acordurile contractuale scrise.

De obicei, alianţele strategice sunt create în scopul întăririi relaţiilor cu partenerul, a înlăturării unor concurenţi sau a folosirii în comun a angajamentelor şi competenţelor fiecărei firme, a asigurării schimbului de informaţii între parteneri[44].

De cele mai multe ori crearea sau constituirea unei alianţe reprezintă punctul de pornire al înfiinţării de către parteneri a unei noi întreprinderi aflate sub controlul comun a partenerilor.

[40] M. Porter, Strategie concurenţială – Manual de supravieţuire şi creştere a firmelor în condiţiile economiei de piaţă, Ed. Teora, Bucureşti, 2001, pag. 122-130.
[41] I. Ciobanu, R. Ciulu, Strategiile competitive ale firmei, Ed. Polirom, Iaşi, 2005, pag. 152-155.
[42] R. Lynch, Strategia corporativă, Ed. Arc, Chişinău, 2002, pag. 578-579.
[43] P. Halpern, J. F. Weston, E. Brigham, Finanţe manageriale, Ed. Economică, Bucureşti, 1998, pag. 23.
[44] J. Trout, J., Trout despre strategie, Ed. Brandbuilders Group, Bucureşti, 2005, pag. 34.

Această formă distinctă de asociere presupune reunirea activelor şi a competenţelor profesionale specifice fiecărui partener în scopul dobândirii sau menţinerii unei poziţii pe piaţă, a dezvoltării de noi produse, a pătrunderii pe o piaţă şi a obţinerii unui avantaj competitiv.

Companiile internaţionale şi multinaţionale au apărut[45] ca urmare a globalizării operaţiunilor în scopul creşterii vânzărilor şi profiturilor şi a exploatării oportunităţilor de creştere existente pe unele pieţe, a distribuirii riscului pe mai multe pieţe geografice, a obţinerii unor avantaje competitive prin amplasarea unităţilor de producţie în zone bogate în resurse materiale sau mână de lucru ieftină sau pentru a permite lărgirea accesului la noi tehnologii şi la noi canale de distribuţie.

Companiile internaţionale se angajează în orice tip de afaceri, de la operaţiuni de import-export la construirea şi echiparea unei capacităţi proprii de producţie în străinătate.

Corporaţia multinaţională[46] reprezintă o companie internaţională bine structurată şi dezvoltată, implicată în afaceri din întreaga lume, care analizează deciziile strategice şi cele de marketing dintr-o perspectivă globală. Acest tip de organizaţie evaluează oportunităţile care apar în întreaga lume, investeşte peste 20% din resursele sale şi obţine peste 35% din încasările şi profiturile totale prin filialele care operează în afara graniţelor naţionale. Aceste filiale, amplasate în ţări diferite, iau forme variate, de la linii de asamblare la unităţi de producţie complet integrate. Operaţiunile internaţionale nu constituie obiectul de activitate al unui departament separat, ci sunt încorporate în afacerile globale ale corporaţiei.

Numeroase studii şi cercetări[47] au identificat două mari categorii de factori (interni şi externi) care stau la baza procesului decizional şi a rolului societăţii mamă şi a filialelor în acest tip de organizaţie. Astfel, se apreciază că autonomia decizională a unei filiale depinde de o serie de caracteristici specifice societăţii mamă şi a filialei, cum ar fi: ramura de activitate, tipul întreprinderii, naţionalitatea societăţii mamă, mărimea filialei, gradul de internaţionalizare al afacerii, vârsta filialei, rezultatele obţinute, ţara de implantare etc. Autonomia decizională a filialei poate fi condiţionată şi de o serie de factori car ţin de mediul extern, cum ar fi: situaţia economică şi socială, concurenţa, politica guvernamentală şi atitudinea faţă de investiţiile străine.

1.1.3. Tipologia şi caracteristicile grupurilor

Grupul este un ansamblu de societăţi la nivelul căruia se desfăşoară diverse activităţi contabile, financiare, juridice, economice sau strategice. Profilul unui grup poate fi stabilit în funcţie de principalele sale caracteristici: dimensiune, natura şi omogenitatea activităţilor

[45] M. Porter, M. – „Avantajul concurenţial”, Ed. Teora, Bucureşti, 2001, pag. 107.
[46] I. Ciobanu, R. Ciulu, Strategiile competitive ale firmei, Ed. Polirom, Iaşi, 2005, pag. 158-180.
[47] Printre studiile realizate în scopul identificării factorilor care determină un anumit comportament al societăţii mamă în raport cu filialele sale amintim cele realizate de: R.A. Garnier, Context and Decision-Making Autonomy in Foreign Affiliates of United States Multinational Corporations, publicat în Academy Of Management Journal, 1982, pag.83; Conference Board, Operating Foreign Subsidiaries: How Independent Can They Be ?, publicat în Rapport no.836, 1988, pag. 97; M. Z. Brooke şi H.L. Remmers , The Autonomy of the Foreign Subsidiary: A Progress Report on Research, publicat în International Studies of Management and Organisation, vol. 6, 1986, pag. 11-26.

desfăşurate, structura grupului şi organigrama acestuia, natura legăturilor existente între societățile grupului şi societatea mamă.

Multitudinea şi diversitatea grupurilor existente la ora actuală a impus clasificarea lor în funcție de mai multe **caracteristici.**

Pentru a măsura ***dimensiunea*** sau ***talia unui grup*** se pot avea în vedere mai multe criterii extrase din conturile anuale ale acestuia, cum ar fi: totalul bilanțului, cifra de afaceri, mărimea capitalurilor proprii, efectivul de personal, mărimea investițiilor realizate în decursul exercițiului. Cifra de afaceri realizată în afara țării exprimă *indicele de internaționalizare a grupului*.

Ținând cont de mărimea lor**,** grupurile de societăți pot fi împărțite în: *grupuri mici* care au un caracter familial şi care au în componența lor un număr redus de filiale şi *grupurile mari* cu numeroase filiale şi cu o activitate considerabilă.

În funcție de ***natura activităților desfăşurate*** distingem: grupuri industriale, grupuri comerciale, grupuri de servicii, grupuri financiar-bancare, companii de asigurări, grupuri de presă etc.

Din punct de vedere al omogenității activităților desfăşurate[48], grupurile pot fi: grupuri cu activitate omogenă şi integrată şi grupuri cu activități multiple denumite şi grupuri conglomerat.

Grupurile cu activitate omogenă şi integrată sunt compuse din societăți care activează într-un sector anume şi între care există relații de dependență comercială. Societățile acestor grupuri sunt verigi ale unui proces integrat de prelucrare şi comercializare.

Grupurile cu activități multiple sau *grupurile conglomerat* reunesc societăți diferite din punct de vedere al specificului activității desfăşurate, a produselor şi serviciilor realizate, a piețelor şi tehnologiilor utilizate. În cazul acestor grupuri se pune problema consolidării conturilor societăților grupului prin agregarea unor date contabile eterogene. Consolidarea acestor date contabile eterogene (cifra de afaceri din sectorul industrial cu cea obținută în domeniul bancar sau al comerțului) conferă o anumită "opacitate" conturilor consolidate în raport cu rezultatele fiecărei societăți. În ciuda acestei opacități, rezultatul consolidat al unui grup conglomerat nu este niciodată egal cu suma rezultatelor diferitelor entități constitutive. Se impune astfel realizarea unor echivalări şi corespondențe între rezultatele financiare ale societăților grupului care să permită consolidarea conturilor şi obținerea unei imagini fidele.

Pe de altă parte însă, notele explicative, anexe ale conturilor consolidate, trebuie să ofere informații cu privire la contribuția fiecărei societăți la obținerea rezultatelor consolidate (cifră de afaceri, total activ, investiții, imobilizări etc) În acest caz se procedează la deconsolidarea conturilor consolidate şi gruparea datelor consolidate pe activități şi nu pe societăți. Această operație este dificil de realizat în cazul în care aceeaşi structură juridică intervine în mai multe activități. În acest caz se impune ventilarea conturilor acestei societăți pentru identificarea contribuției sale la fiecare activitate în parte.

Din punct de vedere al legăturilor care există între societățile unui grup, distingem: *grupurile financiare, grupurile personale şi grupurile contractuale.*

[48] Ph. Dandon, Mise en place d'une consolidation, Editions Foucher, Paris, 1990, pag. 20-22.

Legăturile existente între societăţile aceluiaşi grup sunt de natură diversă. Aceste legături pot fi foarte stricte (limitate, înguste) chiar dacă o societate este filială în proporţie de 99% a unei alte societăţi, sau foarte largi chiar dacă două societăţi nu sunt unite decât prin simple acorduri de cooperare sau printr-o filială comună. Legăturile între societăţile unui grup pot fi vizibile atunci când există filiale şi participaţii, sau mai puţin vizibile în cazul legăturilor personale rezultate la nivelul unui grup, numit "grup personal sau orizontal".

Prin urmare, între societăţile unui grup se pot distinge *trei mari categorii de legături*: financiare sau de participaţii la capital, personale şi contractuale sau inter-întreprinderi.

Legăturile financiare rezultă din faptul că o societate este proprietara unei părţi din capitalul altei societăţi. Grupuri financiarele au la bază legături juridico-financiare, controlul fiind exercitat de către societatea mamă în baza deţinerii în mod direct sau indirect a unei părţi din acţiunile celorlalte societăţi din grup.

Pentru a putea fi considerate grupuri financiare, acestea trebuie să îndeplinească *două condiţii*: să existe o unitate de decizie-conducere şi să deţină o cotă parte din acţiunile societăţilor controlate.

Doar grupurile financiare au obligaţia să întocmească şi să publice conturile consolidate.

Legăturile personale apar în cadrul grupurilor de tip orizontal sau personal, respectiv grupuri constituite din societăţi independente, fără legături financiare între ele, dar care respectă condiţia de ansamblu de a fi supuse unei conduceri unice. În consecinţă, astfel de grupuri sunt constituite din societăţi independente, dar care aparţin aceluiaşi administrator sau grup de administratori, cum ar fi: societăţile civile imobiliare, societăţile comerciale de exploatare sau de distribuţie. Grupuri personale se caracterizează printr-o unitate de conducere, aceeaşi persoană controlând două sau mai multe societăţi, fără ca între ele să existe legături de capital.

Legăturile contractuale pot fi stabilite în cadrul strategiilor de apropiere şi alianţe inter-întreprinderi. Aceste strategii au o mare importanţă în constituirea sau evoluţia grupurilor, deoarece ele preced frecvent crearea unui grup sau integrarea societăţii în grup. În cadrul acestor grupuri controlul se exercită în baza unei clauze statutare sau a unui contract de exclusivitate, de concesiune sau de subprelucrare.

Grupul este constituit din numeroase societăţi reunite în jurul uneia dintre ele, care poartă denumirea de "societate mamă" prin concentrare sau integrare pe verticală sau orizontală. Pe lângă acestea, pe de o parte, grupului îi pot fi subordonate şi alte societăţi prin participaţiile pe care le deţin în mod direct sau indirect, pe de altă parte, unele filiale pot avea subfiliale, ele devenind astfel societăţi mamă ale subgrupului. ***În funcţie de structura sa*** distingem grupuri cu structură orizontală, cu structură verticală, grupuri mixte şi grupurile de tip conglomerat.

Grupul cu structură orizontală este constituit din societăţi care nu posedă între ele legături financiare, dar care sunt subordonate aceleiaşi direcţii de decizie economică. Societatea mamă conservă un activ industrial sau comercial care poate fi legat de cel al altor societăţi în care ea deţine acţiuni. Societăţile subordonate poartă denumirea de filiale. Grupuri integrate pe orizontală sunt alcătuite din mai multe societăţi de acelaşi tip, care realizează aceeaşi gamă de

produse, între care nu există relații de dependență juridică sau comercială. Singurele relații existente între societățile acestui tip de grup sunt legate de piață.

Grupul cu structură verticală este constituit din societatea mamă, care posedă un activ constituit numai din titluri de participare, iar obiectul său de activitate este reprezentat de gestiunea acestui portofoliu. O astfel de societate mai poartă şi numele de holding sau de societate de portofoliu. Între societățile acestui grup există relații de dependență de tip furnizor-producător-distribuitor.

Conform tipului de participare dominant se pot distinge mai multe tipuri de organigrame, iar societățile din cadrul grupului pot avea următorul statut:

- societăți dependente, respectiv societăți plasate direct sau indirect sub controlul exclusiv al societății mamă,
- societăți controlate în comun, denumite şi societăți "comunitare de interes" sau multigrup,
- societăți asociate grupului asupra cărora societatea mamă are o influență notabilă.

Această diversitate de societăți rezultă din faptul că diferitele titluri de participații se pot combina între ele, la care se pot adăuga contractele de cooperare sau formele asociative.

Pentru a defini tipul de organigramă este necesar să se determine procentajul de interes şi procentajul de control existent în cadrul grupului, iar prin acestea se pot determina legăturile dominante, care ne sunt utile pentru a aplica corect tehnicile şi metodele de consolidare a conturilor.

Grupurile cu structură mixtă sunt realizate în urma adoptării concomitent a strategiei de integrare pe verticală şi pe orizontală.

Grupurile conglomerat cuprind entități strategice total diferite, între care nu există nici un fel de raporturi juridice, comerciale sau de piață.

În funcție de aria geografică în care îşi desfăşoară activitatea, putem avea: grupuri naționale şi g*rupuri multinaționale.*

Grupurile naționale sunt acele entități care au implantate filiale doar în țara de origine a societății mamă.

Grupuri multinaționale îşi desfăşoară activitatea pe mai multe piețe sau chiar în lumea întreagă. Deşi grupurile multinaționale joacă un rol important în economia mondială, numărul lor depăşind în anul 1995 peste 40.000[49], părerile specialiştilor diferă în ceea ce priveşte definirea şi criteriile care stau la baza considerării unui grup de societăți ca fiind un grup multinațional. Astfel, unii autori consideră un grup ca fiind multinațional dacă realizează cel puțin 25% din cifra de afaceri în străinătate, în timp ce alții consideră un grup multinațional acel grup care deține cel puțin cinci filiale în străinătate. Grupurile multinaționale pot fi create prin intermediul investițiilor directe în străinătate (crearea unor filiale, fuziuni, achiziții şi preluări de participații la societăți deja existente în străinătate), a alianțelor la nivel internațional sau prin constituirea unor societăți de capital de risc. Alegerea uneia din aceste metode de creare a unor grupuri financiare este o decizie strategică care se fundamentează pe specificul domeniului de activitate

[49] M. Săcărin, Contabilitatea grupurilor multinaționale, Editura Economică, Bucureşti, 2001, pag. 16-20.

şi al pieţei pe care se doreşte implantarea, pe resursele financiare şi riscurile asociate, avantajele de natură fiscală oferite de acel stat investitorilor, posibilitatea ocolirii unor bariere la intrarea pe acea piaţă şi de repercusiunile retragerii firmei în caz de eşec.

Grupurile multinaţionale beneficiază de o serie de avantaje legate de influenţa şi puterea de negociere ridicată asupra guvernelor ţărilor în care deţin filiale, capacitatea de a forţa barierele naţionale prin utilizarea resursei umane locale, a potenţialului autohton şi prin posibilitatea de a valorifica diferenţele naţionale. Unii autori, bazându-se pe rezultatele obţinute de unele grupuri multinaţionale, apreciază că puterea economică a acestora depăşeşte cu mult pe cea a unor ţări. Această putere este utilizată mai ales prin presiunea exercitată asupra guvernelor în vederea obţinerii unor avantaje fiscale, subvenţii, garanţii în momentul implantării pe o nouă piaţă. De asemeni, puterea financiară a grupurilor multinaţionale se poate răsfrânge şi asupra balanţei de plăţi a statului în sensul ameliorării sau deteriorării acesteia.

Din punct de vedere al comportamentului adoptat în cadrul grupului şi al relaţiilor existente între societăţi[50], distingem: comportamentul de grup patrimonial, financiar, industrial şi strategic.

Comportamentul de grup patrimonial, conform căruia societatea mamă nu are decât o simplă activitate de portofoliu şi acţionează ca un investitor. Ea administrează un portofoliu de participaţii, dar nu intervine în gestiunea filialelor. Domeniul său de competenţă se limitează la cumpărarea şi revânzarea titlurilor de participare, fără a avea intenţia de a le conserva. Ea va utiliza informaţii şi tehnici proprii analizei bursiere. Deoarece nu există o unitate de decizie, acest tip de comportament nu antrenează constituirea unui veritabil grup de societăţi.

Comportamentul de grup financiar apare atunci când societatea mamă îşi extinde zona de competenţă dincolo de simpla gestiune a portofoliului. Ea poate să exercite o influenţă asupra gestiunii participaţiilor sale, mai ales în ceea ce priveşte numirea administratorilor de filiale. Controlul pe care îl exercită este pur de natură financiară. Societatea mamă poate participa în mod egal la principalele operaţiuni financiare ale filialelor prin subscrierea la creşterile de capital, la împrumuturile pe termen mediu şi lung, sau la distribuirea creditelor pe termen scurt. În cazul acestor grupuri există astfel o unitate de decizie în domeniul financiar cu instrumente de control şi gestiune pur financiare.

Comportamentul de grup industrial este caracterizat prin faptul că societatea mamă se interesează nu numai asupra informaţiilor şi rezultatelor financiare, dar se preocupă şi de activitatea industrială a participaţiilor sale. Domeniului de competenţă financiară i se adaugă preocupări strategice.

În acest caz, societatea mamă poate controla investiţiile şi dezinvestirile, poate decide restructurările şi cesiunile, poate organiza dezvoltarea internaţională sau diversificarea.

Sistemul de informare nu este doar financiar, ci pot fi utilizate şi instrumente de analiză strategică, şi anume: studiul poziţiei concurenţiale, studiul duratei de viaţă a produselor, evoluţia părţilor ocupate din piaţă.

---

[50] F.I. Scorţescu, Societăţile de grup, Ed. Junimea, Iaşi, 2005, pag.17-18.

Comportamentul de grup strategic depăşeşte viziunea grupului industrial în măsura în care nu este vorba de o strategie decisă în comun de către ansamblul societăţilor de grup. Diferitele societăţi ale grupului sunt efectiv integrate în elaborarea şi realizarea strategiei. Pentru aceasta sunt necesare unificarea şi omogenizarea informaţiilor şi o politică comună a gestiunii resurselor umane, ceea ce conduce la noţiunea de cultură comună a ansamblului unităţii de grup şi care, în plan contabil, se regăseşte în sistemul de informare.

1.2. Grupurile financiare şi relaţiile de dependenţă din cadrul grupului

Aşa cum am arătat în subcapitolul anterior formarea grupurilor are ca punct de pornire existenţa unor relaţii între societăţile grupului de tip personal, contractual sau financiar.

În ceea ce priveşte grupurile financiare, acestea sunt create pe criterii de legături financiare, având la bază participaţiile pe care societatea mamă le deţine în cadrul altor societăţi. Altfel spus, legăturile financiare derivă din faptul că o societate este proprietara unei părţi din capitalul social al altei societăţi.

Participaţia la capitalul social al altei societăţi poate fi definită ca fiind „deţinerea de titluri de proprietate a căror posesie durabilă este apreciată a fi folositoare activităţii întreprinderii, mai ales pentru că ea permite exercitarea unei influenţe asupra societăţii care emite acele titluri sau deţinerea controlului acesteia”[51].

În general, se consideră titluri de participaţie acele titluri achiziţionate integral sau parţial în urma unei oferte publice de cumpărare sau de schimb şi care reprezintă cel puţin 10% din capitalul social al unei întreprinderi.

1.2.1. Conceptele de „control” şi de influenţă semnificativă

Legăturile financiare existente între societăţile unui grup, materializate prin cota de participare determină tipul de relaţii care există între societăţile grupului. În funcţie de cota de participare, legăturile creează două forme de relaţii: relaţii de filiaţie care apar atunci când o societate deţine mai mult de 50% din capitalul unei alte societăţi şi relaţii de participare simplă atunci când o societate deţine între 10-50% din capitalul altei societăţi.

Trebuie făcută precizarea că nu întotdeauna procentul de capital deţinut (relevat de valoarea nominală a titlurilor deţinute) corespunde întocmai conceptului de putere a societăţii-mamă asupra societăţii deţinute dată de dreptul de vot. Decalajele care pot apărea între acestea două se datorează existenţei unor acţiuni cu drept de vot multiplu (dublu), a unor acţiuni private de dreptul de vot precum şi a existenţei unor certificate care dau drept la vot.

În orice caz, controlul sau influenţa semnificativă au la bază anumite ***legături financiare*** stabilite între societatea mamă şi societăţile la care sunt deţinute participaţii. Acestea pot avea multiple forme, fapt care a impus clasificarea lor. Astfel, putem întâlni[52:] legături directe, legături indirecte, legături radiale, legături circulare sau legături reciproce.

[51] E. de La Villeguérin, Dictionnaire de la comptabilité, Ed. Les Villeguérin Editions, Paris, 1989, pag. 89.
[52] L. Malciu, N. Feleagă – Reglementare şi practici de consolidare a conturilor – Din orele astrale ale Europei contabile, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 26-36.

Legăturile directe apar atunci când, de exemplu, o societate M deține direct acțiuni ale unei societăți A din cadrul aceluiaşi grup.

Schematic, legăturile directe pot fi reprezentate ca în figura 1.1:

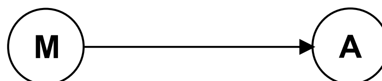

Figura 1.1. Legătura directă între două societăți

La rândul lor, legăturile directe pot fi[53]: legături de dependență totală sau legături de dependență parțială.

Legăturile de dependență totală apar atunci când societatea mamă M deține în întregime drepturile de vot sau desemnează în totalitate membrii consiliului de administrație ai societății A.

Legăturile de dependență parțială iau naştere în situația în care societatea M deține doar o parte din drepturile de vot ale societății A sau desemnează numai o parte a membrilor consiliului de administrație.

Legăturile indirecte, denumite şi legături de tip piramidal, sunt întâlnite atunci când, de exemplu, societatea mamă M deține o participație în filiala A, iar aceasta, la rândul ei, deține acțiuni ale unei alte societăți B. Între societățile M şi B se formează o legătură indirectă prin intermediul societății A. Lanțul acestor participații poate continua în cascadă, în cadrul aceluiaşi grup existând posibilitatea regăsirii mai multor lanțuri de participații.

În figura 1.2. este reprezentată schematic legătura indirectă între societatea M şi B, prin intermediul legăturii care există între societățile M şi A.

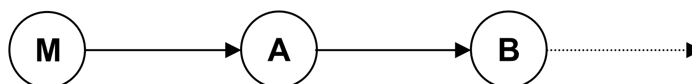

Figura 1.2. Legătura indirectă între societatea M şi B

În cazul unor grupuri, aceste legături indirecte pot căpăta un aspect *radial* (arbore) atunci când societatea M este înconjurată de mai multe filiale A, B, C, etc. şi acestea au la rândul lor subfiliale. Acest tip de legătură, prezentat în figura 1.3., este denumit în literatura de specialitate ***legătură arborescentă***:

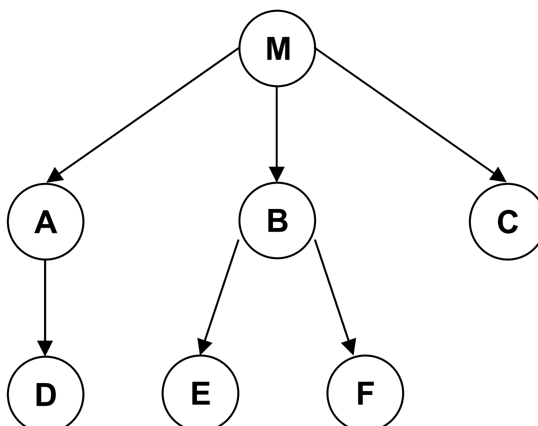

Figura 1.3. Legătura arborescentă

[53] F.I. Scorțescu, Societățile de grup, Ed. Junimea, Iaşi, 2005, pag. 58.

Aşa cum rezultă din reprezentarea grafică, societatea M deține participații directe în întreprinderile aflate pe primul nivel, care, la rândul lor dețin participații directe în societățile aflate pe nivelul următor care sunt legate indirect de societatea M. Astfel, putem concluziona faptul că legătura arborescentă constă în combinarea legăturilor directe corespunzătoare primului nivel de participare cu legăturile indirecte deținute pe nivelurile următoare.

Legăturile reciproce sunt determinate de participații ale unei societăți M la societatea A, care la rândul ei are participații la societatea M. În figura 1.4. este prezentat un exemplu de legătură reciprocă.

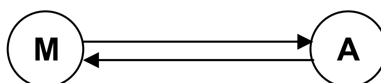

Figura 1.4. Legătura reciprocă

Legea nr. 31/1990[54] privind societățile comerciale republicată abordează la articolul 103 aliniatul (1) problematica legăturilor reciproce şi a participațiilor încrucişate. Conform acestui articol o societatea nu poate dobândi propriile sale acțiuni, fie direct, fie prin persoane care acționează în nume propriu, dar pe seama acestei societăți, în afara situației în care adunarea generală extraordinară a acționarilor hotărăşte altfel, cu respectarea dispozițiilor care urmează:

- Autorizând dobândirea, adunarea generală extraordinară va stabili, în principal, modalitățile de dobândire, numărul maxim de acțiuni ce urmează a fi dobândite, contravaloarea lor minimă şi maximă şi perioada efectuării operațiunii, care nu va putea depăşi 18 luni de la data publicării hotărârii adunării generale în Monitorul Oficial al României, Partea a IV-a.
- Valoarea acțiunilor proprii, dobândite de societate, inclusiv a acelor aflate în portofoliul său, nu poate depăşi 10% din capitalul social subscris.
- Se pot dobândi numai acțiuni integral liberate şi numai în cazul în care capitalul social subscris este integral vărsat.
- Plata acțiunilor astfel dobândite se va face numai din beneficiile distribuite şi din rezervele disponibile ale societății, cu excepția rezervelor legale, înscrise în ultimul bilanț contabil aprobat. Dacă acțiunile dobândite vor fi contabilizate în activul bilanțului, se va trece, la pasiv, o rezervă indisponibilă de aceeaşi valoare, care va fi menținută până la cesiunea sau la anularea acestor acțiuni.
- În raportul de gestiune care însoțeşte bilanțul contabil se vor arăta: motivele care au determinat dobândirea de acțiuni proprii, numărul, valoarea nominală, contravaloarea acțiunilor dobândite şi fracțiunea de capital social pe care ele o reprezintă.

Acțiunile proprii dobândite cu încălcarea dispozițiilor articolului 103 vor fi înstrăinate în termen de cel mult un an de la data subscrierii lor, în modul stabilit de adunarea generală extraordinară. Acțiunile care nu au fost înstrăinate în acest termen vor fi anulate, societatea fiind obligată să reducă corespunzător capitalul social.

[54] *** Legea 31/1990 privind societățile comerciale republicată în Monitorul Oficial nr. 1066/17.11.2004.

Legăturile circulare apar în situația în care se formează o buclă de legături, cuprinzând mai multe societăți, care porneşte de la societatea mamă M şi care se închide la aceeaşi societate. În literatura de specialitate unii autori consideră legăturile circulare ca fiind o formă particulară a legăturii de tip reciproc prin care oricare societate a lanțului este legată de o altă societate în mod direct şi indirect prin intermediul unei alte societăți. Acest tip de legătură poate fi reprezentat grafic ca în figura 1.5.

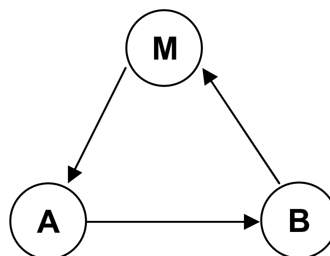

Figura 1.5. Legătura de tip circular

În definirea grupurilor de societăți şi a conceptelor de control sau de influență se face apel la noțiunea de filială. În termeni juridici, filiala reprezintă acea societate a cărui capital este deținut în procent mai mare de 50% de către altă societate. În acest context legătura de afiliație este determinată strict din punct de vedere financiar. În practică însă, câteodată, noțiunii de filială i se dă un conținut mult mai larg, care conduce la apariția mai multor praguri în legăturile de participație.

În situația în care participațiile sunt inferioare procentului de 50%, ele nu sunt suficiente pentru a crea o legătură de afiliație, dar, câteodată sunt suficiente pentru a domina acea societate, dacă alți acționari nu dețin o cotă superioară de capital.

Participația reprezintă fracția de capital, cuprinsă între 10 şi 50%, deținută într-o altă societate. Ca şi în cazul filialelor, criteriul este pur financiar.

În cazul în care participația este de 50%, iar restul acțiunilor sunt foarte dispersate, societatea participantă va deține controlul absolut. Deținerea unei fracții mai mici de 10% nu constituie participație. În cazul societăților cotate la bursă, deținerea unei cote procentuale de 8-9% permite uneori de a avea o influență asupra deciziilor de ansamblu, tot aşa cum deținerea unei cote de 15-20% din capitalul unei societăți poate fi insuficientă pentru exercitarea unei influențe asupra societății.

O schemă a grupului economic[55] pune în evidență societățile componente şi legăturile care se stabilesc între acestea (gradul de dependență), ținând cont şi de gradul de participare, direct sau indirect, al societății mamă în celelalte societăți ale grupului aşa cum rezultă din figura 1.6.

Societatea mamă exercită asupra celorlalte societăți din grup un anumit control sau influență.

În terminologia contabilă internațională şi în limbajul de consolidare controlul este dat de puterea de a conduce politicile privind exploatarea şi finanțarea unei întreprinderi, astfel încât să

[55] N. Feleagă - Contabilitate aprofundată, Editura Economica, Bucureşti, 1996, pag. 67.

se obţină avantaje din activităţile sale[56]. Semnificaţia termenului[57] de control diferă însă de la un sistem contabil la altul. Astfel, în contabilitatea franceză controlul este privit ca o verificare, în timp ce în contabilitatea anglo-saxonă, termenului de control îi este asociată semnificaţia de putere, stăpânire.

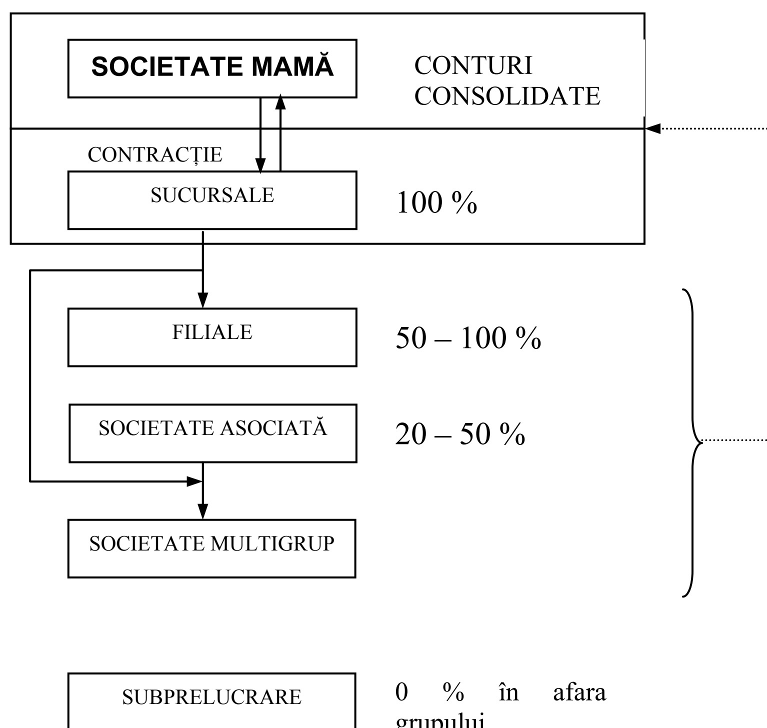

Figura 1.6. Structura grupului şi legăturile între societăţi

Controlul apare ca rezultat al legăturilor de dependenţă al societăţilor controlate faţă de societatea mamă. La rândul lor, legăturile de dependenţă, în funcţie de gradul lor de intensitate, pot fi:

- legături care exprimă o apartenenţă totală la societatea mamă, cum apare în cazul sucursalelor;
- legături care exprimă o dependenţă de drept, specifică societăţilor aflate sub control exclusiv (cazul filialelor);
- o legătură juridică, reprezentată de participaţiile deţinute la societăţile asociate;
- o legătură economică, în baza unui contract de concesiune, subprelucrare, sau a unei simple legături comerciale; în acest caz societăţile sunt excluse de la consolidare.

Modalităţile de control prin care societatea mamă ţine celelalte societăţi sub dependenţă sunt următoarele: control exclusiv, control concomitent (comun) şi influenţă semnificativă.

[56] B. Raffournier – Les Normes Comptables Internationales (IFRS/ IAS), 2e édition, Ed. Economica, Paris, 2005, IAS 27 Etats financiers consolidés et individuels, pag. 245-247.
[57] L. Malciu, N. Feleagă – Reglementare şi practici de consolidare a conturilor – Din orele astrale ale Europei contabile-, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2004, pag.21.

Controlul exclusiv reprezintă puterea unei societăţi de a elabora politicile financiare şi operaţionale ale unei întreprinderi în scopul de a obţine anumite avantaje legate de activitatea sa. Se apreciază că[58] această formă de control survine în una din situaţiile de mai jos:

- Societatea mamă deţine în mod direct sau indirect drepturile de vot în cadrul unei alte societăţi;
- Societatea mamă desemnează pe parcursul a două exerciţii succesive majoritatea membrilor echipei manageriale, a direcţiunii sau a organelor de control şi supraveghere ale unei întreprinderi. Această situaţie apare atunci când societatea consolidantă deţine în mod direct sau indirect peste 40% din drepturile de vot şi nu există un alt asociat sau acţionar care să deţină mai mult.
- Societatea exercită o influenţă dominantă asupra unei alte întreprinderi în conformitate cu prevederile unui contract sau a unor clauze statutare, în situaţia în care societatea dominantă este acţionar sau asociat în acea întreprindere.

Noţiunea de control exclusiv include controlul de drept, controlul de fapt şi controlul statutar sau contractual.

Controlul de drept apare atunci când o societate deţine, direct sau indirect, majoritatea dreptului de vot într-o altă întreprindere, respectiv mai mult de 50% din drepturile de vot din adunarea generală a acţionarilor. Această situaţie îi permite să desemneze organele de administrare, conducere şi control ale societăţii supravegheate.

Controlul exclusiv contractual sau statutar are loc atunci când o întreprindere are dreptul de a exercita o influenţă dominantă asupra alteia, în virtutea unui contract sau a unei clauze contractuale (statutare).

Controlul exclusiv de fapt[59] intervine atunci când întreprinderea consolidantă a desemnat pe parcursul a două exerciţii succesive membrii echipei de conducere a societăţii controlate. În această situaţie conducerea şi controlul activităţii este asigurat de către reprezentaţi ai întreprinderii consolidante care partajează interesele acesteia. Se apreciază că acest tip de control poate interveni şi atunci când grupul deţine peste 40% din drepturile de vot şi nu există un alt acţionar care să posede o fracţiune de drepturi de vot mai mare.

O situaţie aparte a controlului de fapt apare atunci când grupul deţine 40% din acţiunile unei societăţi, 20% sunt deţinute de către conducere şi se poate demonstra faptul că nu există un alt acţionar care să poată desemna prin majoritate de voturi organele de administraţie, conducere şi control ale societăţii. În această situaţie grupul exercită un control majoritar de fapt.

Controlul de fapt reprezintă o situaţie particulară în care, ca urmare a dispersiei capitalului în rândul publicului, o societate poate exercita un control efectiv asupra alteia fără însă a deţine majoritatea drepturilor de vot.

Directiva a VII a CEE[60] privind consolidarea conturilor lasă la latitudinea ţărilor europene posibilitatea integrării controlului de fapt în controlul exclusiv. În acest sens, normele

[58] J. Montier – Techniques de Consolidation, Ed. Economica, Paris, 1995, pag. 40.
[59] F. Colinet, Pratique des Comptes Consolidés, 3émè Edition, Ed. Dunod, Paris, 2001, pag. 50-54.
[60] Directiva a VII a – 83/349/EEC – în Ordinul nr. 1.775 din 29 noiembrie 2004 privind unele reglementări în domeniul contabilităţii, publicat in Monitorul Oficial nr. 27 din 10 ianuarie 2005.

contabile britanice se aliniază celor americane recunoscând numai controlul de drept care apare atunci când societatea mamă deține majoritatea drepturilor de vot ale filialei.

Norma contabilă internațională IAS 27[61] recunoaşte atât controlul de drept cât şi cel de fapt, impunând însă anumite restricții legate de durata deținerii majorității drepturilor de vot în cadrul Consiliului de Administrație sau a altor organe de conducere similare.

Normele privind consolidarea conturilor din România, inspirate din Directiva a VII şi din normele contabile internaționale precizează că societatea mamă exercită control asupra unei alte societăți (filiale) atunci când se află în una din situațiile de mai jos[62]:

a) deține majoritatea drepturilor de vot ale acționarilor sau asociaților într-o altă entitate, denumită filială;
b) este acționar sau asociat al unei entități şi majoritatea membrilor organelor de administrație, conducere şi de supraveghere ale entității în cauză (filială) care au îndeplinit aceste funcții în cursul exercițiului financiar, în cursul exercițiului financiar precedent şi până în momentul întocmirii situațiilor financiare anuale consolidate, au fost numiți doar ca rezultat al exercitării drepturilor sale de vot;
c) este acționar sau asociat al unei filiale şi deține singur controlul asupra majorității drepturilor de vot ale acționarilor sau asociaților acelei filiale, ca urmare a unui acord încheiat cu alți acționari sau asociați;
d) este acționar sau asociat al unei filiale şi are dreptul de a exercita o influență dominantă asupra acelei filiale, în temeiul unui contract încheiat cu entitatea în cauză sau al unei clauze din actul constitutiv sau statut, dacă legislația aplicabilă filialei permite astfel de contracte sau clauze;
e) societatea-mama deține puterea de a exercita sau exercită efectiv, o influență dominantă sau control asupra unei filiale;
f) este acționar sau asociat al unei filiale şi are dreptul de a numi sau revoca majoritatea membrilor organelor de administrație, conducere şi de supraveghere ale acelei filiale.

De asemenea, o societate mai are statut de filială dacă este o filială a unei alte filiale a societății-mamă.

În cazul în care o altă filială sau o altă persoană acționează în numele unei societăți-mamă, drepturile de vot şi dreptul de a numi sau de a revoca ale acesteia trebuie adăugate la cele ale societății-mamă în momentul calculării procentului de control.

Controlul concomitent (comun) există în situația în care un număr limitat de acționari sau asociați partajează controlul unei întreprinderi, iar deciziile care se iau sunt rezultatul acordului lor comun. Astfel de control se întâlneşte în cazul societăților multigrup, societăți care fac parte din mai multe grupuri.

[61] R. Petriş, I. C. Istrate, D. Budugan, I. Georgescu, Ghid pentru înțelegerea şi aplicarea Standardelor Internaționale de Contabilitate, IAS 27 "Situații financiare consolidate şi contabilizarea investițiilor în filiale", Ed. CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 47.

[62] *** Ordinul nr. 1752 din 17.11.2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 1080 din 30.11.2005 – Reglementare conformă cu Directiva a VII-a a CEE, Cap.2, art.3.

Pentru exercitarea unui control de acest tip trebuie îndeplinite două condiţii, şi anume: partajarea puterii (controlului) şi existenţa unui număr limitat de acţionari sau asociaţi. Denumirea de "concomitent"(comun) semnifică faptul că nici una dintre societăţi nu poate, în mod singular, să exercite controlul, exclusiv.

Astfel, noţiunea de control concomitent se bazează pe *trei elemente complementare*[63]:

- Partajarea controlului presupune că nu există nici un asociat sau acţionar în măsură să exercite de unul singur un control preponderent;
- Numărul de asociaţi sau acţionari trebuie să fie limitat şi să permită astfel concluzionarea unui acord;
- Noţiunea de „exploatare în comun" impune ca activitatea să fie semnificativă şi să facă obiectul unei administrări colegiale.

În cazul controlului concomitent se impun câteva precizări:

- Nu este necesar ca toţi acţionarii sau asociaţii întreprinderii în cauză să se implice în acest tip de control. Unii dintre acţionarii minoritari se pot rezuma la simpla deţinere de acţiuni.
- Controlul concomitent exclude orice formă de control exclusiv exercitată de oricare dintre acţionari.
- Exploatarea în comun trebuie să se reflecte în modalitatea de funcţionare şi organizare a societăţii.
- Între acţionari trebuie să existe un acord oficial care să reglementeze intenţia acţionarilor de a recurge la conducerea şi controlul colectiv al societăţii controlate. Acest acord poate îmbrăca forma unei convenţii sau a unei înţelegeri scrise între acţionari. Norma contabilă internaţională IAS 31[64] prevede în articolul 9 încheierea unei înţelegeri contractuale care să facă distincţia între participaţiile ce presupun control comun şi investiţiile în entităţi asociate, demonstrând astfel existenţa controlului comun. Această înţelegere trebuie să prevadă dispoziţii clare referitoare la durata, activitatea, modalitatea de numire a membrilor organelor de conducere, repartiţia între acţionari a rezultatelor societăţii. Această înţelegere trebuie să excludă controlul unilateral al unui participant iar deciziile de importanţă majoră trebuie luate cu participarea tuturor membrilor. De asemeni, paragrafele 11 şi 12 ale acestei norme prevăd că desemnarea unuia din asociaţi la conducerea societăţii nu poate să atragă controlul exclusiv din partea acestuia întrucât persoana desemnată trebuie să acţioneze în baza mandatului acordat de ceilalţi asociaţi.
- Nu există nici o restricţie legată de paritate sau număr de acţiuni deţinute de către participanţi.

[63] F. Colinet, Pratique des Comptes Consolides, 3eme Edition, Ed. Dunod, Paris, 2001, pag. 55-56.
[64] IAS 31 – Interese în asocierile în participaţie, în Standarde Internaţionale de Raportare Financiară (IFRSsTM), Editura CECCAR, Bucureşti, 2005, pag.1272-1273.

În România controlul comun a fost definit ca fiind o „înțelegere contractuală de împărțire a puterii de decizie la o asociere în participație între un număr limitat de acționari sau asociați, în baza unui acord încheiat între aceştia[65]".

Influența semnificativă

IAS 28 a definit în cadrul paragrafului 3 influența semnificativă sau notabilă ca fiind „autoritatea unei societăți de a participa la luarea deciziilor de politică financiară şi operațională a întreprinderii asociate, dar nu şi de a controla aceste politici"[66]. După revizuirea acestui standard în 2004 influența semnificativă reprezintă „puterea de a participa la luarea deciziilor de politică financiară şi operațională a entității în care s-a investit, dar fără a avea control sau control comun asupra acestor politici."[67]

O societate poate să îşi exercite influența semnificativă în diferite moduri[68], cele mai frecvent întâlnite fiind: reprezentarea în consiliul de administrație al societății sau în alte organe de conducere, participarea la elaborarea politicii firmei, încheierea unor tranzacții semnificative între firmă şi investitor, implicarea în schimburi de personal de execuție sau managerial, dependența față de anumite informații sau tehnologii deținute de către investitor.

Se apreciază că influența semnificativă intervine în situația în care o societate deține în mod direct sau indirect 20% sau mai mult din numărul de voturi ale întreprinderii în care a investit.

Noțiunea de influență semnificativă nu trebuie însă judecată exclusiv prin prisma fracțiunii din capitalul social întrucât deținerea a 20% din drepturile de vot nu constituie decât o prezumție a puterii. Pe de altă parte însă, deținerea unui procentaj a drepturilor de vot inferior valorii de 20% însoțită de o putere efectivă poate face dovada unei influențe semnificative şi determină includerea acelei societăți în perimetrul de consolidare.

În situația în care investitorul, deşi deține peste 20% din numărul de voturi, el se află în imposibilitatea de a exercita o influență asupra deciziilor financiare sau referitoare la gestiunea întreprinderii, şi poate dovedi acest fapt, acesta nu va include în perimetrul de consolidare întreprinderea în cauză[69].

FASB numărul 35 precizează că prezumția potrivit căreia un acționar deține cel puțin 20% din drepturile de vot nu exercită o influență semnificativă asupra societății emitente trebuie să aibă la bază o serie de fapte. În lipsa acestor fapte, prezumția de influență notabilă rămâne

[65] *** Ordinul nr. 772 al Ministrului Finanțelor din 2 iunie 2000 de aprobare a Normelor privind consolidarea conturilor, publicat în Monitorul Oficial nr. 374/11.08.2000, abrogat o dată cu apariția Ordinului nr. 1752 al Ministerului Finanțelor Publice din 17.11.2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 1080/30.11.2005.
[66] R. Petriş, I. Florea, C. Istrate, L. Bețianu, Ghid pentru înțelegerea şi aplicarea Standardelor Internaționale de Contabilitate, IAS 28 "Contabilitatea investițiilor în întreprinderile asociate", Ed. CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 15.
[67] IAS 28 – Investiții în entitățile asociate, în Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IFRSsTM), Editura CECCAR, Bucureşti, 2005, pag.1253.
[68] B. Raffournier – Les Normes Comptables Internationales (IFRS/ IAS), 2e édition, Ed. Economica, Paris, 2005, IAS 28 Participations dans des entreprises associés, pag. 268-280.
[69] E. de La Villeguérin, Dictionnaire de la comptabilité, Ed. Les Villeguérin Editions, Paris, 1989, pag. 645.

valabilă. O societate se află deci în imposibilitatea de a exercita o influență semnificativă chiar dacă deține peste 20% din drepturile de vot dacă[70]:

- Societatea emitentă de acțiuni manifestă un comportament ostil caracterizat prin reclamații la autoritățile locale, litigii etc;
- Între cele două societăți există o convenție prin care se precizează faptul că societatea care deține titluri abandonează o parte semnificativă din drepturile pe care i le conferă calitatea de acționar;
- Societatea emitentă este controlată de un grup mic de acționari care neglijează punctele de vedere ale celorlalți acționari;
- Societatea care deține titluri a eşuat în tentativa de a obține informațiile necesare pentru aplicarea metodei de punere în echivalență.

Rezultă deci că influența semnificativă trebuie apreciată analizând puterea efectivă exercitată în cadrul societății în baza participației deținute. Influența semnificativă se poate traduce astfel prin legătura durabilă existentă între investitor şi societate care se materializează printr-o participare şi implicare activă a investitorului în procesul decizional. Influența semnificativă se manifestă în principal în două forme: reprezentarea în organismele de conducere sau control ale societății sau participarea la deciziile strategice ale societății prin acordul, intervenția sau chiar opoziția față de anumite decizii referitoare la gestiunea întreprinderii în cauză.

Societățile asupra cărora societatea mamă exercită o influență semnificativă sunt denumite societăți asociate grupului. Schematic, cele trei tipuri de control pot fi prezentate ca în figura 1.7.[71]:

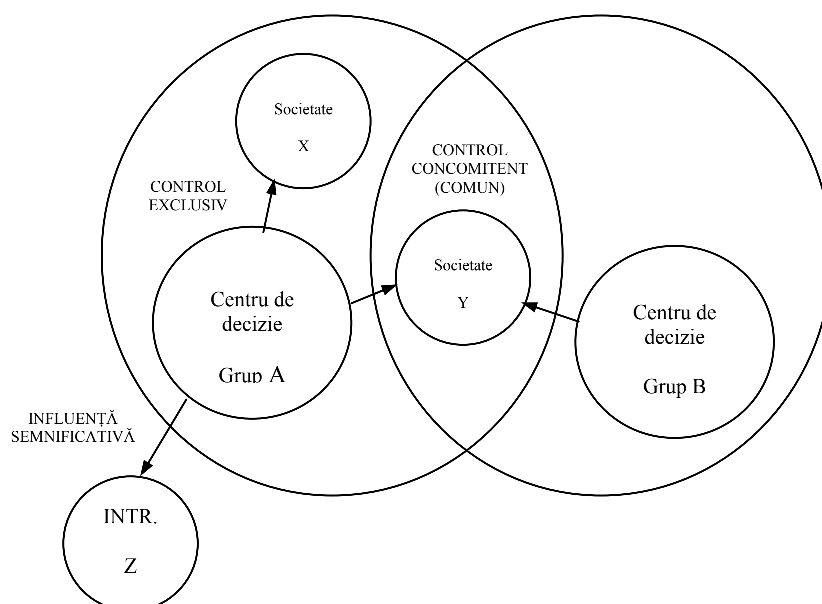

Figura 1.7. Forme de control exercitate asupra societăților din grup

[70] M. Săcărin , Contabilitatea grupurilor multinaționale, Ed. Economica, Bucureşti, 2001, pag. 33.
[71] N. Feleagă, (coordonator), Contabilitate aprofundată, Editura Economică, Bucureşti, 1996, pag. 263.

1.2.2. Procentajul de control şi procentajul de interes

Formarea unui ansamblu consolidat rezultă direct din studierea celor trei modalităţi de control definite anterior. Fie el exclusiv, concomitent sau influenţă notabilă, controlul se bazează pe punerea în evidenţă a unei legături de dependenţă dintre două societăţi. Această legătură poate fi şi contractuală, dar în primul rând este determinată de deţinerea drepturilor de vot care permit exercitarea controlului, ceea ce implică utilizarea unui instrument care să permită comensurarea puterii. Măsura puterii este dată de ***procentajul de control***. Aprecierea puterii nu trebuie însă confundată cu dependenţa financiară care rezultă din deţinerea unei fracţiuni din capitalul unei societăţi, dependenţă care este relevată de un alt instrument şi anume ***procentajul de interes***.

Procentajul de control deţinut de o societate este elementul central al operaţiunilor de consolidare întrucât acesta permite întocmirea listei întreprinderilor reţinute în perimetrul de consolidare şi determină utilizarea unei metode de consolidare.

Procentajul de control exprimă legătura de dependenţă, directă sau indirectă, dintre societatea mamă şi o altă societate[72]. El se exprimă în procente din drepturile de vot deţinute de societatea mamă în altă societate şi determină, în consecinţă, o relaţie de putere. Acest procentaj este egal procentului de capital deţinut, dacă toate acţiunile care dau mărimea capitalului au acelaşi drept de vot.

Acest procentaj se calculează ca sumă a ansamblului drepturilor de vot deţinute direct sau indirect de către societăţile aflate sub controlul exclusiv al societăţii consolidante (societatea mamă).

Rezultă că un control exclusiv se exprimă printr-un lanţ de deţinere, direct sau indirect, a unor drepturi de vot mai mari sau egale cu 50%. Totuşi, dacă mărimea acestor drepturi este inferioară pragului de 50% şi societatea respectivă este asimilată unei filiale (control de fapt), s-a convenit că procentajul drepturilor de vot poate fi considerat superior valorii de 50%, deci lanţul de control nu se întrerupe.

Pentru calculul procentajului de control trebuie ţinut seama de numărul de voturi şi nu de numărul de acţiuni deţinute de societatea mamă, deoarece în practică pot fi întâlnite diverse situaţii care creează decalaje între cele două noţiuni. Astfel, există acţiuni ordinare, care au un singur drept de vot, acţiuni cu dividend prioritar, care nu au însă drept de vot, certificate cu drept de vot şi acţiuni cu drept de vot dublu sau multiplu.

Pentru a ilustra decalajele care pot apărea, facem apel la următoarele exemple:

- Fie o societate M care deţine 40% din acţiunile unei societăţi F, al cărei capital este constituit în procent de 20% din acţiuni cu dividend prioritar, fără drept de vot. Toate acţiunile deţinute de M au dreptul la un vot. În acest caz procentajul de control se determină după cum urmează:

$$PC = \frac{40}{100-20} = 50\%$$

[72] J. Montier, G. Scognamiglio, Techniques de Consolidation, Ed. Economica, Paris, 1995, pag . 46.

- Societatea M deține 40% din capitalul F, iar acțiunile deținute sunt singurele care au drept dublu de vot. Procentajul de control se calculează astfel:

$$PC = \frac{80}{80+60} = 57\%$$

Demersul care conduce la calculul procentajului de control constă deci în a determina procentul drepturilor de vot ataşate fiecărei participații, urmat apoi de examinarea tipurilor de legături care unesc societatea mamă cu celelalte societăți.

Procentajul de control permite stabilirea structurii ansamblului consolidat prin identificarea tuturor societăților aflate sub control exclusiv, conjugat (concomitent) sau sub influență notabilă. Totodată, procentajul de control serveşte şi la determinarea unei anumite metode de consolidare, aşa cum se prezintă în tabelul următor:

Tabelul 1.2.

Determinarea metodei de consolidare pe baza procentajului de control

Tip de control	Metoda de consolidare
Control exclusiv (CE)	Integrarea globală (IG)
Control conjugat (CC)	Integrarea proporțională (IP)
Influență semnificativă (IS)	Punerea în echivalență (PE)

Procentajul de interes exprimă "fracțiunea de capital deținută, direct sau indirect de către societatea mamă în fiecare societate a grupului"[73]. Altfel spus, dacă procentajul de control exprimă puterea exercitată de către societatea mamă, procentajul de interes arată implicarea financiară prin cota parte din patrimoniul fiecărei societăți consolidate deținută de societatea mamă.

Procentajul de interes se calculează însumând produsele procentajelor de capital deținute, direct sau indirect, de societatea mamă în societățile consolidate. Calculul procentajului de interes se realizează în trei etape:

- identificarea tipului de legătură care uneşte societatea mamă cu fiecare societate consolidată;
- înmulțirea procentajelor de deținere a capitalului la fiecare societate din cadrul acestei rețele;
- însumarea produselor calculate anterior.

Ca şi în cazul procentajului de control, şi pentru determinarea procentajului de interes este necesară analiza tipurilor de legături stabilite între societatea mamă şi fiecare societate membră a ansamblului consolidat.

Procentajul de interes permite calcularea drepturilor societății mamă în fiecare societate, în vederea repartizării capitalurilor proprii şi a rezultatelor între interesele grupului şi exterior (acționarii minoritari). Utilizarea procentajului de interes intervine în diferite faze de integrare, eliminare sau repartiție.

[73] L. Malciu, Contabilitate aprofundată, Editura Economică, Bucureşti, 2000, pag. 113-114.

Diferenţa de natură şi de utilizare a noţiunilor de procentaj de control şi procentaj de interes poate fi rezumată în tabelul următor:

Tabelul 1.3.

Procentajul de control versus procentajul de interes

Noţiune	Natură	Rolul
Procentaj de control	**Expresia puterii** (drepturi de vot)	- Permite definirea perimetrului de consolidare (lista societăţilor care fac parte din ansamblul consolidat) - Permite alegerea metodei de consolidare
Procentaj de interes	**Expresia dependenţei financiare** (participare la capital)	Instrument de punere în practică a tehnicilor de consolidare: - integrarea conturilor - eliminarea operaţiunilor reciproce - repartizarea capitalurilor proprii şi a rezultatului între interesele grupului şi minoritari

Determinarea practică a noţiunilor prezentate anterior este relativ simplă, însă trebuie totuşi făcute câteva precizări legate de modalitatea de calcul a celor doi indicatori.

Astfel, procentajul de control se determină ca sumă a drepturilor de vot deţinute direct sau indirect de către societăţile aflate sub controlul exclusiv al societăţii mamă. Trebuie reţinut însă faptul că, în situaţia unui control indirect, nu trebuie reţinute decât drepturile de vot ale filialelor pentru care nu există o ruptură de control (procentaj de control < 50%). Drepturile de vot ale filialelor situate în aval de ruptura de control nu sunt reţinute pentru calculul procentajului de control.

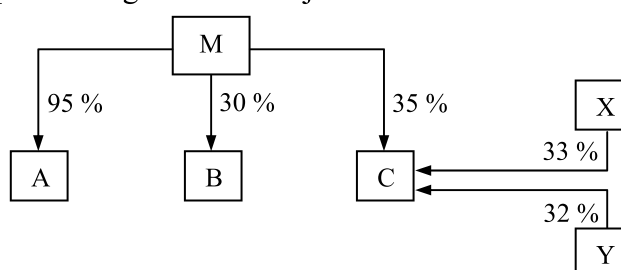
Procentajul de interes se calculează ca sumă a produselor procentajelor de capital deţinute direct sau indirect de societatea mamă în societăţile consolidate. În acest caz nu se pune problema lanţului de control, toate sumele determinate fiind reţinute pentru calcul, indiferent de metoda de consolidare utilizată.

Pentru a scoate în evidenţă modalitatea determinării celor două tipuri de procentaje, în funcţie de legăturile existente între societăţi, prezentăm în continuare câteva exemple.

- ***Legături simple directe***

În cazul legăturilor directe procentajul de control poate fi determinat imediat, fiind egal cu procentajul deţinerii directe de către societatea-mamă a unei părţi din capitalul altei societăţi. Pentru acest tip de legături procentajul de interes este egal cu procentajul de control.

În exemplul următor societatea-mamă M deţine direct 95% din capitalul societăţii A (societate controlată exclusiv), 30% din capitalul societăţii B (o investiţie într-o întreprindere asociată) şi 35% din capitalul societăţii C (o societate controlată în comun cu societăţile X şi Y), situaţie prezentată sinoptic în diagrama de mai jos.

În acest caz, procentajele de control (PC) şi procentajele de interes (PI) ale societăţii-mamă M în societăţile din cadrul grupului sunt cele din tabelul următor:

Tabelul 1.4.

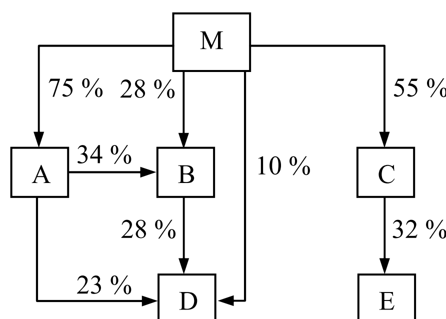
Exemplu de calcul al procentajelor de control şi de interes în cazul legăturilor simple directe

Societatea	PC	PI
M	100 %	100 %
A	95 %	95 %
B	30 %	30 %
C	35 %	35 %

- ***Legături simple directe şi indirecte***

În cazul legăturilor indirecte, prin intermediul unor alte societăţi controlate de societatea-mamă, procentajul de control se determină prin însumarea tuturor procentajelor deţinute indirect de societatea-mamă în capitalul entităţii pe care o vizează, dacă societatea prin intermediul căreia se stabileşte legătura indirectă este sub controlul exclusiv al societăţii mamă. Procentajul de control aferent legăturilor indirecte se cumulează cu procentajul de control aferent legăturilor directe.

În exemplul următor societatea-mamă M deţine direct 75% din capitalul societăţii A, 28% din capitalul societăţii B, 55% din capitalul societăţii C şi 10% din capitalul societăţii D. În afara participaţiilor directe, societatea M are participaţii indirecte în societăţile B (prin intermediul societăţii A), D (prin intermediul societăţilor A şi B) şi E (prin intermediul societăţii C). Diagrama următoare prezintă sinoptic legăturile directe şi indirecte ale societăţii-mamă cu societăţile A, B, C, D, E şi procentajele ataşate acestor legături.

În acest caz, procentajele de control (PC) şi procentajele de interes (PI) ale societăţii-mamă M în societăţile din cadrul grupului sunt cele din tabelul următor:

Tabelul 1.5.

Exemplu de calcul al procentajelor de control şi de interes în cazul legăturilor simple directe şi indirecte

Societatea	PC	PI
M	100 %	100 %
A	75 %	75 %
B	62 % (a)	53,5% (b)
C	55 %	55 %
D	61 % (c)	42,23 % (d)
E	32 %(e)	17,6 % (f)

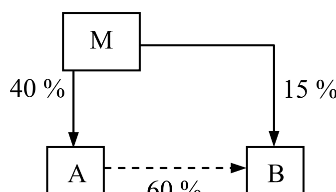
(a) 28% (direct) + 34 % (indirect prin A) = 62 %
Procentajul legăturii indirecte prin A a fost reţinut deoarece A este controlată exclusiv.

(b) 28 % + (75 % * 34 %) = 53,5 %
(c) 10 % (direct) + 23 % (indirect prin A) + 28 % (indirect prin B) = 61 %
Procentajul legăturii indirecte prin A a fost reținut deoarece A este controlată exclusiv.
Procentajul legăturii indirecte prin B a fost reținut deoarece B este controlată exclusiv.
(d) 10 % + (75 % * 34 % * 28 %) + (28 % * 28 %) + (75 % * 23 %) = 42,23 %
(e) 32% (indirect prin C)
Procentajul legăturii indirecte prin C a fost reținut deoarece C este controlată exclusiv.
(f) 55 % * 32 % = 17,6 %

- ***Legături simple, cu ruptura lanțului de control***

Ruptura lanțului de control apare în cazul unor legături indirecte prin intermediul unor societăți care nu sunt controlate exclusiv de societatea-mamă.

În exemplul următor societatea M deține direct o participație de 40% în societatea A şi 15% în societatea B. Prin intermediul societății A, societatea M are o legătură indirectă cu societatea B, însă procentajul ataşat acestei legături nu poate fi luat în calculul procentajului de control total al lui M asupra lui B (indiferent de mărimea sa) deoarece societatea A nu este controlată exclusiv de societatea M. Procentajul ataşat acestei legături indirecte va fi totuşi utilizat în calculul procentajului de interes al societății M în societatea B. Diagrama următoare prezintă sinoptic legăturile directe şi indirecte ale societății M cu societățile A şi B, sugerând faptul că la nivelul societății A intervine o ruptură a lanțului de control indirect care leagă societățile M şi B.

În acest caz, procentajele de control (PC) şi procentajele de interes (PI) ale societății-mamă M în societățile din cadrul grupului sunt cele din tabelul următor:

Tabelul 1.6.

Exemplu de calcul al procentajelor de control şi de interes în cazul unor rupturi ale lanțului de control

Societatea	PC	PI
M	100 %	100 %
A	40 %	40 %
B	15 %	39 % (a)

(a) (40 % * 60 %) + 15 % = 39 %

Se observă că procentajul de control al lui M în B este de numai 15%, deşi procentajul ataşat legăturii indirecte a lui M în B, prin intermediul lui A, este de 60%. Această ultimă legătură nu a fost luată în calcul deoarece A nu este sub controlul exclusiv al lui M. În cazul determinării procentajului de interes nu s-a ținut seama de ruptura legăturii de control intervenită între societatea M şi B prin intermediul lui A.

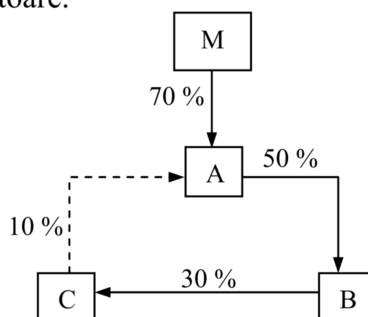
- ***Legături circulare şi reciproce***

Legăturile circulare între filialele unui grup ridică unele dificultăți la calculul procentajului de interes. În astfel de situații procentajul de interes al grupului în societățile

implicate în legătura circulară nu se va calcula în raport cu un procentaj de 100% ci se va diminua baza de calcul cu procentajul înregistrat pe bucla respectivă.

Deoarece legăturile reciproce sunt un caz particular al legăturilor circulare, în care bucla se rezumă doar la două societăţi, determinarea procentajului de control se va face în acelaşi mod ca şi în cazul legăturilor circulare.

În exemplul următor societatea-mamă M deţine o participaţie directă de 70% în capitalul societăţii A, care este integrată într-o buclă (legătură circulară) cu societăţile B şi C (A deţine 50% din capitalul lui B; B deţine 30% din capitalul lui C; C deţine 10% din capitalul lui A), aşa cum rezultă din diagrama următoare.

În această situaţie, baza de determinare a procentajului de interes (100%) trebuie diminuată cu procentajul de interes ataşat buclei formată din societăţile A, B şi C (50%*30%*10%).

Procentajele de control (PC) şi procentajele de interes (PI) ale societăţii-mamă M în societăţile din cadrul grupului sunt cele din tabelul următor:

Tabelul 1.7.

Exemplu de calcul al procentajelor de control şi de interes în cazul unor legături reciproce

Societatea	PC	PI
M	100 %	100 %
A	70 % (a)	70 %
B	50 %	35,6 % (b)
C	30 %	10,7 % (c)

(a) Controlul exercitat de C asupra lui A nu a fost luat în considerare deoarece există ruptură de control între C şi A, societatea C nefiind controlată exclusiv.

(b) $\frac{70\% * 50\%}{1-(30\% * 10\% * 50\%)} = 35{,}6\ \%$

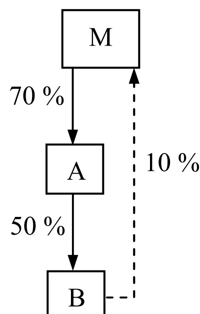
(c) $\frac{70\% * 50\% * 30\%}{1-(10\% * 50\% * 30\%)} = 10{,}7\ \%$

- ***Legături circulare, cu participarea unei filiale în capitalul societăţii mamă***

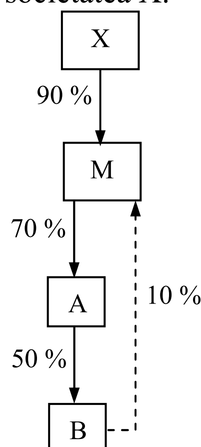
Un caz particular şi atipic al legăturilor circulare îl reprezintă cel în care o societate a grupului deţine participaţii în capitalul societăţii-mamă. Această situaţie poartă numele de autocontrol, referindu-se la deţinerea de către o societate, prin intermediul uneia sau mai multor alte societăţi, a propriilor sale acţiuni sau drepturi de vot. Având în vedere că noţiunea de grup se referă numai la drepturile de vot deţinute de societatea-mamă în celelalte societăţi, în legislaţia

internațională autocontrolul este reglementat prin interzicerea folosirii drepturilor de vot atașate acțiunilor de autocontrol, acestea fiind excluse din calculul procentajelor de interes.

Exemplul următor prezintă situația în care societatea-mamă M deține 70% din capitalul societății A, care deține 50% din capitalul societății B și care la rândul ei deține 10% din capitalul societății-mamă M (acțiuni de autocontrol în cadrul grupului).

Pentru a determina procentajul de interes în această situație, vom porni de la premisa că societatea mamă este deținută în procent de 90% (100% - 10% reprezentând procentul de participare al filialei la capitalul societății mamă) de o societate fictivă X care reprezintă grupul. Societatea fictivă X nu va fi consolidată însă calculul procentajelor de control și de interes ale grupului se vor realiza având ca bază societatea X.

Procentajele de control (PC) și procentajele de interes (PI) ale grupului X în societățile din cadrul grupului (inclusiv în societatea-mamă M) sunt cele din tabelul următor:

Tabelul 1.8.

Exemplu de calcul al procentajelor de control și de interes în cazul unor legături reciproce cu autocontrol al societății-mamă

Societatea	PC	PI
M	90 % (a)	93,26 % (b)
A	70 %	65,28 % (c)
B	50 %	32,64 % (d)

(a) Procentajul de control al grupului în societatea-mamă M este 90% deoarece nu sunt luate în considerare acțiunile de autocontrol pe care le deține societatea B în societatea M.

(b) $\frac{90\%}{1-(70\%*50\%*10\%)} = 93,26\ \%$

(c) $\frac{90\%*70\%}{1-(50\%*10\%*70\%)} = 65,28\ \%$

(d) $\frac{90\%*70\%*50\%}{1-(10\%*70\%*50\%)} = 32,64\ \%$

1.3. Consolidarea conturilor – consecinţă a apariţiei grupurilor

Necesităţile de informare ale unei largi categorii de utilizatori nu se mai puteau rezuma în contextul existenţei grupurilor de societăţi doar la situaţiile financiare individuale ale acestora. Ca răspuns la această cerinţă, contabilitatea şi-a orientat preocupările în direcţia dezvoltării unui sistem informaţional care să permită obţinerea unei imagini de ansamblu a grupurilor. Astfel, această nouă provocare a contabilităţii a dat naştere la apariţia şi dezvoltarea consolidării conturilor

1.3.1. Definiţia, obiectivele şi principiile consolidării

Consolidarea conturilor este ”o tehnică şi/sau un procedeu al contabilităţii care permite stabilirea şi prezentarea unică a conturilor reprezentative ale activităţii globale şi a situaţiei unui ansamblu de societăţi între care există un interes comun (sau care depind de acelaşi centru de decizie) dar care dispun fiecare de personalitate juridică[74]. Consolidarea permite prezentarea situaţiilor financiare, respectiv a bilanţului contabil şi a contului de rezultate a societăţilor care alcătuiesc grupul, ca şi când ar fi doar o singură întreprindere.

În domeniul contabil, a consolida înseamnă a substitui suma titlurilor de participare care figurează în bilanţul unei întreprinderi, cu partea din capitalurile proprii ale întreprinderii emiţătoare, deţinută de întreprinderea consolidantă, inclusiv cu cota parte din rezultatul exerciţiului financiar care corespunde acestor titluri.

Prezenţa mai multor persoane juridice în interiorul aceluiaşi grup presupune existenţa tot atâtor contabilităţi independente, dar care nu sunt în măsură să furnizeze o imagine completă asupra entităţii economice şi financiare pe care o constituie grupul .

În numeroase grupuri, societatea mamă este efectiv o societate de tip holding care nu exercită nici o activitate industrială sau comercială. Bilanţul său este constituit, în marea lui majoritate, fie din imobilizări financiare cum sunt titlurile de participare care permit exercitarea unui control sau a unei influenţe asupra altor societăţi, fie din împrumuturi acordate întreprinderilor din grup.

Conturile societăţii mamă reflectă în acest caz doar participaţiile înregistrate sau dividendele pe care le-a primit şi pe care le-a înscris în contul de profit şi pierdere. Prin urmare, conturile sunt incapabile de a da o imagine reală a puterii economice, financiare sau industriale a grupului, deoarece ele nu redau natura şi importanţa elementelor de activ şi pasiv ale societăţilor care formează grupul, caracteristicile activităţii din exploatare a acestora, cum ar fi de exemplu cifra de afaceri şi cheltuielile, inclusiv nivelul rezultatelor lor.

Ca urmare a celor de mai sus, în virtutea statutului juridic pe care îl au societăţile unui grup, ele stabilesc şi prezintă conturi anuale, respectiv bilanţ, cont de profit şi pierdere şi anexe, dar ele nu pot reda imaginea completă şi fidelă asupra situaţiei reale a patrimoniului grupului.

Pentru a înlătura aceste lipsuri se procedează la consolidarea conturilor urmărindu-se ca obiectiv principal furnizarea unei imagini fidele asupra patrimoniului şi situaţiei financiare în

[74] F. Lefebvre, Memento Pratique Comptable, Editions Francis Lefevre, Paris, 1990, pag. 1135.

ceea ce priveşte rezultatul ansamblului consolidat constituit de întreprinderile cuprinse în perimetrul de consolidare.

Din cele prezentate, rezultă că obiectivul consolidării este "de a prezenta poziția financiară, performanțele şi evoluția poziției financiare a entităților cuprinse în grup ca şi cum ar fi vorba de o singură întreprindere[75]".

Documentele consolidate trebuie să respecte principiile contabilității generale, în special principiul prudenței, principiul permanenței metodelor şi intangibilității bilanțului, respectiv să respecte caracteristicile calitative ale informațiilor furnizate prin situațiile financiare.

Principiul continuității activității are aplicabilitate directă în evaluările grupului care sunt realizate pornindu-se de la această premisă. În cazul în care continuitatea activității este incertă, se impune ca anumite elemente de activ să fie evaluate în situațiile financiare consolidate la valoarea venală sau la valoarea realizabilă[76]. Ipoteza asupra continuității activității vizează în special structuri mari ale Situațiilor Financiare cum ar fi cele reprezentate de active imobilizate (fabrici, întreprinderi, sau în caz extrem întregul grup).

Consecințele aplicării acestui principiu pe ansamblul grupului sunt uneori diferite de cele care decurg în cazul conturilor individuale ale societăților grupului. Astfel, grupul poate decide asupra lichidării unei întreprinderi, caz în care se va utiliza o valoare de lichidare a tuturor activelor respectivei entități. În această situație, dacă se estimează înregistrarea unor pierderi aferente lichidării, se impune constituirea de provizioane încă din momentul luării deciziei de lichidare. Pe de altă parte, elementele de activ achiziționate de o altă societate a grupului trebuie evaluate la sfârşitul exercițiului la valoarea lor realizabilă.

Principiul permanenței metodelor prevede că şi în cazul conturilor consolidate, metodele de evaluare şi de prezentare a acestora trebuie să fie aceleaşi de al un exercițiu la altul. Schimbările metodelor şi regulilor de evaluare şi de prezentare a informațiilor nu sunt permise decât în cazul în care circumstanțele mediului le justifică[77]. Totodată, consecințele modificării metodelor de evaluare trebuie să fie cuantificate şi menționate în notele explicative la situațiile financiare.

Comparabilitatea conturilor prevede ca situațiile financiare ale unui grup să poată fi comparate de utilizatorii lor în timp sau în raport cu ale altui grup. În situația în care grupul recurge la schimbarea metodelor de evaluare comparațiile între diferite exerciții financiare se vor realiza utilizându-se una dintre cele două metode de comparație: metoda retrospectivă şi metoda prospectivă.

Metoda comparării retrospective presupune compararea exercițiului în curs cu exercițiul precedent pe baza vechilor metode de evaluare. Metoda comparării prospective presupune compararea exercițiului în curs cu exercițiul precedent utilizându-se noile metode de evaluare.

[75] L. Malciu, N. Feleagă, Reglementare şi practici de consolidare a conturilor – Din orele astrale ale Europei contabile, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 12.
[76] Valoarea realizabilă este definită Cadrul General al IASB ca fiind "valoarea în numerar sau echivalent al numerarului care poate fi obținută în prezent prin vânzarea normală a activelor. (Standarde Internaționale de Contabilitate 2002, pag.68).
[77] G. Langlois, M. Friederich, A. Burlaud , Comptabilité approfondie, Ed. Foucher, Paris, 2001, pag. 28-32.

Principiul independenței exercițiilor, aplicabil grupurilor de societăți, are în vedere înregistrarea veniturilor şi a cheltuielilor în perioada la care ele se referă. Acelaşi tratament îl vor avea şi veniturile şi cheltuielile apărute ca urmare a unor operațiuni reciproce între societățile din cadrul grupului.

Principiul prudenței trebuie respectat şi de cei care elaborează situații financiare consolidate, având în vedere anumite incertitudini care în mod inevitabil planează asupra multor evenimente şi circumstanțe (încasarea unor creanțe îndoielnice ale grupului, durata de utilizare probabilă a utilajelor şi echipamentelor, etc.). Astfel de incertitudini sunt recunoscute prin prezentarea naturii şi valorii lor, dar şi prin exercitarea prudenței în întocmirea situațiilor financiare consolidate. Prudența se va manifesta printr-un grad de precauție utilizat în exercitarea raționamentelor necesare pentru estimările în condiții de incertitudine, astfel încât activele şi veniturile să nu fie supraevaluate, iar datoriile şi cheltuielile să nu fie subevaluate.

Principiul importanței relative (a pragului de semnificație) prevede că orice element care are o valoare semnificativă trebuie prezentat distinct şi în cadrul situațiilor financiare consolidate, în timp ce elementele cu valori nesemnificative care au aceeaşi natură sau cu funcții similare trebuie însumate, nefiind necesară prezentarea lor separată.

Principiul intangibilității stabileşte că bilanțul de deschidere al unui exercițiu trebuie să corespundă cu bilanțul de închidere al exercițiului precedent, cu excepția corecțiilor impuse de aplicarea IAS 8. În consolidare acest principiu prezintă anumite particularități, ca urmare a faptului că aplicarea sa presupune:

- respectarea conturilor individuale ale întreprinderilor consolidate şi elaborarea unor conturi intermediare;
- toate operațiunile de modificare reflectate în conturile ce pot fi integrate în consolidare fac obiectul unor înregistrări într-un sistem contabil coerent;
- toate înregistrările de consolidare vor fi reflectate într-un sistem analog celui utilizat de contabilitatea generală;
- soldurile conturilor utilizate în reflectarea operațiilor de consolidare vor fi sistematic reluate de la un exercițiu financiar la altul pentru conturile de bilanț, cu excepția înregistrărilor prin care se elimină operațiunile reciproce.

Modul cum se respectă principiul intangibilității este pus în evidență prin intermediul a două tablouri, elaborate pornind de la contabilitatea de consolidare, şi anume: *tabloul de finanțare* care justifică trecerea bilanțului consolidat de la exercițiul precedent la exercițiul de referință şi *tabloul variației capitalurilor proprii* care explică mişcările intervenite în cadrul acestora de la un exercițiu la altul.

Importanța acestui principiu în consolidare îşi găseşte reflectarea şi în obligativitatea păstrării intangibilității capitalurilor proprii ale grupului de la un exercițiu financiar la altul. Acest principiu trebuie verificat şi respectat mai ales în cazul în care lista întreprinderilor incluse în perimetrul de consolidare diferă de la un an la altul.

1.3.2. Istoricul bazelor juridice de reglementare a consolidării conturilor

Consolidarea conturilor a apărut ca urmare a dezvoltării grupurilor de societăţi şi, implicit a accentuării nevoii de informaţii financiare referitoare la acestea.

În ***Statele Unite ale Americii*** se regăsesc cele mai vechi preocupări în domeniul consolidării conturilor. Economia americană, caracterizată printr-o dezvoltarea puternică a societăţilor şi expansiunea lor în lume, manifestarea fenomenului de concentrare economică, existenţa unei puternice pieţe financiare şi finanţarea dominantă a întreprinderilor prin intermediul instituţiilor financiare, dar şi motive legate de presiunea şi cerinţele crescute ale utilizatorilor de informaţii contabile, existenţa unei profesii contabile dezvoltate şi a unei cercetări intense în acest domeniu, au constituit cauzele principale care au dus la apariţia consolidării conturilor în Statele Unite.

Apariţia în anul 1832 a primei societăţi americane de tip holding[78] a făcut posibilă publicarea în 1891 a primelor situaţii financiare consolidate, în ciuda faptului că, la acea perioadă nu exista nici o reglementare în domeniu. Preocuparea continuă a acţionarilor, a managerilor grupului, a analiştilor financiari, a mediului bursier, a băncilor şi sindicatelor de a obţine o imagine de ansamblu asupra poziţiei financiare şi performanţelor unui grup de societăţi (ca şi cum ar fi vorba de o singură întreprindere) a determinat numeroase societăţi să includă în raportările lor situaţiile financiare consolidate.

Crearea în anul 1897 a primei organizaţii profesionale a profesioniştilor contabili, American Institute of Certified Public Accountants[79] (AICPA) a determinat intensificarea preocupărilor pentru normalizarea contabilă şi oferirea unor informaţii financiare cât mai reale şi complete asupra grupurilor de societăţi.

Astfel, lucrările primului congres internaţional de contabilitate organizat de către American Institute of Certified Public Accountants în anul 1904 la Saint Louis au evidenţiat insuficienţa informaţiilor oferite de conturile individuale publicate de societăţile de tip holding recomandând profesioniştilor contabili întocmirea situaţiilor consolidate. Ca urmare, începând cu anul 1910 cele mai importante societăţi au înlocuit conturile individuale cu situaţii financiare consolidate.

Crahul Bursei din New York a scos în evidenţă deficitul grav de informaţii în domeniul financiar, impunând introducerea unei proceduri formalizate în domeniul normalizării şi a unor standarde severe de calitate a informaţiei contabile. Astfel, în anul 1934 este înfiinţată Comisia Valorilor Mobiliare (SEC - Securities and Exchange Commission), organism guvernamental, independent, având funcţia de control asupra comerţului cu valori mobiliare. Principala misiune a Comisia Valorilor Mobiliare o reprezenta punerea în aplicarea a legilor federale "Securities Act" emise în 1933 şi „Securities Exchange Act" din 1934 prin care s-a impus obligativitatea întocmirii situaţiilor financiare consolidate.

[78] Institute of Chartered Accountants in England and Walles - Groups Accounts, London, 1975.
[79] American Institute of Certified Public Accountants este institutul american al profesioniştilor contabili, însărcinat cu definirea cadrului practic şi teoretic al profesiei contabile.

În anul 1959 Securities and Exchange Commission publică prima normă “Accounting Research Bulletins” (ARB 51) care conține reglementări exprese la contabilizarea regrupărilor de activități (business combinations), tratându-se deja perimetrul de consolidare, tehnica generală de consolidare, interesele minoritare şi regimul dividendelor.

În anul 1973 a fost înființat Consiliul de Norme Contabile şi Financiare (Financial Accounting Standards Board – FASB), ca un organism independent care a primit întreaga autoritate pentru stabilirea regulilor contabile generale şi de prezentare a situațiilor financiare. Până în prezent, un număr de peste 100 de norme (SFAS – Statement of Financial Accounting Standards – cunoscute sub sigla FAS) au fost publicate, înlocuindu-le pe cele emise de ARB şi APB (Accounting Principles Board). În materie de consolidare, cea mai cunoscută normă emisă de Financial Accounting Standards Board este FAS 94 „Consolidation of all majority-owned subsidiaries”, emisă în octombrie 1987, care a fost concepută ca un amendament al ARB numărul 51, încercându-se eliminarea multitudinii de excepții de la consolidare prevăzute în ARB 51 în principal datorită eterogenității grupurilor.

În acelaşi timp, Financial Accounting Standards Board a dezvoltat un cadru conceptual formalizat, prin publicarea Statement of Financial Accounting Concepts (SFAC) care defineşte un ansamblu coerent de principii şi convenții pe care trebuie să se bazeze normele contabile emise de FASB, inclusiv cele privind consolidarea conturilor.

În prezent, în baza acordului de la Norwalk din 18.09.2002 încheiat cu IASB, Financial Accounting Standards Board are în vedere dezvoltarea unor standarde contabile compatibile cu cele internaționale, care să poată fi utilizate în raportarea financiară atât internă (pe teritoriul Statelor Unite) cât şi externă.

În ***Marea Britanie***, în anul 1922 se publică primele conturi consolidate, de către societatea Nobel Industries Limited. Apoi, în anul 1939, bursa din Londra a emis o dispoziție care a introdus obligativitatea întocmirii de conturi consolidate din partea societăților cotate. În aceeaşi perioadă apare şi recomandarea, din partea profesioniştilor contabili, în favoarea stabilirii conturilor consolidate. În anul 1944 apare prima normă SSAP (Statements of Standards Accounting Practice), respectiv norma numărul 14, privind consolidarea. Începând cu anul 1948, prin “Companies Act” publicarea conturilor consolidate devine obligatorie.

În ***Germania***, în anul 1967, pentru societățile de capital publicarea conturilor consolidate este obligatorie, iar din anul 1968 această obligativitate revine şi societăților cu răspundere limitată.

În ***Franța***, publicarea primelor conturi consolidate are loc abia în anul 1966. În anul 1968 apare prima recomandare a Consiliului Național al Contabilității (CNC), iar începând cu anul 1985 consolidarea devine obligatorie. În anul următor au fost emise Decretul din 17 februarie şi “Metodologia privind conturile consolidate” a Consiliului Național al Contabilității, pusă în aplicare prin ordin ministerial. Tot referitor la normele de reglementare a consolidării sunt amintite şi recomandările Comisiei Operațiunilor de Bursă (COB).

Pe plan european, Tratatul de la Roma, semnat la 25.03.1957, prin care se instituia Comunitatea Economică Europeană, prevedea, printre altele şi misiunea Consiliului acestei comunităţi de a proceda la o apropiere a legislaţiilor naţionale, inclusiv cu privire la contabilitate.

Armonizarea cadrului juridic şi uniformizarea condiţiilor de funcţionare a societăţilor statelor membre se bazează pe articolul 54 din tratat, care vizează asigurarea unor garanţii identice societăţilor statelor membre şi protejarea intereselor asociaţilor, precum şi a terţilor.

Pentru a răspunde acestui obiectiv, în materie de conturi consolidate, Consiliul Comunităţii Europene a adoptat la data de 18.07.1983 ***Directiva a VII-a cu privire la conturile consolidate***. Această directivă, dominată în cea mai mare parte de practica şi doctrina anglo-saxonă, vizează întreprinderile care sunt obligate să prezinte conturi consolidate, cazurile de scutire sau eliminare a unor societăţi din perimetrul de consolidare, modalităţile de întocmire a conturilor consolidate, elementele care trebuie cuprinse în raportul de gestiune consolidat, controlul (auditul) conturilor consolidate, publicarea acestora, etc. Conform acestui act normativ, toate întreprinderile care posedă una sau mai multe filiale trebuie să stabilească conturi consolidate şi un raport de gestiune asupra grupului, oriunde ar fi sediul filialelor. Totuşi, anumite filiale trebuie sau pot fi excluse din perimetrul de consolidare atunci când una sau mai multe întreprinderi cuprinse în consolidare au o activitate atât de diferită încât includerea lor în perimetru ar fi contrară furnizării imaginii fidele sau când sunt prezentate restricţii severe şi durabile ale drepturilor societăţii mamă privind patrimoniul şi gestiunea acesteia, atunci când informaţiile necesare pentru stabilirea conturilor consolidate nu pot fi obţinute la timp sau cu cheltuieli prea mari sau când acţiunile sau părţile sociale ale acestor întreprinderi sunt obţinute de societatea mamă cu scopul revânzării ulterioare.

Pe plan internaţional, unul dintre organismele care se ocupă de normalizarea contabilităţii în general şi a consolidării conturilor în particular este IASB - International Accounting Standards Board (Consiliul Internaţional pentru Standarde Contabile), care începând din 01.04.2001 a fost desemnat de IASCF - International Accounting Standards Commitee Foundation (Comitetul Internaţional pentru Standarde Contabile) să emită standarde contabile, denumite IFRS – International Financial Reporting Standards.

International Accounting Standards Commitee a luat fiinţă la 29 iunie 1973, în baza unui acord încheiat între organismele profesionale ale contabililor din nouă ţări, acord care a avut drept obiective principale elaborarea şi publicarea, în interesul public, a standardelor de contabilitate care servesc ca bază în prezentarea situaţiilor financiare, promovarea, la nivel mondial, a acceptării şi respectării acestora, precum şi desfăşurarea unei activităţi în direcţia îmbunătăţirii şi armonizării reglementărilor, a standardelor de contabilitate şi a procedurilor aferente prezentării situaţiilor financiare. În acest sens, activitatea IASC s-a concretizat în planul normalizării contabilităţii prin elaborarea unor standarde – IAS (Internaţional Accounting Standard). Ulterior, activitatea IASC de normalizare a contabilităţii a fost transferată unei componente a sa, International Accounting Standards Board (IASB).

Standardele emise până în prezent au condus la progrese remarcabile atât în ceea ce priveşte îmbunătăţirea, cât şi armonizarea raportării financiare la nivel mondial, putând fi

utilizate ca fundament al reglementărilor contabile naţionale în multe ţări, ca tratament internaţional de bază de către anumite ţări care îşi îmbunătăţesc propriile reglementări, de către bursele de valori, de organisme supranaţionale (cum ar fi Comisia Europeană) sau de societăţile aflate într-o continuă creştere.

Dintre standardele care privesc consolidarea conturilor, ***IAS 27*** intitulat iniţial "Situaţiile financiare consolidate şi contabilitatea investiţiilor în filiale" a fost adoptat de IASC în iunie 1988 şi a fost publicat în aprilie 1989. În 1994 acest standard a fost reformulat. IAS 27 înlocuieşte un standard mai vechi şi anume IAS 3 "Situaţiile financiare consolidate" (1977), mai puţin partea privind contabilizarea participaţiilor în întreprinderile asociate. IAS 27 vizează întocmirea şi prezentarea situaţiilor financiare consolidate pentru un grup de întreprinderi aflate sub controlul unei societăţi mamă şi are aplicabilitate şi pentru contabilitatea investiţiilor în filiale din situaţiile financiare separate ale unei societăţi mamă. Acest standard internaţional a intrat în vigoare pentru situaţiile financiare aferente perioadelor începând de la 01.01.1990. După revizuirea sa şi includerea amendamentelor până la 31.12.2004, apărute o dată cu IFRS, IAS 27 a fost republicat sub denumirea „Situaţii financiare consolidate şi individuale".[80]

Un alt standard, ***IAS 28*** denumit iniţial "Contabilitatea investiţiilor în întreprinderile asociate", a fost adoptat de IASC în noiembrie 1988. El a fost reformulat în noiembrie 1994, însă textul aprobat iniţial nu a suferit modificări substanţiale, doar anumiţi termeni fiind înlocuiţi, în scopul alinierii la practica IASC.

În iulie 1998, paragrafele 23 şi 24 din IAS 28 au fost revizuite pentru a putea fi conforme cu IAS 36 "Deprecierea activelor". Textul revizuit a intrat în vigoare cu începere de la 01.07.1999.

Acest standard prevede că în cazul conturilor consolidate, o investiţie într-o întreprindere asociată trebuie să fie contabilizată în conturile consolidate prin metoda punerii în echivalenţă, cu excepţia cazului în care această investiţie este clasificată ca fiind deţinută în vederea unei cedări în viitorul apropiat (în conformitate cu IFRS 5), caz în care ea trebuie să fie contabilizată pe baza metodei cost. Un investitor trebuie să renunţe la utilizarea metodei punerii în echivalenţă în următoarele situaţii:

- Când el renunţă la a avea o influenţă semnificativă într-o întreprindere asociată dar păstrează, în întregime sau parţial, participaţia sa;
- când utilizarea acestei metode nu este cea mai indicată, în cazurile în care întreprinderea funcţionează sub restricţii pe termen lung, care deteriorează semnificativ capacitatea ei de transferare a fondurilor către investitor.

Ca informaţii trebuie furnizate lista şi descrierea întreprinderilor asociate semnificative, cu procentul de capital şi procentul drepturilor de vot, precum şi metodele folosite pentru contabilizarea participaţiilor. Participaţiile în întreprinderile asociate trebuie să fie incluse în activele pe termen lung şi să figureze în bilanţ. Partea investitorului în rezultatele acestor

[80] Consiliul pentru Standarde Internaţionale de Contabilitate, Standarde Internaţionale de Raportare Financiară (IFRS™) inclusiv Standarde Internaţionale de Contabilitate (IAS™) şi Interpretări la 1 ianuarie 2005, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2005: IAS 27 – Situaţii financiare consolidate şi individuale, pag. 1191.

participații trebuie să figureze în contul de rezultate. Partea investitorului în elementele excepționale sau provenind din perioadele anterioare trebuie menționată separat.

După revizuirea sa şi includerea amendamentelor până la 31.12.2004, apărute o dată cu IFRS, IAS 28 a fost republicat sub denumirea „Investiții în entitățile asociate”.[81]

Standardele IASC au fost interpretate în Comitetul Permanent pentru Interpretarea Standardelor (SIC), actualmente IFRIC. De o astfel de interpretare beneficiază şi IAS 28, cu referire la SIC 3 “Eliminarea profiturilor şi a pierderilor nerealizate din tranzacțiile cu întreprinderile asociate”, în care se prevede că atunci când o societate asociată este contabilizată folosind metoda punerii în echivalență, profiturile şi pierderile nerealizate rezultate din tranzacțiile în amonte şi în aval dintre un investitor (sau filialele sale consolidate) şi asociați trebuie eliminate în măsura interesului investitorului în întreprinderea asociată. Pierderile nerealizate nu ar trebui eliminate în măsura în care tranzacția prevede evidența unei deprecieri a activului transferat.

Actualmente, în baza acordului încheiat cu normalizatorul american (FASB), IASB s-a implicat în elaborarea de standarde care să asigure convergența contabilă la nivel mondial, inteligibilitatea, transparența şi comparabilitatea informațiilor furnizate prin intermediul situațiilor financiare pentru toți utilizatorii. În acest sens, IASB cooperează cu normalizatorii naționali, în special pentru eliminarea diferențelor din diferitele sisteme contabile şi în final pentru convergența contabilă. De altfel, foarte multe din statele lumii au optat pentru însuşirea IAS-IFRS. Până la aplicarea globală a acestor standarde trebuie eliminate însă diferențele care există între IFRS şi US GAAP (standardele americane). În domeniul combinărilor de întreprinderi şi al consolidării conturilor aceste diferențe sunt prezentate în tabelul 1.9.

Tabelul 1.9.

Comparație între IFRS şi US GAAP privind interese în instrumente financiare, combinări de întreprinderi şi situații financiare consolidate

Tratamentul IFRS	Tratamentul US GAAP
Punerea în comun (uniunea) conform unui set limitat de condiții, dar există un proiect de eliminare pe ordinea de zi; cercetare şi dezvoltare în cadrul procesului capitalizate şi amortizate; reguli de consolidare bazate pe criteriul de control.	Puneri în comun acum interzise; cercetarea şi dezvoltarea în cadrul procesului trebuie cheltuite; reguli de consolidare efectiv bazate pe criteriul majorității de deținere.
Datoria de restructurare poate fi recunoscută ca parte a procesului de alocare a prețului de achiziționare.	Datoria de restructurare poate să nu fie recunoscută ca parte a procesului de alocare a prețului de achiziție, ci numai cheltuită când apare mai târziu.
Activele şi datoriile contingente dobândite într-o combinare de întreprinderi nu sunt recunoscute.	Activele şi datoriile contingente dobândite într-o combinare de întreprinderi sunt recunoscute la valoarea justă.
Proces de cercetare şi dezvoltare achiziționat capitalizat şi amortizat.	Proces de cercetare şi dezvoltare achiziționat cheltuit imediat după alocarea prețului de achiziționare.
Fond comercial capitalizat şi amortizat, în general peste 20 de ani; totuşi, IASB poate adopta abordarea US GAAP.	Fond comercial capitalizat, testat anual pentru depreciere, dar neamortizat.
Partea minorității din activele nete poate fi evaluată fie la valoarea justă la data achiziționării, fie pe bază	Partea minorității din activele nete evaluată la valoarea justă la data achiziționării.

[81] Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate, Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IFRS™) inclusiv Standarde Internaționale de Contabilitate (IAS™) şi Interpretări la 1 ianuarie 2005, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2005: IAS 28 – Investiții în entitățile asociate, pag. 1219.

Tratamentul IFRS	Tratamentul US GAAP
istorică (reportat).	
„O privire înapoi” de un an pentru alocarea prețului de achiziționare (rezoluția contingentelor dinainte de achiziționare ş.a.).	„O privire înapoi” de un an pentru alocarea prețului de achiziționare (rezoluția contingentelor dinainte de achiziționare ş.a.).
Păstrarea fondului comercial ca „rezervă” pentru orice datorie estimată care rezultă din achiziționare, pierderi viitoare etc.; sold de înregistrat ca un contra-activ şi amortizat pe durata de utilizare a activelor nemonetare dobândite, cu stocul nevândut înregistrat imediat la venituri.	Alocarea fondului comercial negativ pe bază pro rata la valorile contabile ale unor active nefinanciare dobândite, cu orice depăşire recunoscută ca un câştig extraordinar.
Nu s-a identificat contabilizarea combinărilor de întreprinderi la controlul comun.	
Compensare contingentă estimată la data achiziționării, ajustată ulterior după necesitate.	Utilizarea punerii în comun a intereselor contabilizării combinărilor de întreprinderi la controlul comun.
Consolidare solicitată numai dacă nu există control într-un interval de douăsprezece luni; fără excludere pentru operațiuni neomogene; atunci când se aplică excluderea pentru lipsa temporară a controlului, contul filialelor la valoarea justă.	Consolidarea filialelor deținute în majoritate solicitată numai dacă nu este exercitat controlul de către societatea-mamă (exceptarea anterioară pentru controlul temporar eliminată de SFAS 144; fără excludere pentru operațiuni neomogene.
Fondul comercial trebuie amortizat în douăzeci de ani.	Fondul comercial nu mai este amortizat, fiind supus unui test anual de depreciere.
Entitățile cu scop special trebuie consolidate atunci când controlul societății-mamă este prezent în mod substanțial; conform IFRS, nu există QSPE definit	Conform Interpretării 46, „entitățile de interes variabil” trebuie să fie consolidate de beneficiarul primar; „SPE calificate” continuă în afara contabilizării.
Concept mai larg al controlului în raport cu cel conform US GAAP.	Se solicită majoritatea deținerii drepturilor de vot.
IFRS 3 solicită ca în situațiile financiare „numai ale societății-mamă”, investiția în filiale, entitățile în care s-a investit în capitalurile proprii şi asocierile în participație să fie prezente la cost sau conform regulilor pentru investițiile în titlurile de valoare.	Nu există legi promulgate care să guverneze situațiile financiare „numai ale societății-mamă.
IFRS 3 solicită ca interesele minoritare să fie incluse la capitalurile proprii.	Interesele minoritare din filiala consolidată pot fi prezentate la datorii, la capitalurile proprii sau într-o categorie specială
Politicile contabile ale filialelor, la sfârşitul anului, trebuie să fie conforme cu cele ale societății-mamă sau, în caz contrar, trebuie să se menționeze acest lucru în situațiile financiare.	Nu există nici o cerință specială privind conformarea politicilor contabile, la sfârşitul anului, între societatea-mamă şi filiale.

Sursa: Barry Epstein, Abbas Mirza, Wiley IFRS 2005: Interpretarea şi aplicarea standardelor internaționale de contabilitate şi raportare financiară, Ed. BMT Publishing House, Bucureşti, 2005, pag. 1129-1130

În România problema normalizării contabilității este abordată foarte accentuat, în vederea înscrierii sistemului de contabilitate românesc în sfera internațională. Evoluția contabilității româneşti este astfel strâns legată de dezvoltările în domeniu care au loc la nivel european şi internațional.

În contextul aplicării unui sistem contabil de tip continental, inspirat după sistemul francez de contabilitate, în țara noastră au fost adoptate o serie de acte normative care vizează alinierea sistemului contabil şi a profesiei contabile la practica şi standardele internaționale. Discutăm astfel despre Legea contabilității nr.82/1991, Hotărârea de Guvern nr.704/1993 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii contabilității, Ordonanța de Guvern nr.65/1994 privind organizarea activității de expertiză contabilă şi a contabililor autorizați – aprobată prin Legea nr.42/1995, etc. Prin aceste acte normative s-a urmărit alinierea legislației în domeniu la normele internaționale sau europene, cum ar fi Directivele a IV-a şi a VIII-a ale Comunității Europene.

Tot în vederea dezvoltării sistemului contabil românesc, în octombrie 1999 a fost emis Ordinul nr.403 al Ministrului de Finanțe, pentru aprobarea Reglementărilor contabile armonizate cu Directiva a IV-a a Comunității Economice Europene şi cu Standardele Internaționale de Contabilitate, care a fost ulterior abrogat şi înlocuit cu Ordinul nr.94/29.01.2001.

Problema consolidării a apărut în mod explicit în Ordinul 94/2001 pentru aprobarea reglementărilor contabile armonizate cu Directiva a IV-a a Comunității Economice Europene şi cu Standardele Internaționale de Contabilitate prin completarea adusă de Ordinul nr.1827/2003 privind modificarea şi completarea unor reglementări în domeniul contabilității. Ulterior, aceste acte normative au fost abrogate prin apariția Ordinului 1752 din 17.11.2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 1080 din 30.11.2005 – Reglementari conforme cu Directiva a VII-a a CEE.

Este important de menționat şi faptul că în anul 2000 au apărut pentru prima dată publicate în limba română “Standardele Internaționale de Contabilitate 2000” ale IASC, care “nu sunt doar un exercițiu teoretic, publicarea şi utilizarea lor fiind un factor de stimulare a economiei româneşti”.[82]

În domeniul consolidării conturilor, pentru alinierea la Directiva a VII-a a CEE şi la IAS, în data de 2 iunie 2000 a fost aprobat Ordinul Ministrului de Finanțe nr.772/2000 de aprobare a Normelor privind consolidarea conturilor, ***primul standard național privind consolidarea***.

În acest act normativ au fost reglementate o serie de precizări cu privire la obligativitatea întocmirii conturilor consolidate, la condițiile pentru elaborarea conturilor consolidate, metodele şi procedeele de consolidare, auditarea şi publicarea conturilor consolidate.

Normele naționale privind consolidarea conturilor cuprinse în acest ordin au fost structurate în opt capitole.

În primul capitol au fost precizate grupurile de societăți care intrau sub incidența acestui act normativ şi anume grupurile a căror societate consolidantă este o persoană juridică română. Totodată, ordinul a stabilit obligativitatea de a întocmi conturi consolidate pentru toate societățile care exercită, direct sau indirect, orice formă de control asupra uneia sau mai multor societăți.

În acest capitol au fost prezentate şi definite o serie de noțiuni generale[83], de termeni şi expresii specifici domeniului, cum ar fi:

- Grupul - ansamblu de societăți format din societatea care consolidează - persoana juridică română (consolidantă) - şi filialele acesteia - societăți române şi străine;
- Societate mamă - societate care are una sau mai multe filiale;
- Filiala - societate aflată sub controlul altei societăți (cunoscute ca societate-mamă);
- Control - puterea de a conduce politicile financiare şi operaționale ale unei întreprinderi pentru a obține beneficii din activitatea ei. În sensul prezentelor norme, controlul are semnificația controlului exclusiv;

[82] *** Standardele Internaționale de contabilitate 2000, Editura Economică, Bucureşti, 2000, pag. 9.
[83]*** Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 772/02.06.2000 de aprobare a Normelor privind consolidarea conturilor, Publicat în Monitorul Oficial nr. 374/11.08.2000, Anexa 1 – Norme privind consolidarea conturilor, Capitolul 1 – Dispoziții generale.

- Control comun - înțelegere contractuală de împărțire a puterii de decizie la o asociere în participație, între un număr limitat de acționari sau asociați, în virtutea unui acord între aceştia;
- Influență semnificativă - dreptul de a participa direct sau indirect la politica financiară şi operațională a unei societăți, dar fără a exercita control exclusiv sau comun asupra acesteia;
- Combinarea de întreprinderi - gruparea unor întreprinderi separate, într-o singură entitate economică prin fuzionare sau prin obținerea controlului asupra activelor nete şi exploatărilor altei întreprinderi;
- Achiziție - combinare de întreprinderi în care una dintre ele, cea care achiziționează, obține controlul asupra activelor nete şi activității unei alte întreprinderi, cea care este achiziționată, în schimbul transferării activelor, asumării datoriilor sau emisiunii de acțiuni;
- Data achiziției - data la care se transferă cumpărătorului controlul activelor nete şi al operațiunilor;
- Consolidare - tehnica care permite realizarea conturilor unice pentru un grup de societăți independente cu personalitate juridică şi care depind, din punct de vedere financiar, de un centru de decizie comun;
- Conturi consolidate - conturi ce prezintă activele, datoriile, poziția financiară şi rezultatele unui grup, ca şi cum acesta ar forma o singură entitate;
- Perimetru de consolidare - ansamblu de consolidat format din societatea consolidantă şi societățile consolidabile, respectiv societățile asupra cărora societatea consolidantă deține în mod direct sau indirect un control exclusiv, un control comun sau o influență semnificativă;
- Întreprindere asociată - societate în care investitorul are o influență semnificativă şi care nu este nici filială nici asociere în participație a investitorului. În mod normal, aceasta este evidențiată prin deținerea de către investitor a 20% până la 50% din acțiunile cu drept de vot ale întreprinderii asociate;
- Metoda punerii în echivalență - metoda de contabilizare şi raportare prin care investiția (un interes într-o întreprindere asociată) este înregistrată inițial la costul de achiziție şi ajustată ulterior cu variațiile post-achiziție ale părții investitorului din activele nete ale întreprinderii asociate. Contul de profit şi pierderi reflectă partea investitorului din rezultatul operațiunilor societății în care acesta deține o influență semnificativă;
- Consolidarea proporțională - metodă de contabilizare şi raportare prin care partea unui asociat în fiecare dintre activele, datoriile, veniturile şi cheltuielile unei entități controlate în comun este combinată linie cu linie cu elemente similare din situațiile financiare ale asociatului sau raportată ca elemente separate în situațiile financiare ale acestuia;

- Interes minoritar - partea din rezultatele nete ale activităților şi activelor nete ale unei filiale, atribuibilă participațiilor care nu sunt deținute, direct sau indirect, prin filiale de către societatea-mamă;
- Interese de participare - drepturi în capitalul altor întreprinderi, reprezentate sau nereprezentate de titluri, care sunt destinate să contribuie la activitatea societății.

  Interesele de participare cuprind investițiile în întreprinderile asociate şi investițiile strategice. O participare de 10% sau mai mare, dar nu mai mult de 20%, se presupune că este o investiție strategică, dacă nu se demonstrează contrariul;
- Valoarea justă - sumă la care poate fi tranzacționat un activ sau decontată o datorie, de bunăvoie, între părți aflate în cunoştință de cauză, în cadrul unei tranzacții în care prețul este determinat obiectiv.

În următorul capitol au fost stabilite criteriile[84] pe care trebuia să le îndeplinească o societate pentru a întocmi şi elabora conturile consolidate. Astfel, consolidarea se putea realiza în cazul în care un grup depăşea, în toate exercițiile financiare, nivelurile de mai jos la două dintre următoarele trei criterii:

- cifra de afaceri agregată de 9,6 milioane euro;
- totalul activelor să fie de minim 4,8 milioane euro;
- societatea să dispună de un număr mediu de salariați de 250.

Totodată, în acest capitol au fost precizate şi o serie de excepții, cu privire la criteriile de mai sus.

O primă categorie de excepții se referă la grupurile care trebuie să elaboreze conturi consolidate, indiferent de mărimea lor, în cazul în care una sau mai multe societăți ale grupului sunt: o societate ale cărei valori mobiliare au fost admise la cota oficială a Bursei de valori din România sau dintr-un stat membru al Uniunii Europene; o instituție autorizată prin legea bancară; sau o societate care desfăşoară activitate de asigurare.

Dacă la sfârşitul exercițiului financiar o societate aparține categoriei "societate mamă" şi îndeplineşte criteriile de mărime, administratorii acesteia trebuie să elaboreze, pe lângă situațiile financiare anuale individuale şi situații financiare consolidate.

De asemeni, o societate care deține investiții strategice în capitalul altei societăți poate proceda la elaborarea conturilor consolidate dacă: exercită o influență dominantă asupra acesteia; sau societatea-mamă şi filiala sa sunt conduse/administrate pe o bază comună de societatea-mamă.

Precizăm că în țara noastră doar un număr mic de agenți economici îndeplinesc condițiile de mai sus, privind obligația de a întocmi şi prezenta conturi consolidate, dar se preconizează o creştere a acestora ca urmare a implicării marilor societăți de investiții, în dezvoltarea

[84] Criteriile de mărime privind consolidarea au fost reluate în OMF 1752/2005 prevăzându-se, conform Directivei a VII-a a CEE că o societate-mamă este scutită de la întocmirea situațiilor financiare anuale consolidate dacă, la data bilanțului consolidat, societățile comerciale care urmează să fie consolidate nu depăşesc împreună, pe baza celor mai recente situații financiare anuale ale acestora, limitele a două dintre următoarele 3 criterii:

- total active: 17.520.000 euro;
- cifră de afaceri netă: 35.040.000 euro;
- număr mediu de salariați în cursul exercițiului financiar: 250.

economico-financiară a firmelor mici şi mijlocii, cu accent principal în achiziţionarea pachetului majoritar de acţiuni. Această implicare le asigură societăţilor cumpărătoare a titlurilor de valoare un control asupra societăţilor emitente.

În cel de-al treilea capitol au fost prezentate etapele procesului de consolidare şi conţinutul conturilor consolidate.

În conformitate cu prevederile ordinului, *etapele procesului de consolidare* sunt: (1) determinarea perimetrului de consolidare; (2) stabilirea metodelor de consolidare; (3) retratarea conturilor individuale anuale ale societăţilor de consolidat, prealabil consolidării lor, pentru a le face conforme cu metodele de evaluare reţinute în conturile consolidate; (4) omogenizarea prezentării conturilor individuale ale societăţilor de consolidat; (5) ajustarea conturilor reciproce; (6) conversia conturilor societăţilor străine ce vor fi consolidate; (7) cumulul conturilor individuale retratate convertite; (8) eliminarea efectelor tranzacţiilor dintre societăţile din cadrul grupului, a dividendelor intragrup, a provizioanelor pentru depreciere şi a provizioanelor pentru riscuri şi cheltuieli legate de societăţile consolidate; (9) eliminarea incidenţei înregistrărilor efectuate pentru aplicarea legislaţiei fiscale, legate de amortizări derogatorii, provizioane reglementate, subvenţii pentru investiţii; (10) eliminarea titlurilor de participare şi a capitalurilor proprii ale societăţilor consolidate şi (11) elaborarea conturilor consolidate.

Conturile consolidate cuprind bilanţul consolidat, contul de profit şi pierderi consolidat, precum şi notele la acestea.

Bilanţul consolidat şi contul de profit şi pierderi consolidat trebuie să cuprindă toate informaţiile reflectate de situaţiile financiare anuale ale societăţilor incluse în procesul de consolidare.

În elaborarea bilanţului consolidat şi a contului de profit şi pierderi consolidat trebuie luate în considerare toate diferenţele, apărute în procesul de consolidare, între cheltuiala cu impozitul pe profit pentru exerciţiul financiar curent şi pentru cele anterioare şi valoarea impozitului plătit sau de plată aferent acelor exerciţii, în cazul în care există posibilitatea apariţiei unei modificări a cheltuielii cu impozitul, în viitorul previzibil, pentru una dintre societăţile incluse în procesul de consolidare.

În capitolul patru din actul normativ menţionat mai sus au fost precizate metodele şi procedeele de consolidare a conturilor, şi anume consolidarea conturilor se poate face prin integrare globală, prin integrare proporţională sau prin punere în echivalenţă, după eventuale retratări pentru a le armoniza cu principiile şi regulile de consolidare.

Tratarea pe larg a acestor metode şi procedee de consolidare a conturilor este abordată în capitolul următor al prezentei lucrări.

O altă problemă abordată pentru prima dată de O.M.F.nr.772 din 2000 a fost reprezentată de obligativitatea administratorilor unei societăţi mamă de a elabora un raport de gestiune consolidat, pentru fiecare exerciţiu financiar, care să prezinte o fidelă trecere în revistă a evoluţiei activităţii grupului pe parcursul exerciţiului financiar, precum şi poziţia financiară a acestuia la sfârşitul exerciţiului financiar. Acest raport trebuie să cuprindă cel puţin următoarele informaţii:

- detalii ale tuturor evenimentelor importante apărute după încheierea exercițiului financiar la care se referă conturile consolidate şi care au afectat societatea-mamă sau filialele sale;
- o estimare a evoluției previzibile a grupului;
- o prezentare a activităților grupului în domeniul cercetării şi dezvoltării (dacă există o astfel de preocupare);
- numărul şi valoarea nominală ale tuturor acțiunilor societății-mamă, deținute de acea societate, de filialele acesteia sau de o persoană care acționează în nume propriu, dar în contul acelor societăți.

Implicit, o societate care elaborează conturi consolidate trebuie să procedeze la ***auditarea*** acestora, conform reglementărilor referitoare la audit, de către persoane autorizate să efectueze această procedură.

În cazul conturilor consolidate, în raportul lor auditorii trebuie să se pronunțe asupra elaborării corespunzătoare, în opinia acestora, a respectivelor conturi, în concordanță cu normele în vigoare şi, în mod special, asupra furnizării unei imagini fidele şi corecte a activității grupului la sfârşitul exercițiului financiar.

Auditorii trebuie să aprecieze dacă informațiile furnizate prin raportul de gestiune consolidat, pentru exercițiul financiar la care se referă conturile consolidate, corespund cu aceste conturi. În situația în care în opinia auditorilor informațiile nu corespund, acest fapt va fi precizat în raport. Elemente detaliate ale procesului de auditare a situațiilor financiare consolidate sunt prezentate în capitolele 3 şi 4 ale prezentei lucrări.

În capitolul şapte al Ordinul Ministrului de Finanțe nr.772/2000 s-a făcut referire la obligația publicării conturilor consolidate. Astfel, conturile consolidate, precum şi raportul de gestiune consolidat şi raportul auditorilor, referitor la conturile consolidate, trebuie publicate de societatea care elaborează respectivele conturi consolidate.

O societate care trebuie să elaboreze conturi consolidate pentru un exercițiu financiar nu îşi va publica situațiile financiare individuale pentru respectivul exercițiu fără a publica, totodată, şi conturile consolidate.

În ultimul capitol a fost prezentat formatul conturilor consolidate, care este în general asemănător cu cel prevăzut de lege pentru conturile individuale, însă care cuprinde ca informații semnificative referiri la anumite elemente ale consolidării.

Apariția Ordinului 1752 din 17.11.2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene – Reglementari conforme cu Directiva a VII-a a UE, publicat în Monitorul Oficial nr. 1080 din 30.11.2005 a reprezentat tranziția de la sistemul național (inițiat prin OMF 772/2000) la Directivele UE în contextul preaderării României la structurile şi legislația europeană. Deşi prevederile OMF 772/2000 au fost abrogate prin OMF 1752/2005, conceptele de bază ale normalizării consolidării conturilor nu diferă în mod fundamental de cele stipulate inițial. În acest context, structura şi formatul bilanțului şi al contului de profit şi pierderi consolidat aşa cum rezultă din OMF 1752/2005 se prezintă ca în Tabelele 1.10. şi 1.11. astfel:

Tabelul 1.10.

BILANȚUL CONSOLIDAT

A. ACTIVE IMOBILIZATE
I. IMOBILIZĂRI NECORPORALE
1. Cheltuieli de constituire
2. Cheltuieli de dezvoltare
3. Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi şi active similare, dacă acestea au fost achiziționate cu titlu oneros, şi alte imobilizări necorporale
4. Fond comercial pozitiv
5. Avansuri şi imobilizări necorporale în curs de execuție
II. IMOBILIZARI CORPORALE
1. Terenuri şi construcții
2. Instalații tehnice şi maşini
3. Alte instalații, utilaje şi mobilier
4. Avansuri şi imobilizări corporale în curs de execuție
III. IMOBILIZĂRI FINANCIARE
1. Acțiuni deținute la entități afiliate neincluse în consolidare
2. Împrumuturi acordate entităților afiliate neincluse în consolidare
3. Interese de participare deținute la entități neincluse în consolidare
4. Împrumuturi acordate entităților de care compania este legată în virtutea intereselor de participare
5. Investiții deținute ca imobilizări
6. Alte împrumuturi
IV. TITLURI PUSE ÎN ECHIVALENȚĂ
B. ACTIVE CIRCULANTE
I. Stocuri
1. Materii prime şi materiale consumabile
2. Producția în curs de execuție
3. Produse finite şi mărfuri
4. Avansuri pentru cumpărări de stocuri
II. Creanțe (Sumele care urmează a fi încasate după o perioada mai mare de un an trebuie prezentate separat pentru fiecare element)
1. Creanțe comerciale
2. Sume de încasat de la entitățile afiliate neincluse în consolidare
3. Sume de încasat de la entitățile de care compania este legată în virtutea intereselor de participare
4. Alte creanțe
5. Capital subscris şi nevărsat
III. Investiții pe termen scurt
1. Acțiuni deținute la entități afiliate neincluse în consolidare
2. Alte investiții pe termen scurt
IV. Casa şi conturi la bănci
C. CHELTUIELI ÎN AVANS
D. DATORII: SUMELE CARE TREBUIE PLĂTITE ÎNTR-O PERIOADĂ DE PANA LA UN AN
1. Împrumuturi din emisiunea de obligațiuni, prezentându-se separat împrumuturile din emisiunea de obligațiuni convertibile
2. Sume datorate instituțiilor de credit
3. Avansuri încasate în contul comenzilor
4. Datorii comerciale – furnizori
5. Efecte de comerț de plătit
6. Sume datorate entităților afiliate neincluse în consolidare
7. Sume datorate entităților de care compania este legată în virtutea intereselor de participare
8. Alte datorii, inclusiv datoriile fiscale şi datoriile privind asigurările sociale
E. ACTIVE CIRCULANTE NETE/DATORII CURENTE NETE
F. TOTAL ACTIVE MINUS DATORII CURENTE
G. DATORII: SUMELE CARE TREBUIE PLĂTITE ÎNTR-O PERIOADĂ MAI MARE DE UN AN
1. Împrumuturi din emisiunea de obligațiuni, prezentându-se separat împrumuturile din emisiunea de obligațiuni convertibile
2. Sume datorate instituțiilor de credit
3. Avansuri încasate în contul comenzilor
4. Datorii comerciale – furnizori
5. Efecte de comerț de plătit

5. Sume datorate entităților afiliate neincluse în consolidare
7. Sume datorate entităților de care compania este legată în virtutea intereselor de participare
8. Alte datorii, inclusiv datoriile fiscale şi datoriile privind asigurările sociale
H. PROVIZIOANE
1. Provizioane pentru pensii şi obligații similare
2. Provizioane pentru impozite
3. Alte provizioane
I. Venituri în avans
1. Subvenții pentru investiții
2. Venituri înregistrate în avans
3. Fond comercial negativ
J. Capital şi rezerve
I. Capital subscris
1. Capital subscris vărsat
2. Capital subscris nevărsat
II. Prime de capital
III. Rezerve din reevaluare
IV. Rezerve
1. Rezerve legale
2. Rezerve statutare sau contractuale
3. Rezerve de valoare justă
4. Rezerve reprezentând surplusul realizat din rezerve din reevaluare
5. Alte rezerve
Acțiuni proprii
V. REZERVE DIN CONVERSIE
VI. PROFITUL SAU PIERDEREA REPORTAT(Ă)
VII. PROFITUL SAU PIERDEREA EXERCIȚIULUI FINANCIAR aferent(ă) societății-mamă
Repartizarea profitului
VIII. INTERESE MINORITARE
1. Profitul sau pierderea exercițiului financiar aferent(ă) intereselor minoritare
2. Alte capitaluri proprii

Tabelul 1.11.

CONTUL DE PROFIT ŞI PIERDERE CONSOLIDAT

1. Cifra de afaceri netă
2. Variația stocurilor de produse finite şi a producției în curs de execuție
3. Producția realizată pentru scopuri proprii şi capitalizată
4. Alte venituri din exploatare
5. a) Cheltuieli cu materiile prime şi materialele consumabile
b) Alte cheltuieli externe
6. Cheltuieli cu personalul:
a) Salarii şi indemnizații
b) Cheltuieli cu asigurările sociale, cu indicarea distinctă a celor referitoare la pensii
7. a) Ajustări de valoare privind imobilizările corporale şi imobilizările necorporale
b) Ajustări de valoare privind activele circulante, în cazul în care acestea depăşesc suma ajustărilor de valoare care sunt normale
8. Alte cheltuieli de exploatare
Profitul sau pierderea din exploatare
9. Venituri din interese de participare
10. Venituri din alte investiții şi împrumuturi care fac parte din activele imobilizate
11. Alte dobânzi de încasat şi venituri similare
12. Ajustări de valoare privind imobilizările financiare şi investițiile deținute ca active circulante
13. Dobânzi de plătit şi cheltuieli similare
14. Profitul sau pierderea din activitatea curentă
15. Venituri extraordinare
16. Cheltuieli extraordinare
17. Profitul sau pierderea din activitatea extraordinară
18. Impozitul pe profit
19. Alte impozite neprezentate la elementele de mai sus

20. Profitul sau pierderea exercițiului financiar aferent(ă) entităților integrate
21. Profitul sau pierderea exercițiului financiar aferent(ă) întreprinderilor asociate
22. Profitul sau pierderea exercițiului financiar aferent(ă) societății-mamă
23. Profitul sau pierderea exercițiului financiar aferent(ă) intereselor minoritare

1.3.3. Utilitatea şi limitele conturilor consolidate

Obiectivul principal al conturilor consolidate este acela de a furniza o informație utilă luării unor decizii economice.

Conturile consolidate au două obiective strâns legate între ele, şi anume: sunt un element indispensabil pentru informarea internă a grupului (adică un instrument de gestiune) şi reprezintă un instrument foarte util pentru informarea externă a terților.

Privind primul obiectiv, în viziunea unor autori,[85] consolidarea conturilor prezintă utilitate în gestionarea grupurilor de societăți întrucât înlesneşte gestiunea societăților de grup, aduce îmbunătățiri privind cunoaşterea grupului şi facilitează definirea marilor opțiuni la nivelul grupului.

1. Consolidarea conturilor înlesneşte gestiunea societăților de grup oferind conducătorilor societății mamă documente financiare stabilite după aceleaşi principii, ceea ce permite o îmbunătățire a gestiunii filialelor prin: o descentralizare a activității care înlesneşte dialogul într-un limbaj comun, stabilirea de elemente previzionale pe baze normalizate, controlul la nivelul societății-mamă asupra bazei de documente şi diagnosticul pe bază de informații certe.

Deoarece grupul desfăşoară numeroase activități, care sunt de cele mai multe ori dispersate, efectuarea sintezei la nivelul serviciului de consolidare din cadrul grupului este adeseori delicată, ceea ce impune realizarea procedurii consolidării printr-un circuit de informație normalizat, reglementat şi controlabil. Pentru depăşirea unor astfel de dificultăți, societatea-mamă trebuie să fixeze obiectivele ce revin fiecărei societăți din cadrul grupului, prevederile stabilite de comun acord fiind evaluate în termeni omogeni, să evalueze performanțele societăților, să le compare între ele şi să efectueze sub-consolidări pe ramuri de activități.

2. Consolidarea conturilor aduce îmbunătățiri privind cunoaşterea grupului oferind o imagine de ansamblu asupra rezultatelor grupului şi a societăților acestuia.

Organizarea consolidării conturilor trebuie să permită obținerea de analize specifice, în special privind: tabloul de finanțare consolidat; rezultatele pe ramuri de activități, putând astfel să evidențieze contribuția fiecărei ramuri, la rentabilitatea globală a grupului; compararea raportului la nivelul fiecărei ramuri între rezultatul obținut şi mijloacele utilizate (resurse); compararea rezultatelor obținute în diferite zone geografice în care îşi desfăşoară activitatea societățile grupului..

În final, de o manieră mai globală, conturile consolidate şi documentele care rezultă din consolidare permit conducerii grupului să perceapă mai bine: evoluția grupului, pornind de la

[85] N. Feleagă, (coordonator), Contabilitate aprofundată, Editura Economica, Bucureşti, 1996 şi V. Munteanu, Contabilitatea şi consolidarea conturilor anuale la societățile de grup, Editura Lucman Serv, Bucureşti, 1997.

cifra de afaceri, profitul, investițiile, dezvoltarea pe ramuri de activități sau pe zone geografice; situația financiară a grupului; şi rentabilitatea globală a grupului în raport cu alte grupuri.

3. Consolidarea conturilor facilitează definirea marilor opțiuni la nivelul grupului oferind informații indispensabile fundamentării strategiei grupului.

Documentele de sinteză consolidate permit obținerea conturilor consolidate previzionale, şi anume: informații privind activitățile de bază previzionale, tabloul de finanțare consolidat previzional, calculul capacităților de autofinanțare consolidate previzionale, toate acestea permițând conducerii grupului următoarele: definirea şi cifrarea celor mai importante opțiuni ale grupului; permanenta căutare a celor mai bune finanțări; repartizarea rațională a resurselor disponibile; dialogul cu societățile din cadrul grupului.

Având în vedere cel de-***al doilea obiectiv***, şi anume cel de informare externă a terților, precizăm că utilitatea conturilor consolidate, în materie de informație externă, se concepe prin înțelesul de insuficiență a conturilor individuale ale societății-mamă şi dificultățile de interpretare când aceste conturi sunt simplu suprapuse conturilor societăților din cadrul grupului.

Insuficiența conturilor individuale ale societății-mamă - conturile societății-mamă, în mod individual, nu pot să informeze corect cititorii şi utilizatorii situațiilor financiare în ceea ce priveşte componența activelor din cadrul grupului sau a rezultatelor reale.

Conturile consolidate permit evitarea acestor inconveniente şi furnizarea, în acest sens, de informații extrem de utile.

Conturile consolidate permit a se prezenta: pe de o parte, o informație de ansamblu studiată în mod deosebit prin evaluări cu caracter pur fiscal şi pe de altă parte, informații de care au nevoie analiştii situațiilor financiare.

Conturile consolidate prezintă o importanță deosebită pentru a largă categorie de utilizatori ai informațiilor contabile oferindu-le posibilitatea evaluării situației financiare a grupului şi a fundamentării deciziilor strategice.

Astfel, pentru ***finanțatori*** (bănci sau fonduri de investiții), conturile consolidate permit cunoaşterea modului de adaptare a volumului de credite, în funcție de nevoile reale şi posibilitățile de rambursare a grupului, precum şi o primă apreciere a riscurilor la care se expun. În situația în care finanțatorul este chiar societatea-mamă, conturile consolidate indică puterea financiară a grupului. Totodată, dacă împrumutul este acordat de către o altă societate din cadrul grupului, informațiile cuprinse în conturile consolidate permit aprecierea privind susținerea financiară a grupului în caz de faliment.

Asociații găsesc în conturile consolidate rezultatul net al ansamblului economic constituit de grup, capacitatea de autofinanțare, elemente care dau posibilitatea aprecierii reale a potențialului valoric al acestuia.

Analiştii financiari pot aprecia, pe baza informațiilor din conturile consolidate, în mod diferit, ratele privind rentabilitatea, capacitatea de investire, volumul afacerilor.

În ceea ce priveşte ***alţi utilizatori***, în special salariaţii, clienţii, furnizorii şi alte persoane care vin în contact cu grupul, aceştia pot găsi în conturile consolidate elemente privind dimensiunea şi importanţa grupului, puterea şi potenţialul său economico-financiar.

Concluzionând cele de mai sus şi având în vedere definiţia grupului şi relaţiile dintre întreprinderile din cadrul acestuia, reiese în evidenţă necesitatea şi utilitatea efectuării consolidării şi prezentării conturilor consolidate.

Necesitatea şi utilitatea întocmirii şi prezentării situaţiilor financiare consolidate ale unei societăţi mamă derivă din luarea în considerare a cel puţin **două puncte de vedere**:

Din punct de vedere al datelor contabile situaţiile financiare consolidate oferă o imagine reală şi corectă despre poziţia financiară, performanţele şi modificările poziţiei financiare ale grupului.

Astfel, conturile consolidate pun în valoare întregul patrimoniul şi bunurile controlate a cărui responsabilitate o are grupul. Acestea pot fi reprezentate de uzine, bunuri imobiliare, materiale sau chiar active financiare, iar prezentarea lor la nivelul grupului prin intermediul situaţiilor financiare consolidate este mult mai edificatoare decât titlurile întreprinderilor consolidate menţionate în activul imobilizat al societăţii consolidante.

Situaţiile financiare consolidate prezintă toate creanţele şi datoriile faţă de terţe persoane exterioare grupului care au incidenţă asupra întreprinderilor consolidate, iar în bilanţul societăţii mamă sunt evidenţiate împrumuturile către celelalte întreprinderi din cadrul grupului. În situaţiile financiare consolidate creanţele şi datoriile interne din cadrul grupului sunt eliminate, fiind prezentate numai creanţele şi datoriile reale faţă de terţi, astfel că în acest mod se poate constata adevărata stare de fapt a datoriilor grupului faţă de creanţierii externi.

Cu ajutorul situaţiilor financiare consolidate se poate cuantifica mai uşor cifra de afaceri realizată de către grup. Acest lucru este valabil şi pentru rezultatele grupului dat fiind unul dintre rolurile conturilor consolidate de a pune în relief cota–parte din rezultatele exerciţiului a fiecărei societăţi care este atribuită grupului, fie că aceste rezultate sunt distribuite, fie că ele sunt menţinute în rezervă.

Din punct de vedere al gestiunii grupului, în situaţia în care grupul a achiziţionat titlurile unei alte societăţi consolidate la un preţ mai mare decât valoarea activului net al respectivei societăţi, conturile consolidate prevăd amortizarea diferenţei de achiziţie a titlurilor. Rezultatele grupului trebuie să permită amortizarea acestei diferenţe de achiziţie, în caz contrar viitorul grupului ar putea fi pus în dificultate.

Invers, dacă o creştere externă realizată prin achiziţia unor societăţi este reuşită, conturile consolidate permit observarea efectelor de pârghie ce pot reprezenta gestiunea grupului în cauză.

Concluzionând, contabilitatea consolidată devine un mijloc util de informare a utilizatorilor interni şi externi, oferind date privind situaţia patrimonială, financiară şi a rezultatelor unui grup, dar reprezintă în acelaşi timp şi un mijloc de gestiune care permite măsurarea rezultatelor grupului şi analiza rentabilităţii, în funcţie de diferite criterii.

CAPITOLUL 2
PROCESUL DE CONSOLIDARE A CONTURILOR. METODE ŞI TEHNICI DE CONSOLIDARE

Conturile consolidate au ca punct de pornire conturile sociale ale întreprinderilor reţinute în perimetrul de consolidare. Pentru a se ajunge însă la întocmirea conturilor consolidate este necesară derularea unui întreg proces de consolidare care constă în parcurgerea mai multor etape, care din punct de vedere teoretic (după unii autori[86]), dar şi în baza reglementărilor pe plan mondial şi naţional, se prezintă sintetic astfel:

a) determinarea perimetrului de consolidare, care presupune stabilirea organigramei ansamblului de consolidat (ţinând cont de excepţiile cu privire la includerea sau excluderea unor societăţi) şi calcularea procentului de control şi a procentului de interes;
b) stabilirea metodelor de consolidare;
c) retratarea conturilor individuale anuale ale societăţilor de consolidat, prealabil consolidării lor, pentru a le face conforme cu metodele de evaluare reţinute în conturile consolidate;
d) omogenizarea prezentării conturilor individuale ale societăţilor de consolidat;
e) ajustarea conturilor reciproce - pentru a elimina din conturile consolidate operaţiile reciproce este necesar ca societăţile consolidate să prezinte conturi perfect reciproce, de aceea este necesară ajustarea lor;
f) conversia conturilor societăţilor străine ce vor fi consolidate;
g) cumulul conturilor individuale retratate convertite ce presupune deschiderea contabilităţii consolidate prin preluarea în totalitate a conturilor retratate, de la societatea-mamă, filiale şi subfiliale, integrate global, şi preluarea conturilor societăţilor integrate proporţional, corespunzător procentului de interes. Nu se vor prelua în contabilitatea consolidată conturile societăţilor puse în echivalenţă, ci se vor întocmi un jurnal de înregistrări şi un jurnal cartea mare pentru a reflecta operaţiile de consolidare;
h) eliminarea efectelor tranzacţiilor dintre societăţile din cadrul grupului, a dividendelor intragrup, a provizioanelor pentru depreciere şi a provizioanelor pentru riscuri şi cheltuieli legate de societăţile consolidate;
i) eliminarea incidenţei înregistrărilor efectuate pentru aplicarea legislaţiei fiscale, legate de amortizări derogatorii, provizioane reglementate, subvenţii pentru investiţii;

[86] M. Traşcă, C. Iacob, Contabilitatea societăţilor de grup, Editura Tribuna Economică, Bucureşti, 1996, pag. 38-39;
M. Săcărin, Contabilitatea grupurilor multinaţionale, Editura Economică, Bucureşti, 2001, pag. 125-128;
L. Malciu, N. Feleagă, Reglementări şi practici de consolidare a conturilor – din orele astrale ale Europei contabile, Editura CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 111-115.

j) eliminarea titlurilor de participare şi a capitalurilor proprii ale societăților consolidate;
k) elaborarea situațiilor financiare consolidate - se vor completa conturile consolidate, având în vedere formatul prevăzut de legislația în vigoare, care vor fi prezentate pentru informare conducătorilor grupului, partenerilor de afaceri şi altor persoane interesate de grupul respectiv.

La aceste etape se pot adăuga o serie de operațiuni care au drept scop pregătirea procesului de consolidare şi care constau în determinarea procedurilor contabile şi a celor de control intern, ce presupun fixarea unui plan contabil de consolidare, stabilirea unor metode de evaluare omogene, fixarea datei de închidere a conturilor (identice pentru toate societățile consolidabile), definirea regulilor de consolidare, întocmirea calendarului lucrărilor de consolidare. Sintetic, etapele procesului de consolidare sunt redate în figura 2.1.

Situațiile financiare consolidate pot face obiectul unei analize economice şi financiare pe baza căreia se calculează unii indicatori necesari în derularea activității grupului şi informarea utilizatorilor externi. De asemenea, aceste situații financiare consolidate vor face obiectul unei verificări independente în cadrul procesului de audit al grupului.

2.1. Perimetrul de consolidare

Perimetrul de consolidare al unui grup defineşte societățile pentru care conturile individuale trebuie incluse în situațiile financiare ale grupului.[87]

Din punct de vedere practic, delimitarea perimetrului de consolidare porneşte de la trasarea organigramei grupului, în care este cuprins ansamblul societăților între care sunt stabilite legături juridice, indiferent de mărimea participațiilor care le leagă (procentajul deținerii titlurilor de capital de la una la alta).

În vederea definitivării perimetrului de consolidare, pentru fiecare societate cuprinsă în organigramă trebuie colectate o serie de informații care vizează în primul rând mărimea capitalului social şi numărul total al titlurilor de capital emise. În acest context se impune a se face o distincție între diversele categorii de titluri de capital, cum ar fi acțiunile cu drept de vot multiplu sau acțiunile cu dividend prioritar, fără drept de vot. Pentru fiecare dintre aceste categorii se va avea în vedere determinarea numărului de titluri deținute de fiecare societate a grupului, calculându-se şi numărul drepturilor de vot la care dă dreptul participația.

Procedura colectării de informații cu privire la perimetrul de consolidare urmăreşte apoi identificarea componenței şi a structurii organelor de reprezentare sau de conducere ale societăților controlate (consiliu de administrație, direcțiune, consiliu de supraveghere, etc.). În mod particular se va acorda o atenție deosebită persoanelor care reprezintă direct sau indirect grupul în aceste organe. Acest demers contribuie la stabilirea gradului de control sau influență “de fapt” exercitate asupra fiecărei societăți din perimetru.

Pentru completarea informațiilor despre societățile incluse în perimetrul de consolidare, în vederea raportării la anumite criterii de mărime stabilite, trebuie stabilită şi importanța acestor societăți prin intermediul mărimii totalului bilanțului, a cifrei de afaceri a numărului de angajați,

[87] G. Langlois, M. Friederich, A. Burlaud, Comptabilité approfondie, Ed. Focher, Paris, 2001, pag. 375.

etc. Alte informații acumulate în această perioadă vor viza data constituirii societăților, obiectul lor de activitate, sediul social sau amplasamentul, data închiderii exercițiului, moneda (devizele) în care sunt întocmite situațiile financiare individuale, auditorii.

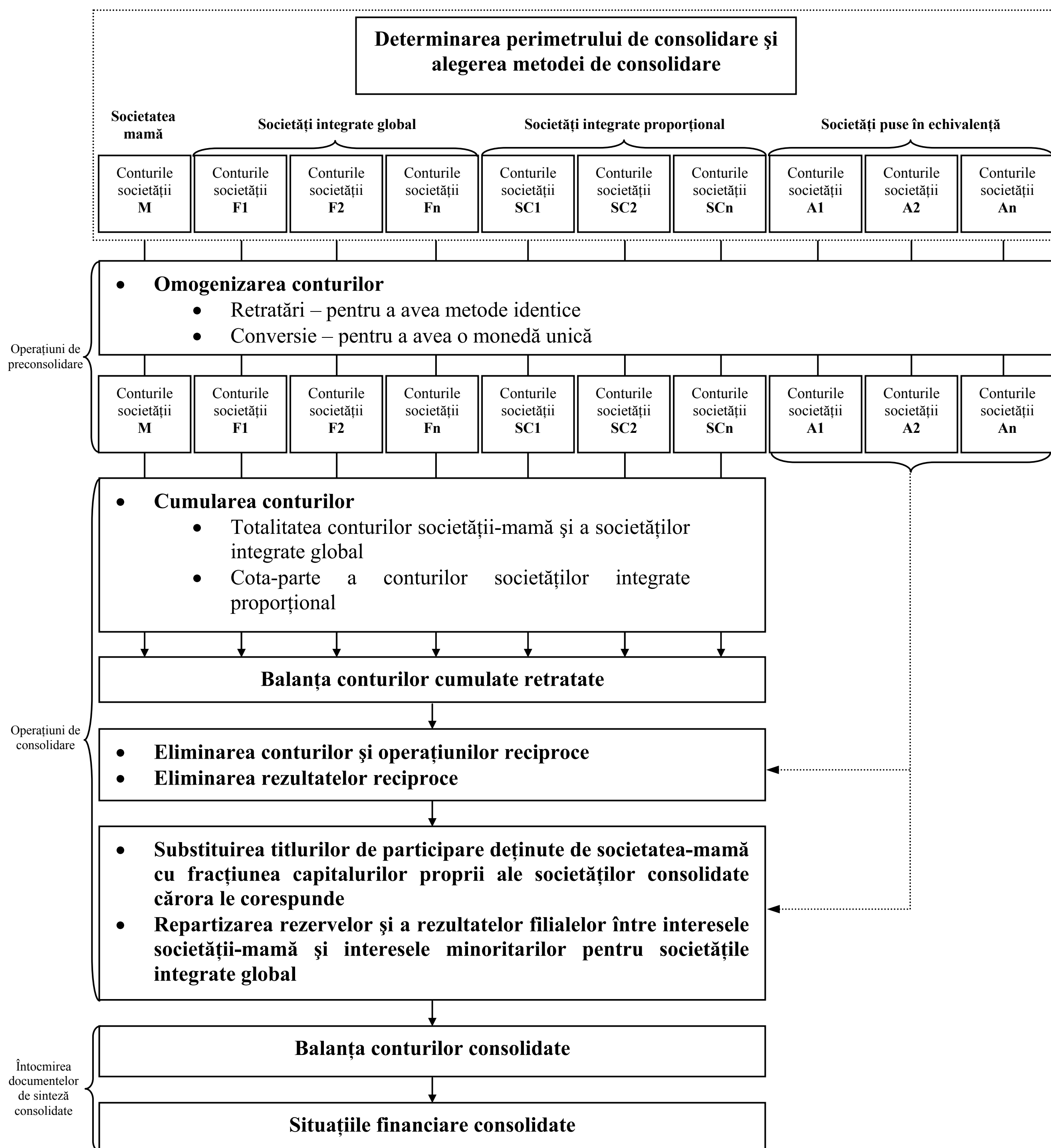

Figura 2.1. Etapele procesului de consolidare[88]

În urma obținerii tuturor informațiilor anterioare, pentru fiecare societate se poate determina tipul de control exercitat (control exclusiv, control comun, influență semnificativă sau

[88] Adaptat după D. Boussard, J.Y. Eglem, ş.a. Les mécanismes comptables de l'entreprise, Ed. Montchrestien, Paris, 1990, pag. 507.

absenţa controlului), fiind posibil astfel trasarea unui perimetru de consolidare provizoriu, din care vor fi eliminate societăţile care fac obiectul scutirilor şi/sau excluderilor.

Societate este scutită de a elabora situaţii financiare consolidate atunci când ea însăşi este o filială şi societatea de care aparţine este înfiinţată în conformitate cu legea română sau cu legea unui stat membru al Uniunii Europene, în următoarele cazuri:

- societatea este filială deţinută în totalitate de societatea-mamă;
- societatea-mamă deţine 90% sau mai mult din acţiunile societăţii scutite, iar restul acţionarilor sau asociaţilor au fost de acord cu scutirea;
- societatea-mamă deţine 50% sau mai mult din acţiunile societăţii şi nu s-a solicitat acesteia elaborarea de situaţii financiare consolidate, de un grup de acţionari care deţin pe total 10% în cazul societăţilor pe acţiuni, al societăţilor în comandită pe acţiuni şi al societăţilor cu răspundere limitată sau 20% în cazul altor tipuri de societăţi.

Scutirea de la obligaţia consolidării conturilor se realizează în baza unei solicitări faţă de autorităţile administrative, care trebuie formulată cu minimum 6 luni înainte de încheierea exerciţiului financiar. Scutirea este însă condiţionată de îndeplinirea următoarelor condiţii:

- societatea scutită este inclusă în situaţiile financiare consolidate ale unui grup mai mare, întocmite la aceeaşi dată sau la o dată anterioară, în acelaşi exerciţiu financiar, de către o societate-mamă constituită în conformitate cu legea română sau cu legea unui stat membru al Uniunii Europene;
- situaţiile financiare consolidate şi raportul de gestiune consolidat sunt întocmite şi auditate în conformitate cu prevederile legale;
- societatea scutită prezintă în notele la situaţiile sale financiare anuale numele şi sediul societăţii-mamă care elaborează situaţiile financiare consolidate;
- societatea prezintă în notele la situaţiile sale financiare anuale faptul că este scutită de a elabora şi de a prezenta situaţii financiare consolidate şi raport de gestiune consolidat.

Scutirea nu se aplică însă societăţilor ale căror valori mobiliare sunt cotate la Bursa de valori din România sau dintr-un stat membru al Uniunii Europene. De asemenea, în cazul în care elaborarea de situaţii financiare consolidate este impusă de o reglementare legala în scopul informării angajaţilor sau a reprezentanţilor acestora sau datorită solicitării unei autorităţi administrative sau juridice (ce va utiliza aceste informaţii pentru scopurile sale), nu se poate aplica scutirea de la elaborarea situaţiilor financiare consolidate.

O filială poate fi exclusă de la consolidare în cazul în care includerea sa nu este semnificativă pentru scopul oferirii unei imagini fidele şi corecte. În ceea ce priveşte însă excluderea a două sau mai multe societăţi, aceasta se poate realiza numai dacă, luate împreună, importanţa acestora nu este semnificativă. În vederea determinării acestui aspect, fiecare grup trebuie să-şi fixeze a priori şi de o manieră obiectivă un prag de semnificaţie (ponderea sau greutatea specifică a societăţilor în cadrul grupului) exprimat în valori absolute sau în valori relative prin raportarea la diverse elemente fundamentale cum ar fi totalul bilanţului, mărimea

capitalurilor proprii, cifra de afaceri, numărul de angajați, valoarea adăugată. Aplicarea acestui prag de semnificație trebuie făcută întâi întreprindere cu întreprindere iar apoi global, pentru a se asigura că ansamblul întreprinderilor ce pot fi excluse nu depăşesc pragul de semnificație.

Nu este necesar ca o societate să fie inclusă în situațiile financiare consolidate în situația în care:

- restricții severe pe termen lung împiedică exercitarea drepturilor societății-mamă asupra activelor sau conducerii societății de consolidat;
- informațiile necesare în vederea elaborării situațiilor financiare consolidate se pot obține numai cu costuri sau întârzieri nejustificate;
- acțiunile deținute la acea societate sunt păstrate numai în scopul revânzării.

De asemenea, în cazul în care activitățile uneia sau mai multor societăți sunt atât de diferite de cele ale altor societăți care trebuie incluse în procesul de consolidare, încât includerea lor ar fi incompatibilă cu obligația de a furniza o imagine fidelă şi corectă, respectivele societăți vor fi excluse de la consolidare. Această prevedere nu se aplică dacă societățile care trebuie consolidate desfăşoară activități în sectoare diferite (industrie, comerț, servicii) sau desfăşoară activități industriale ori comerciale cu produse diferite sau furnizează servicii diferite. În aceste cazuri, în notele la situațiile financiare consolidate trebuie prezentate informații despre activitatea sectorială.

Indiferent de situația care a generat excluderile, motivul pentru care aceste societăți sunt excluse de la consolidare trebuie menționat în notele la situațiile financiare anuale ale societății-mamă, însă situațiile financiare ale societăților excluse trebuie ataşate la situațiile financiare consolidate sau trebuie puse la dispoziție, la cerere, acționarilor. Filialele care sunt exclus din perimetrul de consolidare trebuie contabilizate în conformitate cu referențialul IAS 39 – Instrumente financiare, recunoaştere şi evaluare.

În urma realizării excluderilor se poate determina perimetrul de consolidare definitiv. Acesta corespunde ansamblului societăților grupului care vor fi consolidate, fiind diferit de organigrama grupului în măsura în care anumite societăți nu trebuie sau nu pot fi consolidate.

Sub o formă sintetică, regulile privind determinarea perimetrului de consolidare, în conformitate cu referențialul internațional IAS 27 sunt prezentate în figura 2.2.

Fiecărei societăți inclusă în perimetru i se va asocia o anumită metodă de consolidare (globală, proporțională sau punere în echivalență) şi procentajul de interes al societății consolidante.

Fixarea perimetrului de consolidare nu trebuie privită ca o operațiune statică, care nu suferă transformări în timp. Dinamica acestui fenomen este determinată de faptul că societățile din perimetru pot achiziționa sau ceda titluri de capital ale altor societăți, fapt care generează noi intrări în perimetru, ieşiri din acesta sau schimbarea metodelor de consolidare.

Data primei consolidări corespunde datei la care întreprinderea consolidantă trebuie să integreze în contul său de profit şi pierdere rezultatul întreprinderii-filială, activele şi datoriile identificabile achiziționate şi diferența de achiziție pozitivă sau negativă.

Intrarea unei întreprinderi în perimetrul de consolidare este efectivă fie la data achiziţiei titlurilor de către întreprinderea consolidantă, fie la data preluării controlului sau a influenţei semnificative, dacă achiziţia a avut loc în mai multe tranşe, fie la data prevăzută prin contract, dacă acesta prevede transferul controlului la o dată diferită de cea la care a avut loc transferul titlurilor.

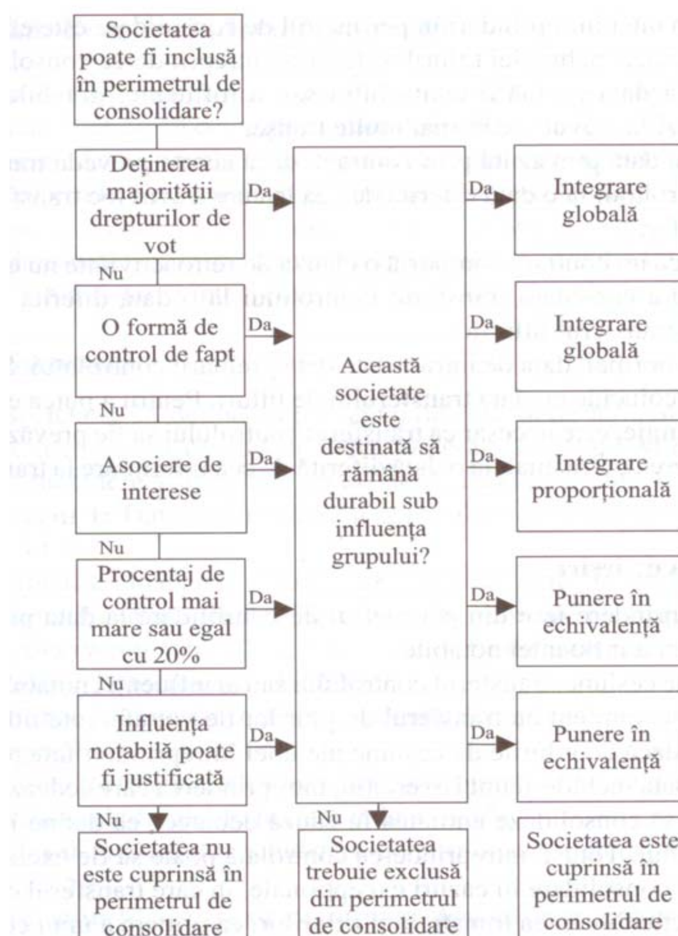

Figura 2.2. Regulile de includere în perimetrul de consolidare[89]

Faptul că un contract comportă o clauză de retroactivitate nu este suficient pentru a considera transferul controlului la o dată diferită de cea referitoare la transferul titlurilor.

În mod normal, data de intrare este data preluării controlului. Se presupune că ea coincide cu data transferului de titluri. Pentru a putea elimina această prezumţie, este necesar ca transferul controlului să fie prevăzut, din punct de vedere contractual, la o dată diferită de cea referitoare la transferul titlurilor.

O întreprindere iese din perimetrul de consolidare la data pierderii controlului sau a influenţei semnificative.

[89] L. Malciu, N. Feleagă, Reglementări şi practici de consolidare a conturilor – din orele astrale ale Europei contabile, Editura CECCAR, Bucureşti, 2004, pag.41.

În caz de cesiune, transferul controlului sau al influentei semnificative este, în general, concomitent cu transferul drepturilor de vot aferente titlurilor. Astfel, chiar dacă acordurile de cesiune ale unei întreprinderi integrate au intervenit la data închiderii unui exercițiu, întreprinderea care cedează titlurile continuă să consolideze entitatea în cauză deoarece ea deține în continuare controlul. Totuşi, întreprinderea controlată poate să fie exclusă din perimetrul de consolidare în cazuri excepționale, în care transferul controlului este efectuat înaintea transferului titlurilor, ca urmare a unui contract între părțile care intervin înaintea datei de închidere a conturilor. În astfel de cazuri, întreprinderea vânzătoare trebuie să poată justifica, prin elemente de fapt, că pierderea controlului este efectivă înaintea transferului drepturilor de vot.

Cesiunea temporară, fără pierdere de control, a titlurilor întreprinderilor consolidate, urmată de răscumpărarea lor într-un interval scurt de timp, nu trebuie să aibă consecințe asupra întocmirii conturilor consolidate la închiderea exercițiului.

În caz de pierdere a controlului fără cesiune (de exemplu, ca urmare a unor restricții severe şi durabile), ieşirea din perimetrul de consolidare este concomitentă cu faptul generator al pierderii de control.

Determinarea perimetrului de consolidare şi stabilirea metodelor de consolidare ce se vor aplica societăților cuprinse în acesta creează premisa continuării procesului de consolidare în vederea omogenizării conturilor.

2.2. Omogenizarea şi retratarea conturilor

Operațiunile din cadrul procesului de consolidare se înscriu deseori într-un cadru juridic şi contabil neuniform şi/sau internațional. Este frecventă situația în care un grup să fie compus din societăți care au fiecare activități economice şi/sau implantări geografice diverse. În vederea obținerii unei imagini standardizate şi pertinente a acestui ansamblu economic, sursele de informații contabile trebuie să facă obiectul unui adevărat filtraj, printr-o suită de operațiuni care în mod generic au fost denumite "de omogenizare"[90].

De regulă conturile consolidate nu pot fi obținute prin cumularea directă a conturilor individuale ale întreprinderilor ce formează perimetrul de consolidare, deoarece conturile individuale pot fi întocmite după norme diferite, în funcție de aria geografică în care activează societățile ce vor fi consolidate. De asemenea, conturile individuale sunt întocmite cu respectarea unor reglementări juridice şi fiscale, diferite de cele aplicabile în procesul de consolidare.

Din aceste motive, normele privind consolidarea conturilor fixează un principiu de bază al consolidării, şi anume omogenizarea.

Acest principiu nu se limitează numai la asigurarea unui limbaj contabil comun pentru conturile individuale, ci presupune şi efectuarea unor operațiuni de retratare sau reclasare a materiei contabile care au drept scop principal aplicarea unor metode de evaluare omogene în procesul consolidării.[91]

[90] J. Montier, G. Scognamiglo, Téchniques de consolidation, Ed. Economica, Paris, 1995, pag. 97.
[91] G. Langlois, M. Friederich, A. Burlaud, Comptabilité approfondie, Ed. Foucher, Paris, 2001, pag. 392.

Omogenizarea vizează elementele de Activ şi Pasiv ale bilanțului, posturile de venituri şi cheltuieli, informațiile conținute în note, cu alte cuvinte toate situațiile financiare specifice unei societăți.

Acest proces nu se face la întâmplare ci în baza unui plan contabil de consolidare, în care pentru grupul avut în vedere sunt reținute regulile şi metodele cele mai adecvate, pentru ca în baza lor să se obțină o imaginea fidelă a poziției financiare, a performanțelor şi a modificărilor poziției financiare a acestuia.

Dacă o întreprindere membră a grupului utilizează în tratarea unor operațiuni metode contabile diferite de cele reținute prin planul contabil de consolidare, trebuie aduse ajustările necesare pentru obținerea omogenizării urmărite. Totuşi, dacă elementele respective sunt nesemnificative în raport cu mărimea grupului, sau dacă costul de obținere a datelor omogenizate este prea mare față de efectele obținute, se poate renunța la ajustările amintite anterior. Astfel se observă o punere în practică a principiului importanței relative.

Procesul de omogenizare poate atinge următoarele aspecte: omogenizarea temporală, omogenizarea evaluărilor, omogenizarea în vederea eliminărilor şi omogenizarea în vederea agregării.

2.2.1. Omogenizarea temporală

Omogenizarea temporală vizează includerea în procesul de consolidare a unor informații financiare întocmite pentru aceeaşi dată de referință. Situațiile financiare consolidate ale unui grup de societăți se întocmesc şi se publică anual iar ca regulă generală acestea sunt stabilite la aceeaşi dată de închidere şi pentru aceeaşi perioadă ca şi situațiile financiare anuale ale societății mamă.

Ca excepție de la regula generală, situațiile financiare consolidate pot fi întocmite şi la o dată diferită, în baza unor derogări. Astfel de situații trebuie însă justificate în notele explicative la situațiile financiare, fiind impuse de rațiuni tehnice care cer o dată diferită de întocmire, cum ar fi[92]:

- societatea mamă îşi încheie registrele sale după ce filialele de producție au făcut acelaşi lucru, pentru a putea ține cont la întocmirea situațiilor financiare consolidate şi de rezultatele respectivelor filiale;
- întreprinderile din perimetrul grupului au o activitate sezonieră şi foarte diversificată;
- reglementările naționale impun, la o societate situată în străinătate, o altă dată de închidere a conturilor.

În legislația europeană şi internațională se prevede că dacă data de închidere a exercițiului unei întreprinderi cuprinse în consolidare este anterioară cu mai mult de trei luni datei de închidere a conturilor consolidate, acestea se întocmesc pe baza unor conturi provizorii.

[92] V. Munteanu, A. Țurcan, Grupurile de societăți – consolidarea contabilă, Editura Economică, Bucureşti, 1998, pag. 122.

Aceste conturi se stabilesc în aceleaşi condiții ca şi conturile anuale ale societăților cuprinse în consolidare. Ele se întocmesc pe baza inventarului şi cuprind obligatoriu informații privind variația stocurilor (şi dacă suma aferentă este sau nu semnificativă), amortizările şi provizioanele, ajustări ale conturilor reciproce între societățile consolidate, calculul impozitului pe profit.

Societatea mamă poate consolida în mod direct conturile anuale stabilite la o dată anterioară celei privind conturile consolidate, cu condiția obligatorie de aplicare a procedurii retratărilor necesare, a eliminării conturilor reciproce intra-grup şi asigurării că acest decalaj de dată nu este de natură să denatureze imaginea fidelă a conturilor grupului.

Trebuie subliniată şi situația inversă, aceea de a se admite ca data de închidere a conturilor individuale ale unei întreprinderi cuprinsă în consolidare să fie posterioară datei de închidere a conturilor consolidate. O asemenea posibilitate ar fi contrară principiilor ce guvernează stabilirea conturilor consolidate şi în special principiului potrivit căruia la închiderea conturilor consolidate să fie recunoscute şi operate numai rezultatele înregistrate şi prezentate la acea dată.

2.2.2. Omogenizarea evaluărilor

Conturile consolidate se stabilesc pe baza principiilor şi regulilor de evaluare specifice contabilității generale, deci sunt aceleaşi ca şi în cazul conturilor individuale.

Există însă ajustări indispensabile rezultate din caracteristicile proprii ale conturilor consolidate, în raport cu cele anuale. Sub rezerva menționării şi justificării lor în anexe, societatea consolidantă poate utiliza alte reguli de evaluare, fixate şi destinate întocmirii corecte a conturilor consolidate.

Dacă între regulile de evaluare, aplicabile conturilor individuale şi cele aplicate pentru conturile consolidate apar divergențe, se vor efectua retratări asupra conturilor individuale. Astfel, retratările vor permite ca printr-o suită de înregistrări să se aplice pentru o întreprindere a grupului metodele de evaluare ale grupului în locul metodelor de evaluare reținute în conturile individuale.[93]

Unele dintre metodele şi regulile de evaluare complementare, opționale, specifice consolidării sunt următoarele[94]:

Metoda costului istoric indexat: conturile consolidate pot fi stabilite pe baza monedei naționale, cu puterea ei de cumpărare, la închiderea exercițiului. Toate elementele inițial reflectate fie într-o altă monedă, fie în moneda națională, dar cu o putere de cumpărare diferită, sunt convertite în unitate monetară comună. Această metodă a fost dezvoltată în mod deosebit în SUA şi Marea Britanie.

Problema cea mai delicată a acestei metode de evaluare constă în alegerea indicelui reprezentativ privind evoluția nivelului general al prețurilor, şi ca urmare a faptului că nu există

[93] F. Colinet, Pratique des comptes consolidés, 3-e edition, Ed. Dunod, Paris, 2001, pag. 87.
[94] M. Traşcă, C. Iacob, Contabilitatea societăților de grup, Editura Tribuna Economică, Bucureşti, 1996, pag. 103.

un indice sintetic care să reflecte efectele deprecierii monetare, se recurge de regulă la utilizarea unor indici medii.

Aplicarea acestei metode presupune recalcularea profitului contabil în raport de influenţa inflaţiei care îl va diminua, diferenţa reintegrându-se în capitalul social în scopul menţinerii acestuia.

Metoda valorii de înlocuire: imobilizările corporale amortizabile şi stocurile pot fi înscrise la valoarea lor de înlocuire la închiderea exerciţiului. Această metodă, sub rezerva dificultăţilor practice de aplicare, prezintă interes în anumite sectoare de activitate. Este cazul întreprinderilor cu ciclu foarte lung de investire (care au fost supuse inflaţiei din anii anteriori) şi a întreprinderilor supuse variaţiilor de preţ importante privind cumpărările de mărfuri.

Metoda LIFO: contrar primelor două metode menţionate, opţiunea pentru această metodă nu poate fi aplicată ansamblului de stocuri privind grupul, dar poate fi limitată la anumite categorii din acestea, pe baza localizării geografice sau a ramurii de activitate specifică.

Includerea cheltuielilor financiare în costul stocurilor: dobânzile capitalurilor împrumutate, pentru finanţarea producţiei unui element de activ circulant, pot fi incluse în costul acestuia numai pentru perioada de fabricaţie aferentă.

Cu privire la ***bunurile de care societatea dispune prin contract de locaţie*** (sau în leasing):

- este permisă înregistrarea acestora în activul bilanţului purtând valoarea stipulată în contract sau la valoarea reală a bunului, în absenţa indicării valorii în contract;
- este permisă contabilizarea acestor bunuri în contrapartidă (în Pasiv) cu obligaţia financiară corespondentă;
- este permisă afectarea contului de profit şi pierdere cu cota de amortizare a bunului respectiv, aceasta fiind considerată o cheltuială financiară curentă.

Diferenţele de conversie: sunt aferente operaţiunilor înregistrate în devize în cazul existenţei de filiale sau sub-filiale în străinătate.

Apare posibilitatea înscrierii în contul de profit şi pierdere consolidat. Profiturile (plusvalorile latente) pot fi reţinute, contrar dispoziţiilor contabile generale pentru conturile individuale, care prevăd că numai pierderile latente trebuie reţinute (constituindu-se provizioane în acest sens).

2.2.3. Omogenizarea în vederea eliminărilor

Principiul fundamental al consolidării porneşte de la premisa că un grup este o entitate unică. Astfel rezultă necesitatea eliminării înregistrărilor din conturile societăţilor care fac parte din grup şi care privesc tranzacţii reciproce, generatoare sau nu de rezultate financiare, precum şi a dividendelor distribuite în interiorul grupului.

Atunci când au loc operaţiuni între unităţile grupului, mai întâi trebuie asigurată o omogenizare a acestora, care constă în acest caz în confruntarea şi punerea de acord a mărimilor înscrise în conturile partenerilor.

Acest demers apare necesar pentru că uneori tranzacţiile apar în contabilitatea unei societăţi, fără a fi reflectate în mod corespunzător şi în contabilitatea celeilalte părţi. De asemenea, înscrierea în conturile părţilor s-ar putea să se prezinte la niveluri diferite.

În principiu, atunci când operaţiunea internă grupului apare înscrisă numai în conturile uneia din societăţi, sau când sumele sunt diferite, omogenizarea însemnă punerea de acord a mărimilor şi înscrierea în contabilitatea părţii în care tranzacţia nu a fost operată.

După această primă grupă de omogenizări, se pot efectiv realiza eliminările. *După natura lor, eliminările pot fi*: eliminări patrimoniale, eliminări financiare, eliminări economice şi eliminări fiscale.

Eliminările de natură patrimonială se referă la eliminările privind titlurile de participare din bilanţul societăţii dominante, în contrapartidă cu capitalurile proprii ale societăţilor dependente.

Înainte de a se efectua această eliminare, este necesară efectuarea unei retratări a diferenţelor de consolidare a titlurilor de participare.

Dacă costul de cumpărare este egal cu cota-parte la care ele dau dreptul societăţii consolidate, atunci nu se pune problema diferenţelor de consolidare. Acest caz este foarte rar, deoarece, în practică, costul de cumpărare a titlurilor este superior cotei-părţi la care ele dau dreptul acţionarului în capitalurile proprii ale societăţii emitente.

În practica consolidării, diferenţa care se constată între costul de achiziţie a titlurilor unei societăţi care intră în consolidare şi partea societăţii deţinătoare în capitalurile sale proprii poartă denumirea de diferenţa primei consolidări , care poate îmbrăca următoarele forme:

- diferenţe de evaluare - ce au ca origine reevaluarea elementelor identificabile, cum ar fi terenurile, imobilizările corporale sau necorporale. Aceste diferenţe se determină prin compararea costului istoric cu valoarea reevaluată a anumitor bunuri ce aparţin societăţii la consolidare.
- diferenţe de achiziţie - apar ca sold pozitiv sau negativ fără a afecta un element precis al bilanţului. Se determină ca diferenţă între valoarea de achiziţie şi valoarea reevaluată.

Diferenţele ***de evaluare***, în principiu pozitive, reprezintă existenţa unei plusvalori latente în bilanţul filialei, ceea ce explică un supliment de preţ în raport cu valorile contabile. Ele vor corecta post cu post conturile de activ şi de pasiv vizate şi nu ansamblul global al activului sau pasivului.

Diferenţele ***de achiziţie,*** dacă sunt pozitive, reprezintă prime de achiziţie a titlurilor, în raport cu diversitatea elementelor vizate nu au prevăzute durate de amortizare şi prin urmare se vor cuprinde în imobilizări corporale, iar dacă sunt negative, se pot considera ca un provizion pentru risc.

Eliminările de natură financiară privesc conturile reciproce care apar în documentele anuale ale societăţilor grupului, sub forma creanţelor la o societate şi a datoriilor la cealaltă, a veniturilor la o societate şi a cheltuielilor la alta, fără a avea vreo influenţă asupra rezultatului la nivelul grupului.

Eliminările de natură economică se referă cu deosebire la operațiunile care generează rezultate la una sau alta din societățile grupului, ca urmare a tranzacțiilor interne dintre acestea. Asemenea tranzacții pot privi: cesiunile de imobilizări, vânzările de produse între unitățile grupului, provizioanele interne, cheltuielile de constituire şi dividendele interne.

Cesiunile de imobilizări se referă la cedările de mijloace fixe sau alte imobilizări între societățile grupului. O asemenea eliminare apare atunci când prețul de vânzare este mai mare sau mai mic decât valoarea netă contabilă, cazuri în care se înregistrează profituri, respectiv pierderi interne grupului.

Vânzările de produse între unitățile grupului: problema eliminării apare în cazul în care produsele sau mărfurile vândute de o unitate din grup alteia au generat pentru prima un rezultat. Acesta trebuie eliminat având în vedere faptul că produsele au circulat între cele două unități, în cadrul grupului, eliminarea impunându-se indiferent dacă ele sunt stocate ori au fost consumate sau vândute.

Provizioanele interne sunt provizioanele înregistrate în cadrul grupului şi care se referă la deprecieri reversibile ale unor creanţe generate de operațiuni reciproce în cadrul grupului trebuie eliminate, deoarece în urma consolidării acestea devin fără obiect.

Cheltuielile de constituire cuprind cheltuielile de înființare, precum şi cheltuielile cu creşterea capitalului, ele vizând în general cheltuielile destinate să asigure realizarea structurii juridice a societăților şi funcționarea acestora. La nivelul conturilor consolidate, societățile, deşi entități independente, dispar. Prin urmare, cheltuielile de constituire trebuie retrase şi asimilate cheltuielilor exercițiului în curs în care au fost înregistrate, ceea ce înseamnă că vor afecta rezultatul.

Dividendele interne reprezintă dividendele primite în cursul exercițiului curent de către o societate consolidantă de la o altă societate consolidată şi care au fost deja cuprinse în profitul realizat de societatea respectivă în exercițiul precedent. Ele se regăsesc în rezultatul consolidat al exercițiului precedent şi pentru a se evita dubla utilizare a acestui venit, ca urmare a menținerii aceleiaşi sume în rezultatul consolidat timp de două exerciții consecutive, se impune eliminarea lor din rezultatul consolidat al exercițiului curent.

Eliminările de natură fiscală vizează în special: subvențiile pentru investiții, provizioanele reglementate şi amortizarea.

Subvențiile pentru investiții sunt susceptibile la două interpretări, şi anume:

- înscrierea în conturile individuale a subvențiilor pentru investiții printre capitaluri, este o rezultantă a reglementărilor fiscale. În consecință, în consolidare trebuie să se asigure adevărata lor natură, şi, deci, aceste subvenții trebuie transferate în conturile de regularizare a profitului, au deci caracter de credit.
- înscrierea în conturile individuale a subvențiilor pentru investiții în cadrul capitalurilor proprii este o rezultantă a prevederilor regulilor contabile identice regulilor fiscale şi care trebuie să se mențină în consolidare.

Provizioanele reglementate corespund unui avantaj fiscal şi au un caracter de rezervă. În acest context, provizioanele reglementate (specifice doar în țările în care legislațiile naționale le

prevăd) create în cursul exercițiului sunt eliminate din rezultat, iar cele care au fost constituite anterior vor fi virate la rezerve.

Amortizarea - în cazul în care societățile din perimetrul de consolidate nu practică acelaşi sistem de amortizare, pentru armonizarea metodelor de evaluare cel mai adesea se reține calculul linear. Amortizările excedentare practicate de societăți trebuie recalculate, ceea ce antrenează o modificare a rezervelor sau amortizărilor derogatorii şi o modificare a rezultatului anului pentru cheltuielile exercițiului.

2.2.4. Omogenizarea în vederea agregării

Aceasta presupune efectuarea reclasificărilor necesare, atunci când structurile conturilor anuale ale unei societăți a grupului nu coincide cu structurile conturilor anuale ale societății dominante, deci aducerea lor la un numitor comun din punct de vedere al conținutului.

Prin agregare "înțelegem cumularea posturilor înscrise în conturile anuale individuale, după ce s-au realizat celelalte omogenizări prezentate anterior. Această cumulare poate fi integrală sau proporțională, după cum relațiile dintre societatea dominantă şi filiale se încadrează în controlul exclusiv sau controlul conjugat[95]".

Pentru elaborarea bilanțului şi a contului de rezultate consolidat este necesar ca acestea să aibă la bază aceeaşi structură sau clasificare omogenă a elementelor componente. Principalele dificultăți apar în cazul societăților străine care au legislații şi reglementări diferite şi care nu au adoptat acelaşi plan de conturi sau care utilizează referențiale contabile diferite[96].

În ceea ce priveşte formatul de prezentare al situațiilor financiare, nu există un cadru rigid, dar indiferent de forma în care se redactează ele trebuie să conțină o serie de informații specifice consolidării.

De asemenea, trebuie să existe posibilitatea cumulării elementelor constitutive ale bilanțului şi contului de rezultate în condițiile în care conturile sunt prezentate în monede diverse, fiind necesară conversia elementelor monetare şi neminetare.

Pentru conturile de bilanț, elementele monetare se convertesc la cursul devizelor existent la data închiderii exercițiului, cu excepția anumitor elemente care au la bază cursul devizelor existent la data intrării.

Pentru contul de rezultate se procedează astfel: elementele care se înregistrează la sfârşitul anului se convertesc la cursul existent la data închiderii exercițiului, iar pentru elementele înregistrate în cursul perioadei, fie că se păstrează cursul existent la data intrării, fie că se ia în considerare un curs mediu.

Armonizarea clasificărilor constituie una din condițiile realizării unui stadiu financiar omogen la nivelul ansamblului consolidat.

[95] M. Ristea, C.G. Dumitru, Contabilitate aprofundată, Editura Lucman Serv, Bucureşti, 2001, pag.142-144.
[96] IAS/IFRS, Directiva a 7-a a CEE sau reglementări naționale specifice.

2.3. Contabilizarea operaţiunilor de omogenizare şi de retratare

Operaţiunile de retratare şi omogenizare prealabile consolidării pot afecta sau nu rezultatele şi capitalurile proprii ale societăţilor cuprinse în perimetrul de consolidare. O parte din aceste operaţiuni, în special reclasificările, nu antrenează modificări în structura capitalurilor entităţilor consolidate şi în acest context nu necesită tratamente contabile speciale. Cealaltă categorie, generată de necesitatea armonizării metodelor contabile, de eliminarea evaluărilor de origine fiscală sau de schimbarea unor referenţiale contabile la nivelul conturilor consolidate, impune tratamente contabile specifice.

În situaţia în care modificările efectuate în procesul consolidării afectează capitalurile proprii ale societăţilor, tratamentul contabil aplicat vizează corectarea rezervelor pentru fluxurile contabile aferente exerciţiilor anterioare, respectiv corectarea rezultatului exerciţiului în care are loc consolidarea pentru fluxurile contabile aferente acestui exerciţiu. În schimb dacă modificările nu afectează capitalurile proprii, tratamentul contabil prevede o simplă corectare a două elemente bilanţiere sau a două elemente din contul de profit şi pierdere.

O altă problemă legată de contabilizarea operaţiunilor de retratare o reprezintă recunoaşterea şi calculul impozitelor amânate, ţinând cont şi de prevederile IAS 12 – “Impozitul pe profit”. Retratările conduc în general la rectificarea sumei rezultatului exerciţiului curent sau a exerciţiilor anterioare, antrenând în consecinţă o ajustare a cheltuielii cu impozitul pe profit. Totuşi, cum aceste ajustări nu modifică suma impozitelor exigibile, în bilanţul consolidat va apărea un impozit amânat.[97]

Impozitul amânat reprezintă valoarea impozitelor asupra rezultatului plătibile sau recuperabile în perioadele contabile viitoare, în ceea ce priveşte diferenţele temporare, reportul pierderilor fiscale neutilizate şi reportul de credite de impozit neutilizate.

Diferenţele temporare sunt diferenţele între valoarea contabilă a unui activ sau a unui pasiv (datorii) şi valoarea fiscală a acestora. Aceste diferenţe vor fi absorbite în viitor de diferenţe de sens opus între rezultatul contabil şi rezultatul fiscal.[98]

Baza fiscală a unui activ sau a unei datorii este valoarea atribuită acestui activ sau acestei datorii în scopuri fiscale. Ea este determinată plecând de la declaraţiile fiscale individuale ale entităţii incluse în perimetrul de consolidare sau de la declaraţiile grupului fiscal, în cazul în care se aplică un regim de integrare fiscală.

Baza fiscală a unui activ reprezintă valoarea ce va fi dedusă în scopuri fiscale din beneficiile economice pe care le va genera întreprinderea atunci când va recupera valoarea contabilă a activului. Dacă aceste beneficii economice nu sunt impozabile, baza fiscală a activului este egală cu valoarea sa contabilă.

Baza fiscală a unei datorii este valoarea sa contabilă diminuată cu orice sume ce vor fi deduse, în scopuri fiscale, în contul acestei datorii. În cazul veniturilor în avans, baza fiscală este

[97] B. Caspar, G. Enselme, Manuel de comptabilité approfondie et révision, 3-e édition, Ed. Litec, Paris, 2000, pag. 485.
[98] G. Langlois, M. Friederich, A. Burlaud, Comptabilité approfondie, Ed. Foucher, Paris, 2001, pag. 395.

egală cu valoarea contabilă a veniturilor în avans diminuată cu valoarea veniturilor ce nu vor fi impozabile în perioadele următoare.

Atunci când valoarea contabilă a unui activ este mai mare decât baza sa fiscală, rezultă o diferență temporară impozabilă, deoarece beneficiile economice generate de recuperarea activului, adică beneficiile economice impozabile, depăşesc valoarea ce va fi permisă sub forma deducerilor în scopuri fiscale. Invers, dacă valoarea contabilă a unui activ este mai mică decât baza sa fiscală, diferența temporară este deductibilă.

Valoarea contabilă a unei datorii va fi decontată în perioadele următoare prin intermediul unei ieşiri de resurse ce încorporează beneficii economice. Când resursele ies din întreprindere, o parte sau totalitatea valorii lor este deductibilă din profitul impozabil al exercițiilor respective. Diferențele favorabile ce apar între valoarea contabilă a datoriilor şi baza fiscală a acestora sunt deductibile. Eventualele diferente nefavorabile între valoarea contabilă şi baza de impozitare a datoriilor sunt considerate impozabile.

O datorie privind impozitul amânat trebuie să fie recunoscută pentru toate diferențele temporare impozabile, exceptând situația în care datoria de impozit amânat este generată de contabilizarea inițială a unui activ sau a unei datorii, în cadrul unei tranzacții care nu este o grupare de întreprinderi si nu afectează nici beneficiul contabil, nici beneficiul impozabil, la data tranzacției.

O creanță privind impozitul amânat trebuie să fie recunoscută pentru toate diferențele temporare deductibile, în limita în care este probabil ca un beneficiu impozabil, asupra căruia vor putea să fie imputate aceste diferente temporare deductibile, să fie disponibil, exceptând situația în care activul de impozit amânat este generat de contabilizarea inițială a unui activ sau a unei datorii, în cadrul unei tranzacții care nu este o grupare de întreprinderi şi nu afectează nici beneficiul contabil, nici beneficiul impozabil, la data tranzacției.

Datoriile şi creanțele privind impozitul amânat se determină prin multiplicarea diferențelor temporare cu cotele de impozit ce se aşteaptă a fi aplicate în perioadele în care activul va fi realizat sau datoria va fi decontată, pe baza cotelor de impozit adoptate sau cvasi-adoptate până la închiderea exercițiului curent.

Din punct de vedere practic, retratările prealabile consolidării se realizează diferit, în funcție de maniera de consolidare utilizată: pe bază de solduri sau pe bază de fluxuri.[99]

Consolidarea pe bază de solduri utilizează datele din situațiile financiare individuale ale societăților consolidate de la sfârşitul fiecărui exercițiu. Aceste date sunt cumulate, retratate şi ajustate ținând cont de elementele exercițiului curent şi de cele ale exercițiilor anterioare.

Consolidarea pe bază de fluxuri presupune întocmirea situațiilor financiare consolidate la nivelul fiecărui exercițiu, preluarea soldurilor la deschiderea exercițiului următor şi constatarea operațiilor contabile din cursul exercițiului. În acest caz, incidența retratării asupra exercițiilor precedente este deja constatată în soldurile de la deschiderea exercițiului, motiv pentru care trebuie înregistrată doar incidența retratărilor aferente exercițiului curent.

[99] L. Malciu, N. Feleagă, Reglementări şi practici de consolidare a conturilor – din orele astrale ale Europei contabile, Editura CECCAR, Bucureşti, 2004, pag. 71.

2.3.1. Contabilizarea operațiunilor de armonizare a metodelor contabile

Obiectivul consolidării vizează obținerea unei imagini fidele asupra unui grup de societăți ca şi cum acestea ar forma o singură entitate financiară. În această situație, pentru a putea prezenta informații omogene, ținând cont şi de principiul permanenței metodelor, grupul trebuie să-şi stabilească anumite metode (de amortizare, de evaluare a stocurilor, de înregistrare contabilă, etc.) care sunt de regulă cele adoptate de societatea-mamă pentru prezentarea conturilor sale individuale. Se are în vedere că diferitele entități ale grupului, datorită autonomiei lor, şi-au stabilit propriile metode contabile care nu coincid întotdeauna cu cele reținute de societatea-mamă. Se impune astfel o retratare a informațiilor contabile furnizate de societățile din perimetrul de consolidare pentru a le face uniforme.

2.3.1.1. Omogenizarea metodelor şi/sau a perioadei de amortizare

La nivelul conturilor individuale, societățile din cadrul unui grup, ținând cont de anumite particularități economice care le diferențiază, sau de prevederile legislațiilor naționale specifice privind amortizarea activelor imobilizate, pot opta pentru alegerea unor metode sau perioade diferite de amortizare aferente aceleiaşi categorii de active[100]. La nivelul situațiilor financiare consolidate, având în vedere o prezentare omogenă a informațiilor care să nu contravină unei abordări economice reale, se poate impune o retratare a informațiilor conținute în situațiile financiare individuale ale societăților consolidate, aşa cum rezultă din exemplul următor:

Exemplul 1

O filială a grupului utilizează (din rațiuni fiscale) pentru amortizarea unui utilaj metoda accelerată, în timp ce la nivelul grupului este reținută metoda liniară. Presupunând o valoare de înregistrare (cost de achiziție) de 5.000 u.m. la începutul exercițiului N şi o durată normală de utilizare de 5 ani (reținută identic şi de filială şi la nivelul grupului), rezultă următoarele:

	Filială (amortizare accelerată)	Grup (amortizare liniară)	Diferențe	Diferențe cumulate
N	2.500	1.000	1.500	1.500
N+1	625	1.000	-375	1.125
N+2	625	1.000	-375	750
N+3	625	1.000	-375	375
N+4	625	1.000	-375	0
TOTAL	5.000	5.000	0	-

Retratarea amortizării în anul N presupune diminuarea amortizării înregistrată de filială cu diferența de 1.500 u.m. pentru a o aduce la nivelul amortizării calculate la nivelul impus de grup. Deoarece fluxul analizat generat de amortizare vizează doar exercițiul N, retratarea va afecta numai rezultatul exercițiului curent, sub forma următoarelor înregistrări contabile:

[100] În țara noastră, conform Legii nr. 15/1994 privind amortizarea capitalului imobilizat în active corporale şi necorporale, republicată în Monitorul Oficial nr. 242/31.05.1999, agenții economici pot utiliza trei regimuri de amortizare: liniar, accelerat sau degresiv.
De asemenea, în baza prevederilor HG nr. 2139/2004 pentru aprobarea Catalogului privind clasificarea şi duratele normale de funcționare a mijloacelor fixe, publicată în Monitorul Oficial nr. 46/13.01.2005, duratele normale de amortizare ale unor categorii de active imobilizate sunt stabilite ca interval de timp, ceea ce permite diferitelor întreprinderi alegerea unor alte perioade de amortizare.

Amortizări privind imobilizările corporale	=	Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor	1.500
Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor	=	Rezultat	1.500

Majorarea rezultatului generează o diferenţă temporară impozabilă de 1.500 u.m., respectiv o datorie de impozit amânat în sumă de 1.500 x 16%[101] = 240 u.m.

Cheltuieli privind impozitul amânat	=	Impozit amânat – pasiv	240
Rezultat	=	Cheltuieli privind impozitul amânat	240

În anul N+1 retratarea amortizării vizează pe de o parte diferenţa anterioară de 1.500 u.m. aferentă exerciţiului N, care va afecta rezervele şi pe de altă parte diferenţa de 375 u.m. aferentă exerciţiului curent, care va afecta rezultatul exerciţiului.

Amortizări privind imobilizările corporale	=	Rezerve	1.500
Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor	=	Amortizări privind imobilizările corporale	375
Rezultat	=	Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor	375

Majorarea rezervelor generează o diferenţă temporară impozabilă de 1.500 u.m., respectiv o datorie de impozit amânat în sumă de 1.500 x 16% = 240 u.m, în timp ce diminuarea rezultatului exerciţiului generează o diferenţă temporară impozabilă de – 375 u.m., respectiv un activ de impozit amânat în sumă de 375 x 16% = 60 u.m.

Rezerve	=	Impozit amânat – pasiv	240
Impozit amânat – activ	=	Venituri din impozitul amânat	60
Venituri din impozitul amânat	=	Rezultat	60

În următoarele trei exerciţii financiare, până la sfârşitul duratei normale de utilizare a activului (N+2, N+3, N+4), efectul retratării amortizării care vizează exerciţiul curent este acelaşi ca în exerciţiul N+1 (diferenţa de 375 u.m.), influenţându-se corespunzător rezultatul exerciţiului. Modificarea care apare vizează afectarea rezervelor pentru diferenţele cumulate înregistrate până în exerciţiul curent. În acest sens, înregistrările de retratare a amortizării efectuate în exerciţiul N+4 sunt următoarele:

Amortizări privind imobilizările corporale	=	Rezerve	375
Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor	=	Amortizări privind imobilizările corporale	375
Rezultat	=	Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor	375

Corespunzător acestei retratări, înregistrările privind impozitele amânate vor fi:

Rezerve	=	Impozit amânat – pasiv	60
Impozit amânat – activ	=	Venituri din impozitul amânat	60
Venituri din impozitul amânat	=	Rezultat	60

2.3.1.2. Omogenizarea regulilor de evaluare a stocurilor

Atunci când între metoda de evaluare a stocurilor utilizată în cadrul conturilor individuale (FIFO, LIFO, CMP, valoare de înlocuire, etc.) şi metoda reţinută de grup pentru întocmirea

[101] 16% reprezintă cota de impozit pe profit

situaţiilor financiare consolidate apar diferenţe, acestea trebuie retratate. Modalitatea practică de realizare a acestei operaţiuni este prezentată în exemplul următor:

Exemplul 2

O filială a grupului utilizează pentru evaluarea stocurilor de materii prime metoda costului mediu ponderat, iar la nivelul grupului a fost reţinută metoda FIFO. Valoarea stocurilor, la începutul şi la sfârşitul exerciţiului N, se prezintă astfel:

	Grup (metoda FIFO)	Filială (metoda CMP)	Diferenţe
Stoc iniţial	3.800	3.500	300
Stoc final	5.200	4.700	500

Retratarea stocului iniţial, în sensul majorării acestuia cu 300 u.m., determină pe de o parte majorarea rezervelor (fiind aferentă perioadelor precedente) şi pe de altă parte diminuarea rezultatului exerciţiului datorită majorării costului materiilor prime consumate în cursul exerciţiului, înregistrările contabile fiind următoarele:

Materii prime	=	Rezerve	300
Cheltuieli cu materiile prime	=	Materii prime	300
Rezultat	=	Cheltuieli cu materiile prime	300

Majorarea rezervelor generează o diferenţă temporară impozabilă de 300 u.m., respectiv o datorie de impozit amânat în sumă de 300 x 16% = 48 u.m, în timp ce diminuarea rezultatului exerciţiului generează o diferenţă temporară impozabilă de – 300 u.m., respectiv un activ de impozit amânat în sumă de 300 x 16% = 48 u.m.

Rezerve	=	Impozit amânat – pasiv	48
Impozit amânat – activ	=	Venituri din impozitul amânat	48
Venituri din impozitul amânat	=	Rezultat	48

Retratarea stocului final, în sensul majorării acestuia cu 500 u.m., determină o creştere a rezultatului exerciţiului curent, datorită diminuării costului materiilor prime consumate în cursul perioadei, prin intermediul următoarelor înregistrări:

Materii prime	=	Cheltuieli cu materiile prime	500
Cheltuieli cu materiile prime	=	Rezultat	500

Majorarea rezultatului exerciţiului generează o diferenţă temporară impozabilă de 500 u.m., respectiv o datorie de impozit amânat în sumă de 500 x 16% = 80 u.m.

Cheltuieli privind impozitul amânat	=	Impozit amânat – pasiv	80
Rezultat	=	Cheltuieli privind impozitul amânat	80

2.3.1.3. Omogenizarea tratamentului contabil al cheltuielilor de constituire

Cheltuielile de constituire sunt considerate în legislaţia română active imobilizate necorporale. În conformitate însă cu prevederile IAS 38 – Imobilizări necorporale, cheltuielile cu activităţile iniţiale (respectiv acele cheltuieli ocazionate de înfiinţarea unei persoane juridice, costurile de preînfiinţare sau costurile de preoperare) trebuie recunoscute drept cost atunci când ele sunt realizate.[102] În acest context, dacă o societate a unui grup ce intră în perimetrul de

[102] Consiliul pentru Standarde Internaţionale de Contabilitate, Standarde Internaţionale de Raportare Financiară (IFRS™) inclusiv Standarde Internaţionale de Contabilitate (IAS™) şi Interpretări la 1 ianuarie 2005, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2005: IAS 38 – Imobilizări necorporale, pag. 1688-1689.

consolidare contabilizează astfel de cheltuieli ca şi active imobilizate iar societatea mamă le-ar fi contabilizat drept cheltuieli în conformitate cu IAS 38, ele trebuie retratate pentru a le face omogene din punct de vedere al tratamentului contabil reținut la nivelul grupului.

Exemplul 3

O filială a unui grup a capitalizat în exercițiul N-1 cheltuieli de constituire în sumă de 800 u.m., stabilind o perioadă de amortizare a lor de 4 ani. Politica contabilă a grupului, în conformitate cu IAS-IFRS prevede înregistrarea acestor sume direct pe cheltuieli, în momentul efectuării lor.

Retratarea acestor cheltuieli în cursul fiecărui exercițiu, până la amortizarea lor integrală, presupune anularea lor în corespondență cu amortizarea calculată, afectându-se corespunzător rezervele şi rezultatul exercițiului.

În anul N amortizarea cumulată a cheltuielilor de constituire este 400 u.m. Deoarece cheltuielile de constituire ar fi trebuit să fie afectate integral rezultatului din exercițiul N-1 (când au survenit) în exercițiul N, cu ocazia retratării, trebuie influențate cu 800 u.m. rezervele. Având în vedere înregistrarea amortizării cheltuielilor de constituire din anul N cu 200 u.m. care a afectat rezultatul exercițiului, acesta trebuie majorat cu 200 u.m. În această situație, operațiunile de omogenizare din cursul exercițiului N sunt următoarele:

Amortizarea cheltuielilor de constituire	=	Cheltuieli de constituire	400
Rezerve	=	Cheltuieli de constituire	400
Rezerve	=	%	400
		Rezultat	200
		Cheltuieli privind amortizarea	200

Majorarea rezervelor generează o diferență temporară impozabilă de 400 u.m., respectiv o datorie de impozit amânat în sumă de 400 x 16% = 64 u.m, în timp ce diminuarea rezultatului exercițiului generează o diferență temporară impozabilă de – 200 u.m., respectiv un activ de impozit amânat în sumă de 200 x 16% = 32 u.m.

Rezerve	=	Impozit amânat – pasiv	64
Impozit amânat – activ	=	Venituri din impozitul amânat	32
Venituri din impozitul amânat	=	Rezultat	32

2.3.2. Contabilizarea operațiunilor de eliminare a înregistrărilor de origine fiscală

Problema eliminării înregistrărilor de natură fiscală derivă din faptul că în conturile individuale ale societăților unui grup pot apărea anumite incidențe ale regimului fiscalității din țările de origine. Astfel, datorită faptului că rezultatul determinat prin conturile individuale constituie bază de impozitare, entitățile individuale pot adopta anumite soluții fiscale care să le conducă la reducerea rezultatului fiscal şi a impozitului aferent. Această abordare fiscală nu este întâlnită în cazul conturilor consolidate, avându-se în vedere faptul că acestea nu servesc la determinarea materiei impozabile. În consecință, în cazul în care conturile individuale sunt afectate de fiscalitate (fără a avea o justificare economică) ele trebuie retratate.

Conturile individuale pot fi afectate de fiscalitate prin intermediul unor opțiuni contabile excesiv de prudente (metode sau durate de amortizare, metode de evaluare a stocurilor, etc.) sau prin anumite provizioane special evaluate şi contabilizate în funcție de texte fiscale (provizioane

reglementate). Prima categorie a poluărilor fiscale fiind analizată anterior, în contextul omogenizării metodelor contabile, eliminarea incidenței înregistrărilor fiscale va urmări în continuare numai eliminarea eventualelor provizioane reglementate înregistrate de o societate inclusă în perimetrul de consolidare.

Exemplul 4

La sfârşitul exercițiului N o societate inclusă în perimetrul de consolidare are constituite provizioane reglementate în sumă de 900 u.m. din care 600 u.m. au fost constituite în cursul exercițiilor anterioare şi 300 u.m. au fost constituite în cursul exercițiului N. De asemenea, pe parcursul exercițiului N au fost reluate la venituri provizioane în sumă de 200 u.m. În acest caz, eliminarea incidenței provizioanelor reglementate în exercițiul N se înregistrează astfel:

Provizioane reglementate	=	%	900
		Rezerve	600
		Cheltuieli privind provizioanele	300
Cheltuieli privind provizioanele	=	Rezultat	300

Pentru eliminarea consecinței reluării la venituri în exercițiul N a provizioanelor constituite anterior, în sumă de 200 u.m., se efectuează următoarele înregistrări:

Venituri din provizioane	=	Rezerve	200
Rezultat	=	Venituri din provizioane	200

2.4. Considerații generale privind opticile şi metodele de consolidare

Aşa cum am arătat în capitolul anterior, consolidarea este o tehnică şi/sau un procedeu care permite prezentarea unică a conturilor unui ansamblu de societăți, independente din punct de vedere juridic, legate însă financiar sau care depind de un centru comun de decizie. Consolidarea permite astfel furnizarea unor informații importante cu privire la situația financiară şi economică a ansamblului format din societatea-mamă şi celelalte întreprinderi asupra cărora aceasta exercită un control exclusiv/conjugat sau o influență semnificativă.

Literatura de specialitate[103] distinge mai multe metode de consolidare care au la bază trei optici fundamentale de consolidare (optica proprietarului, optica financiară şi optica entității economice) şi una combinată (optica mixtă: financiară şi economică). Putem aprecia că în alegerea opticii şi, de aici a metodei de consolidare, trebuie să se pornească de la utilizatorii informațiilor, participația lor în cadrul societății şi nevoile specifice de informare ale acestora.

Optica proprietarului (Property Concept) consideră că obiectivul principal al conturilor consolidate îl constituie informarea asociaților şi acționarilor societății-mamă cu privire la situația activelor şi datoriilor. Conform acestui concept, în consolidare este reținută numai partea din activele şi datoriile societății care revine acționarilor principali, în timp ce partea deținută de acționarii minoritari este ignorată atât din bilanț, cât şi din contul de profit şi pierdere. Această abordare preponderent juridică urmăreşte să arate proprietarilor societății-mamă situația patrimoniului, privit ca un ansamblu de drepturi şi obligații aferente titlurilor aflate în

[103] P. Baxter, M. Spinney, A closed look at consolidated financial statements theory, CA magazine, 1975, citat de J. Raffegeau, P. Dufils, J. Corre, D. de Menonville în Comptes consolidés, Ed. Francis Lefebvre, Paris, 1989, pag. 57-61.

proprietate. Principalele critici[104] aduse acestei optici constau în faptul că, pornind strict de la principiul proprietăţii, se ignoră realitatea controlului şi se trunchiază informaţia contabilă atât din punct de vedere al resurselor disponibile, cât şi din cel al randamentului capitalurilor proprii.

Optica entităţii economice, entity concept în literatura anglo-saxonă, definită de către M. Moonitz[105], abordează conturile consolidate ca aparţinând unei entităţi economice având două categorii de acţionari care sunt trataţi în mod identic. Astfel, conturile consolidate prezintă situaţia patrimoniului şi rezultatele unei entităţi consolidate, distincte, alcătuită dintr-un număr de societăţi care exercită un control comun pe baza drepturilor de vot deţinute de acţionari.

În această optică, bilanţul prezintă în mod unitar activele şi pasivele întreprinderilor consolidate, iar interesele minoritare apar ca o componentă a capitalurilor proprii. Contul de rezultate reuneşte totalitatea veniturilor şi cheltuielilor entităţii economice, privite ca un ansamblu de mijloace necesare pentru realizarea performanţelor întregului grup iar beneficiul sau pierderea consolidată este repartizată între societatea-mamă şi acţionarii minoritari.

Optica financiară, sau "conceptul societăţii-mamă", denumit astfel după termenul anglo-saxon *parent company concept*, porneşte de la premisa că, de fapt, conturile consolidate nu sunt altceva decât o extensie a conturilor societăţii-mamă. Ca şi în optica proprietarului, în această abordare se urmăreşte informarea acţionarilor majoritari cu privire la valoarea reală a participaţiilor deţinute, luându-se în considerare atât activitatea directă a societăţii-mamă cât şi cea indirectă realizată prin intermediul filialelor sale. Avantajul acestui model constă în faptul că, spre deosebire de optica proprietarului, acesta consideră proprietatea unei filiale ca fiind indivizibilă şi nu tratează în mod diferenţiat investitorii şi participaţiile lor. Putem concluziona faptul că această optică reprezintă o soluţie de compromis între cele două prezentate anterior care a rezultat ca urmare a apariţiei societăţilor de tip holding şi a nevoii de informare şi transparenţă a situaţiilor financiare ale acestora.

Optica mixtă – financiară şi economică îmbină atât aspecte economice cât şi financiare adresându-se în principal nevoilor de informaţii ale acţionarilor societăţii-mamă, fără însă a ignora şi interesele minoritare. În această optică, acţionarii minoritari sunt trataţi ca o categorie distinctă de terţi, cu un statut aparte faţă de creditorii clasici deoarece aceştia nu pot solicita rambursarea propriilor titluri, nu au dreptul la o remuneraţie în absenţa beneficiilor şi sunt direct interesaţi de buna desfăşurare a activităţii întreprinderii. Totodată, partea care revine acţionarilor minoritari din capitalurile societăţii consolidate se află în bilanţul consolidat într-o zonă intermediară întrucât ea nu poate fi asimilată nici capitalurilor proprii şi nici resurselor externe grupului. În cazul contului de rezultate, interesele acţionarilor minoritari sunt prezentate ca şi în optica financiară, rezultatul consolidat fiind considerat rezultatul investitorului principal.

[104] M. Săcărin, Grupurile de societăţi şi repere ale interpretării conturilor consolidate, Ed. Economica, Bucureşti, 2002, pag. 50-51.
[105] M. Moonitz, The entity of consolidated statements, Brief, Richard P., editor, 1978, citat de J. Montier şi G. Scognamiglio în Téchniques de Consolidation, Ed. Economica, Paris, 1995, pag. 74-75.

Planul Contabil General Francez[106] defineşte operaţiunea de consolidare ca fiind "substituirea sumei titlurilor de participare care figurează în bilanţul unei întreprinderi, cu partea din capitalurile proprii, eventual retratate, ale întreprinderii emiţătoare, deţinută de întreprinderea consolidantă, inclusiv cu cota parte din rezultatul exerciţiului care corespunde acestor titluri".

În funcţie de natura legăturii care uneşte întreprinderea consolidantă (societatea mamă) şi întreprinderile consolidate, această substituire este realizată după modalităţi diferite. Astfel, când o întreprindere este sub controlul exclusiv al entităţii consolidante, înlocuirea este realizată prin integrarea globală (în totalitate) a posturilor de bilanţ şi a contului de rezultate al societăţii consolidate în cele ale societăţii mamă. În situaţia în care o societate se află sub control conjugat (societate multigrup), înlocuirea se realizează integrând posturile bilanţiere şi cele ale contului de rezultate ale societăţii consolidate, proporţional cu interesele societăţii consolidante. Atunci când o societate se află sub influenţă semnificativă (societate asociată grupului), consolidarea constă în substituirea valorii contabile a titlurilor deţinute de societatea mamă cu valoarea corespunzătoare proporţiei din situaţia netă, deţinută în societate controlată.

Aceste modalităţi de substituire sunt cunoscute prin intermediul celor trei **metode de consolidare**, denumite ***integrare globală (IG)***, ***integrare proporţională (IP)*** şi ***punere în echivalenţă (PE)***. În tabelul 2.1. sunt prezentate sintetic modalităţile de alegere a metodelor de consolidare în funcţie de natura controlului, tipul societăţii în cadrul grupului şi gradul de compatibilitate al conturilor acesteia cu cele ale societăţii-mamă:

Tabelul 2.1.

Caracterizarea metodelor de consolidare

Natura controlului	Poziţia societăţii în raport cu grupul	Structura conturilor	Metoda de consolidare
Control exclusiv	Filială	Compatibilă	Integrare Globală
		Incompatibilă	Punere în Echivalenţă
Control conjugat	Societate multigrup	Compatibilă	Integrare Proporţională
		Incompatibilă	Punere în Echivalenţă
Influenţă semnificativă	Societate asociată	X	Punere în Echivalenţă

Aşa cum rezultă din tabel, alegerea metodei de consolidare se realizează în funcţie de tipul de control exercitat de către societatea-mamă asupra celorlalte întreprinderi ale grupului. Totodată, utilizarea acestor metode de consolidare diferă de la o ţară la alta[107]. Astfel, dacă în Franţa sunt aplicabile toate cele trei metode, în Marea Britanie se foloseşte numai integrarea globală, iar punerea în echivalenţă este considerată în Marea Britanie şi SUA ca fiind numai o simplă metodă de evaluare a titlurilor de participare deţinute de societatea-mamă, utilizată la nivelul conturilor individuale ale acesteia.

În cazul primelor două metode de consolidare (Integrarea Globală şi Integrarea Proporţională) stabilirea corespondenţei cu modalitatea de control trebuie să ţină seama de gradul de comparabilitate al conturilor. Astfel, în situaţia în care conturile anuale ale întreprinderilor ce

[106] Plan Comptable Géneral – Métodologie applicable aux comptes consolidés, titre II, chapitre IV, citat de J. Montier, G. Scognamiglio în Téchniques de consolidation, Ed. Economica, Paris, 1995, pag. 59.
[107] V. Munteanu, A. Ţurcan, Grupurile de societăţi. Consolidarea contabilă, Ed. Economică, Bucureşti, 1998, pag.156-157.

se consolidează sunt structurate în aşa fel încât integrarea globală sau proporţională nu este posibilă sau nu reflectă imaginea fidelă, atunci aceste întreprinderi vor fi consolidate prin punere în echivalenţă. În cazul influenţei semnificative nu se pune problema compatibilităţii structurii conturilor, deoarece metoda punerii în echivalenţă nu presupune cumularea conturilor ci doar înlocuirea valorii titlurilor de participare, ea fiind considerată mai mult o metodă de evaluare.

2.4.1. Metoda integrării globale.

Metoda integrării globale, cea mai veche metodă de consolidare din punct de vedere istoric, este considerată de unele sisteme contabile ca fiind sinonimă operaţiunii de consolidare propriu-zisă.

Această metodă se utilizează în principal în cazul întreprinderilor aflate sub control exclusiv, permiţând obţinerea unei viziuni mai ample asupra poziţiei financiare, performanţelor şi modificării poziţiei financiare ale unui grup de societăţi, ca şi cum acesta ar forma o singură entitate economică. Prin integrarea globală sunt înlocuite titlurile de participare din bilanţul societăţii-mamă cu activele şi datoriile filialei, chiar dacă societatea-mamă nu le deţine în totalitate.

Metoda integrării globale corespunde opticii entităţii economice şi constă de fapt în cumularea tuturor posturilor din bilanţ şi din contul de rezultate a filialelor cu cele ale societăţii-mamă în scopul obţinerii unei imagini de ansamblu asupra următoarelor aspecte:

- Componenţa reală a activelor întregului grup şi modul de finanţare al acestora;
- Ponderea din capitalurile proprii şi din rezultatul exerciţiului care corespunde acţionarilor sau asociaţilor minoritari;
- Performanţa grupului şi partea de rezultat care revine intereselor minoritare.

Din punct de vedere tehnic, această metodă constă într-o suită de operaţiuni sau parcurgerea următoarelor etape:

Integrarea în conturile întreprinderii consolidante a elementelor din bilanţul şi contul de rezultate al societăţii consolidate, respectiv cumulul activelor, pasivelor, cheltuielilor şi veniturilor celor două societăţi. Această operaţiune de însumare se poate realiza însă numai pentru structuri omogene ale situaţiilor financiare, ceea ce presupune în prealabil o eventuală retratare a conturilor societăţii consolidate, care trebuie adaptate la structura conturilor societăţii consolidante. Subliniem faptul că titlurile de participare ale societăţii mamă deţinute la întreprinderea consolidată sunt exceptate de la cumulare, ele figurând distinct în activul consolidat, deoarece urmează a fi eliminate în etapele următoare.

Eliminarea operaţiunilor reciproce urmăreşte operaţiunile realizate între societăţile care urmează a se consolida. Astfel de operaţiuni intragrup generează rezultate pentru ambele societăţi care se consolidează, privite individual, însă la nivelul întregului grup acestea dau o falsă imagine asupra potenţialului ansamblului consolidat. Aşa cum la nivelul societăţilor individuale operaţiunile între diferite subdiviziuni ale lor nu fac obiectul înregistrării unor venituri, cheltuieli, creanţe sau datorii ale unei subdiviziuni faţă de alta, nici pe ansamblul unui

grup de societăți operațiunile intragrup nu trebuie să afecteze situația financiară globală, ele fiind eliminate.

Această etapă presupune realizarea a două mari categorii de operațiuni: eliminarea conturilor reciproce şi eliminarea rezultatelor interne.

- Eliminarea conturilor reciproce urmăreşte înlăturarea în proporție de 100% a creanțelor şi datoriilor, dobânzilor de plată şi cuvenite, a împrumuturilor şi a cumpărărilor şi vânzărilor realizate în cadrul grupului.
- Eliminarea rezultatelor interne vizează anularea în totalitate a profiturilor şi pierderilor intragrup, a provizioanelor pentru deprecierea titlurilor sau creanțelor deținute de unele societăți în interiorul grupului, precum şi a dividendelor.

Repartizarea capitalurilor proprii şi a rezultatelor între grup (interesul societății consolidante) şi alți acționari (interesele minoritare). Capitalurile proprii ale societății consolidate sunt formate din capitalurile proprii ce revin societății grupului deținătoare a titlurilor de participare şi capitalurile proprii ce corespund intereselor altor asociați, respectiv intereselor minoritare. La rândul lor, capitalurile proprii ce aparțin societății-mamă se pot împărți în capitaluri proprii cumpărate, a căror contrapartidă o reprezintă costul de achiziție al titlurilor de participare deținute la filială, şi capitaluri proprii acumulate, respectiv partea din rezervele şi rezultatul filialei ce revin societății-mamă, create după intrarea filialei în perimetrul de consolidare. În final, capitalurile proprii cumpărate vor fi eliminate, iar capitalurile proprii acumulate se vor repartiza asupra rezervelor consolidate şi a rezultatului consolidat.

Eliminarea din activul consolidat a titlurilor de participare deținute de societatea-mamă la filială în contrapartidă cu cota-parte ce-i revine acesteia din capitalurile proprii ale filialei. În această etapă se elimină practic titlurile de participare la costul lor de achiziție şi capitalurile proprii cumpărate, puse în evidență în etapa anterioară.

În figura 2.3. prezentăm schematic operațiunile incluse în cadrul etapelor de repartizare şi eliminare.

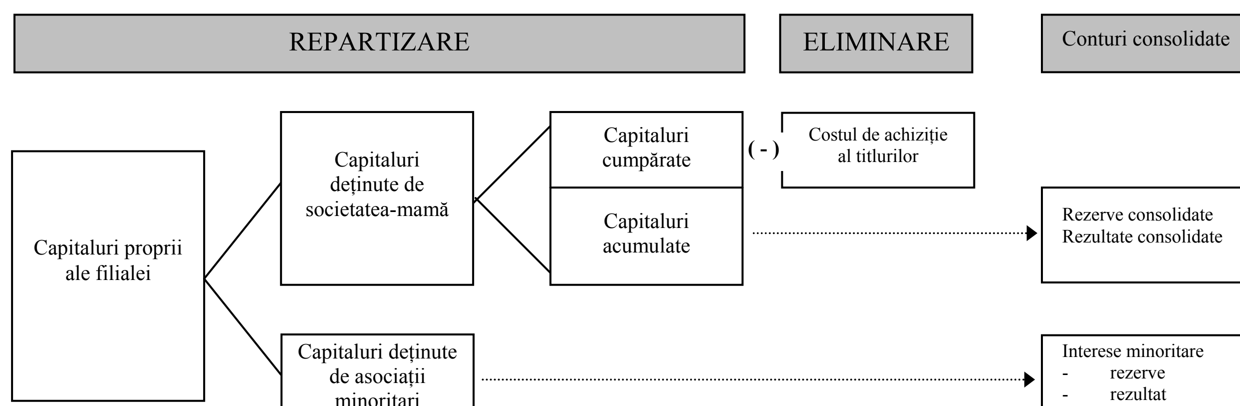

Figura 2.3. Repartizarea capitalurilor proprii ale filialei şi eliminarea titlurilor de participare ale societății mamă în cazul metodei integrării globale

După parcurgerea etapelor anterioare, se poate proceda la **întocmirea situațiilor financiare consolidate**, în care apar următoarele rubrici specifice:

- Rezervele consolidate, ca rezultat al cumulării rezervelor societății mamă cu cota parte ce-i revine acesteia din capitalurile proprii (exceptând rezultatul) ale filialei, din care s-a dedus valoarea titlurilor de participare ale societății mamă.
- Rezultatul consolidat, format din rezultatul societății-mamă şi cota-parte ce revine acesteia din rezultatul filialei.
- Interesele minoritare, reprezentând cota-parte din capitalurile filialei care revine acționarilor, alții în afara societății-mamă. În această rubrică sunt puse în evidență distinct interesele pe care le au minoritarii în rezultatul filialei.
- Diferența de achiziție (fondul comercial), un element de activ care poate apărea ca rezultat al eventualei diferențe între prețul de achiziție al titlurilor de participare deținute de societatea-mamă şi cota parte din capitalurile proprii ale filialei.

Pentru înțelegerea acestei metode de consolidare propunem următorul exemplu:

Fie o societate M care deține, la 31.12.N, 80% din titlurile unei filiale ale sale F. În baza participației sale, M exercită un control exclusiv asupra lui F. Având în vedere o structură omogenă a situațiilor financiare ale celor două societăți metoda de consolidare adecvată o constituie integrarea globală. Presupunem că între cele două societăți nu există operațiuni reciproce.

Bilanțurile simplificate[108] pentru cele două societăți, la 31.12.N, se prezintă după cum urmează:

Tabelul 2.2.

Bilanțul societății M la 31.12.N

BILANȚ M			
Titluri F	300	Capital social	2000
Alte active	3100	Rezerve	600
		Rezultat	100
		Capitaluri proprii	2700
		Datorii	700
TOTAL ACTIV	**3400**	**TOTAL PASIV**	**3400**

Tabelul 2.3.

Bilanțul societății F la 31.12.N

ACTIV		**PASIV**	
Active	1300	Capital social	375
		Rezerve	100
		Rezultat	100
		Capitaluri proprii	575
		Datorii	725
TOTAL ACTIV	**1300**	**TOTAL PASIV**	**1300**

Integrarea globală constă în substituirea valorii titlurilor de participare deținute de societatea mamă (80% din capitalul inițial al acesteia de 300) cu activele şi pasivele societății consolidate.

Deoarece societatea mamă M nu exercită un control total asupra filialei F, ea trebuie să pună în evidență, în bilanțul consolidat, drepturile asociaților sau acționarilor minoritari asupra

[108] Pentru uşurința înțelegerii metodei de consolidare am procedat la alegerea unei forme de prezentare simplificate, sub formă de tablou, a bilanțurilor contabile, întrucât această modalitate permite o mai bună evidențiere a modificărilor care apar de la o etapă la alta.

capitalurilor proprii şi a rezultatelor societății F. Aceste drepturi vor apărea distinct, sub denumirea de interese minoritare (sau interese în afara grupului).

În momentul în care această substituire patrimonială se produce, trebuie eliminate şi titlurile care figurează în activul bilanțului societății mamă, la valoarea lor de cumpărare.

Etapele parcurse în vederea consolidării prin metoda integrări globale sunt următoarele:

1. Integrarea (cumularea) bilanțurilor celor două societăți.

Tabelul 2.4.

Bilanțul societății M+F la 31.12.N

BILANȚ M + F			
Active M	3100	Capitaluri proprii M	
Titluri F	300	Capital social	2000
Active F	1300	Rezerve	600
		Rezultat	100
		Total	2700
		Capitaluri proprii F	
		Capital social	375
		Rezerve	100
		Rezultat	100
		Total	575
		Cap. Proprii M + F	3275
		Datorii M	700
		Datorii F	725
TOTAL ACTIV	**4700**	**TOTAL PASIV**	**4700**

2. Punerea în evidență a intereselor societății mamă şi a minoritarilor în capitalurile proprii ale filialei F.

Tabelul 2.5.

Partajul capitalurilor societății F

Elemente F	Sume	Interesul Grupului (80%)	Interese minoritari (20%)
Capital social	375	300	75
Rezerve	100	80	20
Total	475	380	95
Rezultat	100	80	20

3. Eliminarea titlurilor.

Această operațiune constă în eliminarea din activul societății mamă a titlurilor F, la costul lor de achiziție (300) şi diminuarea rezervei consolidate cu aceeaşi sumă. În rezerva consolidată se include partea (80%) din capitalul social şi rezervele societății F care revine grupului.

4. Elaborarea bilanțului consolidat.

Tabelul 2.6.

Bilanțul consolidat la 31.12.N

BILANȚ consolidat			
Active (a)	4400	Capitaluri proprii	
		Capital social (b)	2000
		Rezerve consolidate (c)	680
		Rezultat consolidat (d)	180
		Total	2860
		Interese minoritari	
		- Rezerve (e)	95
		- Rezultat (f)	20
		Total	115
		Datorii (g)	1425
TOTAL ACTIV	**4400**	**TOTAL PASIV**	**4400**

(a) (3400 + 1300) – 300 = 4400
Activul consolidat este format din activele cumulate ale celor două societăți consolidate, din care au fost eliminate titlurile de participare deținute de societatea-mamă la filială, la valoarea lor de achiziție.
(b) Capitalul social în bilanțul consolidat rămâne întotdeauna capitalul social al societății mamă.
(c) 600 + 80%*(375 + 100) – 300 = 680
Rezervele consolidate sunt formate din rezervele societății-mamă şi cota parte care revine acesteia din capitalurile proprii - rezultatul (capital social şi rezerve) ale filialei, din care se scade valoarea de achiziție a titlurilor de participare deținute de M la F.
(d) 100 + 80%*100 = 180
Rezultatul consolidat este format din rezultatul societății-mamă, cumulat cu cota-parte ce-i revine acesteia din rezultatul filialei.
(e) 20%*(375 + 100) = 95
Interesele minoritare în rezervele ansamblului consolidat reprezintă cota-parte ce revine asociaților minoritari ai filialei în capitalul social şi rezervele acesteia.
(f) 20%*100 = 20
Interesele minoritare în rezultatul ansamblului consolidat reprezintă cota-parte ce revine asociaților minoritari ai filialei în rezultatul acesteia.
(g) 700 + 725 = 1425
Datoriile ansamblului consolidat sunt formate prin cumularea datoriilor societății-mamă şi ale filialei sale.

Ca şi în cazul bilanțului, integrarea globală a contului de rezultate constă în cumularea posturilor de la societatea mamă şi de la filială, urmată apoi de repartizarea rezultatului între grup şi acționarii minoritari.

Presupunem că pentru cele două societăți, M şi F, conturile de rezultate (simplificate) se prezintă astfel:

Tabelul 2.7.

Contul de rezultate al societății M la 31.12.N

Cont de rezultate M			
Cheltuieli de exploatare	8590	Venituri din exploatare	8500
Cheltuieli financiare	100	Venituri financiare	300
Cheltuieli extraordinare	50	Venituri extraordinare	40
Rezultat	100		
Total	**8840**	**Total**	**8840**

Tabelul 2.8.

Contul de rezultate al societății F la 31.12.N

Cont de rezultate F			
Cheltuieli de exploatare	4680	Venituri din exploatare	4800
Cheltuieli financiare	60	Venituri financiare	35
Cheltuieli extraordinare	25	Venituri extraordinare	30
Rezultat	100		
Total	**4865**	**Total**	**4865**

Operațiunile efectuate în vederea stabilirii contului de rezultate consolidat sunt:

1. Cumularea posturilor din conturile de rezultate ale celor două societăți.

Tabelul 2.9.

Contul de rezultate cumulat la 31.12.N

Cont de rezultate M + F			
Cheltuieli de exploatare	13270	Venituri din exploatare	13300
Cheltuieli financiare	160	Venituri financiare	335
Cheltuieli extraordinare	75	Venituri extraordinare	70
Rezultat	200		
Total	13705	Total	13705

2. Punerea în evidență a interesului grupului şi a minoritarilor.

Tabelul 2.10.

Partajarea rezultatului societății F

% de interes	Rezultatul filialei	Partea de rezultat atribuită
Interesul grupului = 80%	Rezultat F= 100	Partea de rezultat ce revine grupului = 80
Interesul minoritarilor = 20%		Partea de rezultat ce revine minoritarilor = 20

După parcurgerea acestor două etape se poate întocmi contul de rezultate consolidat.

Tabelul 2.11.

Contul de rezultate consolidat la 31.12.N

Cont de rezultate consolidat			
Cheltuieli de exploatare Cheltuieli financiare Cheltuieli extraordinare Rezultat consolidat (a)	13270 160 75 180	Venituri din exploatare Venituri financiare Venituri extraordinare	13300 335 70
Interes minoritari - rezultat	20		
Total	13705	Total	13705

(a) 100 + 80%*100 = 180
Rezultatul consolidat este format din rezultatul societății-mamă, cumulat cu cota-parte ce-i revine acesteia din rezultatul filialei.

Ca şi în cazul bilanțului, contul de rezultate consolidat permite o analiză a adevăratei performanțe a grupului, considerând din punct de vedere economic şi financiar că activitatea filialelor nu este decât o extensie a activității societății mamă. Deşi s-a realizat un cumul "economic" al conturilor, parcurgerea contului de rezultate consolidat permite, în egală măsură, şi cunoaşterea părții de rezultat aferentă minoritarilor.

Aşa cum se observă din exemplul prezentat, integrarea globală reprezintă metoda cea mai "pură" a consolidării, ea fiind cea care răspunde cel mai bine obiectivului economic al conturilor consolidate, respectiv prezentarea unei viziuni asupra poziției financiare, performanțelor şi modificărilor poziției financiare ale unui ansamblu de societăți ca şi cum acestea ar forma o singură entitate.

2.4.2. Metoda integrării proporționale.

Metoda integrării proporționale sau consolidarea proporțională este de fapt o consecință a opticii de consolidare a proprietarului, prezentată anterior, care se bazează pe partajul finanțării şi exploatării unei entități. De regulă această metodă este utilizată pentru consolidarea firmelor de tip joint-ventures (asocieri în participație).

Dicționarul de contabilitate[109] defineşte integrarea proporțională ca fiind operațiunea de "substituire a valorii contabile a titlurilor societății consolidate cu fracțiunea reprezentativă a intereselor societății-mamă sau a societăților deținătoare de titluri în elementele de activ sau

[109] *** - Dictionnaire de la comptabilité, Ed. La Villeguerin Editions, Paris, 1989, pag. 662-663.

pasiv care formează capitalurile proprii ale consolidatei, determinate după regulile de consolidare”.

Într-o definiţie prezentată în Standardele internaţionale de contabilitate, “consolidarea proporţională este o metodă de contabilitate şi raportare prin care partea unui asociat din active, datorii, venituri sau cheltuieli ale unei entităţi controlate în comun este combinată, element cu element, cu elementele similare din situaţiile financiare ale asociatului ori raportate ca elemente separate în situaţiile financiare ale asociatului.”[110]

Această metodă este specifică întreprinderilor aflate sub control conjugat (comun) şi este o formă atenuată a integrării globale. Integrarea proporţională este ”un caz particular al integrării globale[111]”, având în vedere că integrarea conturilor individuale ale societăţii consolidate se reduce la procentajul de interes deţinut de societatea consolidantă.

Practic, această metodă de consolidare constă în parcurgerea următoarelor etape:

Integrarea în conturile societăţii consolidante a fracţiunii ce reprezintă interesele acestei societăţi în bilanţul şi contul de rezultate al societăţii consolidate. Spre deosebire de prima etapă întâlnită în cazul integrării globale, la integrarea proporţională cumulul posturilor bilanţiere şi din contul de profit şi pierdere ale celor două întreprinderi care se consolidează nu se mai realizează integral. În acest sens, de la societatea aflată sub control comun se va prelua doar fracţiunea ce aparţine grupului din activele, pasivele, cheltuielile şi veniturile societăţii consolidate. Totodată se va menţine prezentarea distinctă în această etapă a titlurilor de participare deţinute de societatea consolidantă la întreprindea consolidată, titluri ce urmează a fi eliminate ulterior.

Eliminarea operaţiunilor reciproce urmăreşte, ca şi în cazul metodei integrării globale, anularea operaţiunilor intragrup. De această dată, însă, operaţiunile reciproce vor fi eliminate numai proporţional cu cota de participare a societăţii consolidante în capitalul societăţii consolidate. Explicaţia constă în faptul că diferenţa rezultată din fracţiunea operaţiunilor ce nu se anulează reprezintă operaţiuni economico-financiare derulate de grup cu alt grup de societăţi (la intersecţia cu care se află societatea consolidată).

Eliminarea din activul consolidat a titlurilor de participare deţinute de societatea-mamă în contrapartidă cu cota-parte ce-i revine acesteia din capitalurile proprii ale societăţii aflate sub control comun.

În ceea ce priveşte etapa repartizării capitalurilor proprii ale societăţii aflate sub control comun între societatea-mamă şi alţi asociaţi, precizăm că societatea-mamă nu reţine în consolidare decât cota sa parte.

Trebuie subliniat faptul că această a doua metodă de consolidare nu ne conduce (spre deosebire de prima metodă) la reflectarea intereselor minoritarilor din capital şi din rezultate, deoarece acestea corespund unor întreprinderi care împreună cu societatea consolidantă partajează controlul şi care la rândul lor întocmesc conturi consolidate.

[110] *** - Standardele Internaţionale de Contabilitate 2000, Ed. Economică, Bucureşti, 2000, pag. 688.
[111] N. Feleagă, Contabilitate aprofundată, Ed. Economică, Bucureşti, 1996, pag. 245-247.

În figura nr. 2.4. prezentăm schematic etapele procesului de consolidare prin metoda integrării proporționale. Aşa cum rezultă din figură, în procesul de consolidare nu sunt cuprinse capitalurile deținute de alți asociați externi grupului, întrucât acestea urmează a fi consolidate în cadrul altor grupuri de societăți. Totodată, corespunzător capitalurilor proprii care nu sunt cuprinse în consolidare, în cazul metodei integrării proporționale nu vor fi integrate nici elementele de activ sau datorii care exced cotei-părți deținute de societatea-mamă.

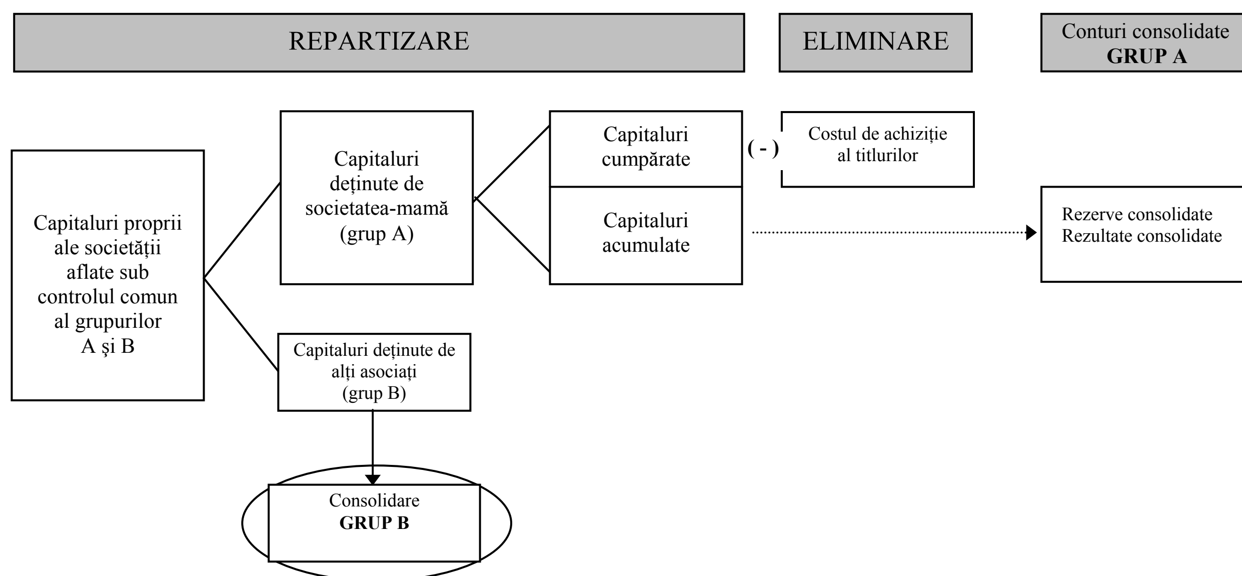

Figura 2.4. Repartizarea capitalurilor proprii ale unei societăți aflate sub control comun şi eliminarea titlurilor de participare ale societății mamă în cazul metodei integrării proporționale

În cadrul bilanțului consolidat întocmit prin metoda integrării proporționale vor apărea aceleaşi rubrici specifice ca şi în cazul integrării globale (rezervele consolidate, rezultatul consolidat şi eventual diferența de achiziție sau fondul comercial), cu excepția intereselor minoritare. În acest bilanț vor fi incluse şi partea din activele controlate în comun de societatea-mamă, precum şi partea din datorii pentru care ea este răspunzătoare.

Ca formă de raportare, integrarea proporțională se poate prezenta sub două formate diferite:

- se poate combina (linie cu linie) partea din fiecare dintre activele, datoriile, veniturile sau cheltuielile entității controlate în comun cu articole similare din situațiile financiare ale societății consolidante;
- se pot include linii separate de articole pentru partea din activele, datoriile, veniturile sau cheltuielile entității controlate în comun în situațiile financiare consolidate.

Ambele formate de raportare au în vedere însă acelaşi scop, respectiv reflectarea fondului şi realității economice a unei asocieri în participație, mai degrabă decât structura particulară sau forma acesteia, înscriindu-se pe linia respectării principiului prevalenței economicului asupra juridicului (substance over form).

Pentru a înțelege metoda integrării proporționale presupunem următorul exemplu:

Societatea F a fost creată prin participarea egală la constituirea capitalului social a societății M şi a încă trei societăți, ea aflându-se sub controlul comun al celor patru. Bilanțurile simplificate ale societăților M şi F sunt prezentate în tabelele 2.12 şi 2.13.

Tabelul 2.12.

Bilanțul societății M la 31.12.N

BILANȚ M			
Titluri F	50	Capital social	2000
Alte active	5450	Rezerve	800
		Rezultat	1200
		Capitaluri proprii	4000
		Datorii	1500
TOTAL ACTIV	**5500**	**TOTAL PASIV**	**5500**

Tabelul 2.13.

Bilanțul societății F la 31.12.N

BILANȚ F			
Active	2800	Capital social	200
		Rezerve	200
		Rezultat	300
		Capitaluri proprii	700
		Datorii	2100
TOTAL A	2800	TOTAL P	2800

Pentru consolidarea prin metoda punerii în echivalență s-au parcurs următoarele etape:

1. Cumularea bilanțurilor celor două societăți.

Integrarea posturilor bilanțiere ale societății F se efectuează în raport cu procentajul de interes deținut de M la F (25%). În acest sens, 25% din sumele totale din posturile bilanțiere ale societății F vor fi atribuite ansamblului consolidat.

Tabelul 2.14.

Alocarea cotei proporționale din Bilanțul societății F la 31.12.N

Elemente F	Total Sume	Partaj 25%
Capital social	200	50
Rezerve	200	50
Rezultat	300	75
Active	2800	700
Datorii	2100	525

În urma cumulării bilanțului societății M cu 25% din valoarea posturilor bilanțiere ale societății F rezultă următorul bilanț cumulat:

Tabelul 2.15.

Bilanțul societății M + 25%F la 31.12.N

BILANȚ M + 25% F			
Active M	5500	Capitaluri proprii M	
Titluri F	50	Capital social	2000
Active F	700	Rezerve	800
		Rezultat	1200
		Total	4000
		Capitaluri proprii F	
		Capital social	50
		Rezerve	50

BILANȚ M + 25% F			
		Rezultat	75
		Total Cap. proprii M + F Datorii M Datorii F	175 4175 1500 525
TOTAL A	6200	TOTAL P	6200

2. Eliminarea titlurilor.

În această etapă, activul societății consolidante se diminuează cu suma corespunzătoare valorii de achiziție a titlurilor de participare deținute de M la F (50), diminuându-se în mod corespunzător şi rezerva consolidată. În rezerva consolidată au fost incluse 25% din capitalul social şi din rezervele societății F.

3. Elaborarea bilanțului consolidat.

Tabelul 2.16.

Bilanțul consolidat la 31.12.N

BILANȚ consolidat			
Active (a)	6150	Capitaluri proprii Capital social Rezerve consolidate (b) Rezultat consolidat (c)	 2000 850 1275
		Total	4125
		Datorii (d)	2025
TOTAL A	6150	TOTAL P	6150

(a) (5500 + 25%*2800) – 50 = 6150
Activele ansamblului consolidat sunt formate prin cumularea activelor societății M cu cota-parte ce-i revine acesteia din activele societății F, urmate de deducerea valorii de achiziție a titlurilor F deținute de M.

(b) 800 + 25%*200 + 25%*200 – 50 = 850
Rezerva consolidată este formată din rezerva societății M la care s-au adăugat 25% din capitalul social şi rezervele societății F, urmate de eliminarea contravalorii titlurilor F deținute de M.

(c) 1200+ 25%*300 = 1275
Rezultatul consolidat cuprinde rezultatul societății M şi cota-parte (25%) din rezultatul lui F.

(d) 1500 + 25%*2100
Datoriile ansamblului consolidat au fost obținute prin cumulul datoriilor societății M cu cota-parte din datoriile societății F care revine grupului.

Bilanțul consolidat în cazul metodei integrării proporționale furnizează o imagine economică şi financiară mult mai redusă decât un bilanț obținut prin metoda integrării globale, deoarece se limitează doar la reprezentarea strict economică a averii proprietarilor. O astfel de viziune avantajează proprietarii, însă nu oferă informații pertinente altor utilizatori deoarece nu indică adevărata putere exercitată de societatea-mamă în cadrul grupului. Prin consolidarea întreprinderilor în cadrul cărora societatea-mamă nu dispune de control exclusiv se poate obține o imagine deformată a drepturilor de care poate dispune societatea-mamă.

Integrarea proporțională a contului de rezultate constă în adăugarea la posturile din contul de rezultate al societății mamă a celor de la societatea consolidată, proporțional cu procentajul de interes deținut de consolidantă.

Pentru exemplificarea integrării proporționale a contului de rezultate considerăm aceleaşi două societăți M şi F, prezentate mai sus, cu următoarele conturi de rezultate (tabelul 2.17. şi 2.18.):

Tabelul 2.17.

Contul de rezultate al societăţii M la 31.12.N

Cont de rezultate M			
Cheltuieli de exploatare Cheltuieli financiare Cheltuieli extraordinare Rezultat	15300 4000 6000 1200	Venituri din exploatare Venituri financiare Venituri extraordinare	25000 1000 500
Total	26500	Total	26500

Tabelul 2.18.

Contul de rezultate al societăţii F la 31.12.N

Cont de rezultate F			
Cheltuieli de exploatare Cheltuieli financiare Cheltuieli extraordinare Rezultat	5000 500 320 300	Venituri din exploatare Venituri financiare Venituri extraordinare	6000 50 70
Total	6120	Total	6120

Într-o primă etapă are loc cumularea posturilor societăţii M cu cele ale societăţii F, luate în procent de 25% (procentajul de interes al lui M în F). În urma acestei operaţiuni obţinem contul de rezultate cumulat, prezentat în tabelul 2.19.

Tabelul 2.19.

Contul de rezultate cumulat M+25%F la 31.12.N

Cont de rezultate M + 25% F			
Cheltuieli de exploatare Cheltuieli financiare Cheltuieli extraordinare Rezultat	16550 4125 6080 1275	Venituri din exploatare Venituri financiare Venituri extraordinare	26500 1012,5 517,5
Total	28030	Total	28030

Deoarece integrarea proporţională nu implică şi punerea în evidenţă a intereselor străine grupului (interese minoritare), contul de rezultate consolidat va avea aceeaşi structură ca şi contul de rezultate cumulat, punându-se în evidenţă rezultatul consolidat, obţinut prin însumarea rezultatului societăţii M cu cota parte (25%) din rezultatul societăţii F.

Tabelul 2.20.

Contul de rezultate consolidat la 31.12.N

Cont de rezultate consolidat			
Cheltuieli de exploatare Cheltuieli financiare Cheltuieli extraordinare **Rezultat consolidat**	16550 4125 6080 1275	Venituri din exploatare Venituri financiare Venituri extraordinare	26500 1012,5 517,5
Total	28030	Total	28030

Cu toate avantajele pe care le oferă proprietarilor, prin optica de abordare a consolidării, metoda integrării proporţionale nu este agreată ca metodă de consolidare în toate sistemele contabile. Astfel, legislaţia contabilă în domeniul consolidării din SUA prevede ca participaţiile deţinute la entităţi controlate în comun, în care nici unul dintre participanţi nu deţine control exclusiv, să fie evaluate pe baza metodei punerii în echivalenţă.

2.4.3. Metoda punerii în echivalenţă.

Această metodă este aplicabilă societăţilor asupra cărora societatea mamă exercită o influenţă semnificativă, denumite şi societăţi asociate. În concepţia anumitor autori şi chiar în

legislaţia unor ţări, punerea în echivalenţă nu este considerată o metodă de consolidare ci doar o metodă de reevaluare a titlurilor deţinute de societatea mamă în societatea consolidată.

O astfel de abordare a consolidării derivă din optica financiară, respectiv imposibilitatea controlării gestiunii unei participaţii care se rezumă în acest fel numai la o poziţie de tip strict financiar.

Punerea în echivalenţă "constă în substituirea valorii contabile a titlurilor deţinute de societatea consolidantă cu partea din capitalurile proprii (inclusiv rezultatul) aferentă situaţiei nete a societăţii consolidate"[112].

În interpretarea Standardelor internaţionale de contabilitate, "metoda punerii în echivalenţă este o metodă de contabilitate prin care investiţia este iniţial înregistrată la valoarea de cost şi ajustată ulterior ţinând seama de schimbările post-achiziţie referitoare la partea ce aparţine investitorului din activele nete ale întreprinderii în care s-a investit."[113] În acest sens valoarea contabilă a investiţiei iniţiale va fi majorată sau redusă pentru a se recunoaşte partea investitorilor din profiturile sau pierderile întreprinderilor în care aceştia au investit. trebuie ţinut cont de faptul că orice repartizare a profitului primită de societatea investitoare (de regulă sub formă de dividende) va reduce valoarea contabilă a participaţiei sale, contabilizată prin metoda punerii în echivalenţă, ca urmare a scăderii activului net al întreprinderii asociate. Ajustarea valorii contabile este însă necesară în cazul modificării ponderii participaţiei investitorului, ca rezultat al schimbării dimensiunii capitalului propriu al întreprinderii asociate, survenite prin evenimente care nu au fost incluse în contul de profit şi pierderi al acesteia (cum ar fi reevaluarea unor active imobilizate, apariţia unor diferenţe de schimb valutar, ajustarea unor diferenţe ce decurg din combinările de întreprinderi).

Aplicarea metodei de consolidare prin punere în echivalenţă diferă de celelalte două metode anterioare prin faptul că bazându-se doar pe o substituire a valorii unui post bilanţier al societăţii consolidante, nu mai este necesară parcurgerea etapei de integrare (cumulare) a bilanţurilor şi conturilor de profit şi pierderi. Eliminarea acestei etape uşurează munca celor care realizează consolidarea deoarece nu se mai impune în mod strict retratarea conturilor înainte de consolidare pentru ca ele să se prezinte omogen din punct de vedere structural.

În bilanţul consolidat, în locul postului "Titluri de participare" (la valoarea lor de achiziţie) va apărea postul "Titluri de participare puse în echivalenţă", evaluate în conformitate cu situaţia netă a societăţii consolidate. Alte posturi specifice care apar la nivelul bilanţului consolidat ca urmare a aplicării metodei punerii în echivalenţă sunt: "Diferenţe de achiziţie", "Rezerve consolidate", "Rezultat consolidat".

Diferenţa favorabilă care apare între valoarea titlurilor puse în echivalenţă şi costul lor de achiziţie (pusă pe seama creşterii activului net al societăţii asociate) se va regăsi în pasiv, la posturile de rezerve şi de profit, în funcţie de procentajul deţinut de societatea consolidantă în capitalurile proprii şi rezultatele întreprinderii consolidate. Partea care revine astfel societăţii

---

[112] M. Traşcă, C. Iacob, Contabilitatea societăţilor de grup, Editura Tribuna Economică, Bucureşti, 1996, pag. 127.
[113] Consiliul pentru Standarde Internaţionale de Contabilitate, Standarde Internaţionale de Raportare Financiară (IFRS™) inclusiv Standarde Internaţionale de Contabilitate (IAS™) şi Interpretări la 1 ianuarie 2005, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2005, pag. 1214.

consolidante din rezultatele obținute de întreprinderea asociată după achiziționarea titlurilor va afecta contul de profit şi pierderi pentru beneficiul din exercițiul curent, respectiv rezervele consolidate pentru beneficiile exercițiilor anterioare.

În situația în care întreprinderea asociată a înregistrat pierderi care i-au diminuat activul net şi dacă prin metoda punerii în echivalență partea din pierderea întreprinderii asociate egalează sau depăşeşte valoarea contabilă a titlurilor puse în echivalență, investitorul va întrerupe includerea în situațiile financiare consolidate a părții lui din pierderile suplimentare, investiția sa fiind raportată la valoare zero. Orice pierdere suplimentară nu va fi contabilizată decât în măsura în care investitorul are obligații contractuale sau plăți efectuate în numele întreprinderii asociate pentru a onora obligațiile acesteia. Altfel, la nivelul situațiilor financiare consolidate se va considera că investitorul a pierdut strict ceea ce putea pierde, respectiv valoarea contabilă (de achiziție) a titlurilor deținute.

Pentru exemplificarea metodei punerii în echivalență considerăm o societate M care deține o participare în societatea F de 20% şi care exercită asupra acesteia din urmă o influență semnificativă (notabilă). Bilanțurile celor două societăți sunt prezentate în tabelele 2.21. şi 2.22.

Tabelul 2.21.

Bilanțul societății M la 31.12.N

BILANȚ M			
Titluri F	60	Capital social	600
Alte active	1940	Rezerve	200
		Rezultat	100
		Capitaluri proprii	900
		Datorii	1100
TOTAL A	2000	TOTAL P	2000

Tabelul 2.22.

Bilanțul societății F la 31.12.N

BILANȚ F			
Active	1000	Capital social	300
		Rezerve	100
		Rezultat	50
		Capitaluri proprii	450
		Datorii	550
TOTAL A	1000	TOTAL P	1000

Punerea în echivalență a bilanțului societății F constă în substituirea valorii contabile a titlurilor deținute de societatea M (60) cu partea din capitalurile proprii echivalentă din bilanțul societății F. Această parte este egală cu 20% * (300 + 100 + 50) = 90. Substituirea efectuată va antrena o reevaluare a titlurilor F de la 60 la 90, respectiv o majorare a valorii contabile a acestora cu 30.

Necesitatea reevaluării titlurilor F este pusă pe de o parte pe seama existenței unei diferențe temporale între data achiziției titlurilor F şi data consolidării conturilor, timp în care societatea F a acumulat rezerve (100), iar partea care îi revine societății mamă din aceste rezerve este de 20% * 100 = 20. Pe de altă parte, în cursul exercițiului curent societatea F a înregistrat un rezultat pozitiv (50) din care societății mamă îi va reveni 20%, respectiv încă 10.

Tabelul 2.23.

Reevaluarea titlurilor F

Valoare de achiziție	60
Cota parte a societății M în rezervele acumulate de F (20% * 100)	20
Cota parte a societății M în rezultatul înregistrat de F (20% * 50)	10
Total	90

Pentru a echilibra bilanțul consolidat, sumele corespunzătoare creşterii valorii acțiunilor F se vor adăuga în pasiv, la rezerva, respectiv rezultatul consolidat. Bilanțul consolidat al grupului se va prezenta ca în tabelul 2.24.

Tabelul 2.24.

Bilanțul consolidat la 31.12.N

BILANȚ consolidat			
Titluri de participare puse în echivalență	90	Capitaluri proprii	
Alte active	1940	Capital social	600
		Rezerve consolidate (a)	220
		Rezultat consolidat (b)	110
		Total	930
		Datorii	1100
TOTAL A	2030	TOTAL P	2030

a) 200+20= 220;
Rezervele consolidate sunt formate din rezervele societății consolidante (200) la care s-a adăugat cota parte (20%) din rezervele create de societatea consolidată (100) pe parcursul exercițiilor anterioare, după data intrării în perimetrul de consolidare.

b) 100+10= 110;
Rezultatul consolidat cuprinde rezultatul exercițiului societății consolidante (100) şi cota parte (20%) din rezultatul exercițiului curent (50) al societății consolidate.

Investițiile efectuate de diverse societăți-mamă în întreprinderi asociate sunt de regulă contabilizate în situațiile financiare consolidate ale grupurilor prin metoda punerii în echivalență.

De la această regulă sunt exceptate investițiile care deşi conferă deținătorului o influență semnificativă asupra emitentului (investiții directe sau indirecte de peste 20% din capitalul emitentului) nu sunt deținute decât temporar, investitorul achiziționându-le în vederea revânzării într-un viitor apropiat. Astfel de investiții, care nu dau deținătorului posibilitatea efectivă de a-şi exercita influența asupra emitentului trebuie contabilizate pe baza metodei cost[114], respectiv metoda de contabilitate prin care investiția este înregistrată la valoarea sa de cost. În metoda cost, diferența de creştere valorică a titlurilor deținute de investitor, pusă pe seama profitabilității întreprinderii asociate, va fi contabilizată doar în contul de profit şi pierderi al investitorului (ca un venit financiar), în măsura în care acestuia îi sunt repartizate părți din profiturile nete ale întreprinderii în care a investit, ce apar ulterior datei de achiziție.

Aplicarea metodei cost trebuie însă aleasă numai în măsura în care investitorul fie nu intenționează, fie încetează să aibă o influență semnificativă într-o întreprindere asociată. În alte condiții, simpla recunoaştere a unor venituri pe baza unor repartizări din profit primite ar putea să nu prezinte în mod real câştigurile obținute de investitor de la societatea asociată, având în

[114] Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate, Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IFRS™) inclusiv Standarde Internaționale de Contabilitate (IAS™) şi Interpretări la 1 ianuarie 2005, Ed. CECCAR, Bucureşti, 2005: IAS 28 – Contabilitatea investițiilor în întreprinderile asociate, pag. 1218.

vedere că repartizările din profit pot avea doar o mică legătură cu performanțele celeilalte societăți.

Deoarece societățile investitoare au frecvent o influență semnificativă asupra întreprinderilor asociate, ele trebuie să aibă şi o responsabilitate a performanțelor acestora şi implicit a rentabilității investițiilor efectuate. Investitorii vor contabiliza aceste administrări prin extinderea ariei de aplicabilitate a situațiilor financiare consolidate, incluzând şi partea lor din rezultatele întreprinderilor asociate. În acest mod investitorii vor oferi şi o analiză a câştigurilor realizate de ei şi a investițiilor efectuate, elemente necesare informării terților. Ca rezultat, aplicarea metodei punerii în echivalență va furniza mai multe informații utile despre activele nete şi veniturile nete ale investitorilor.

2.5. Tehnici de consolidare

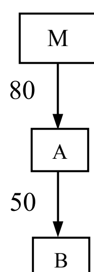
Consolidarea se poate realiza cu ajutorul unor tehnici diferite, însă care ne conduc la acelaşi rezultat. Această problemă de natură tehnică a consolidării apare datorită existenței mai multor societăți în cadrul unui grup, fapt care nu ne permite aplicarea singulară a metodelor de consolidare. Pentru a putea consolida un ansamblu complex de societăți, trebuie să facem apel la o combinare a acestor metode şi totodată trebuie să urmăm o cale bine delimitată pentru a nu omite ceva. În practică există două tehnici de consolidare şi anume: **tehnica consolidării pe paliere** şi **tehnica consolidării directe**.

2.5.1. Consolidarea pe paliere

Această metodă constă în ”consolidarea succesivă a fiecărei societăți, sub forma unui subansamblu, la societatea care îi deține titlurile. Se stabileşte astfel un număr de subgrupuri de consolidat autonome, acestea fiind apoi, prin etape succesive, consolidate la societatea mamă”[115]. Această tehnică prezintă avantajul unei segmentări a informației financiare în interiorul grupului, însă necesită operații mai laborioase decât în cazul consolidării directe globale, de unde necesitatea unui timp mai îndelungat de realizare şi costuri relativ ridicate.

Ca un inconvenient al acestei tehnici putem menționa faptul că nu poate fi aplicată cu uşurință în situația existenței unor legături financiare complexe. Ea este aplicabilă doar întreprinderilor mici şi mijlocii, care au o structură relativ simplă, de exemplu sub-grupurile specializate într-o ramură de activitate.

Pentru exemplificarea acestei tehnici considerăm un grup format din trei societăți, M, A şi B, care prezintă o structură liniară de forma următoare:

[115] L. Malciu, Contabilitate aprofundată, Editura Economică, Bucureşti, 2000, pag. 134.

Bilanțurile celor trei societăți se prezintă astfel:

Tabelul 2.25.

Bilanțul societății M la 31.12.N

BILANȚ M			
Imobilizări	4000	Capital social	3000
Titluri A	2000	Rezerve	900
		Rezultat	800
Creanțe	3000	Capitaluri proprii	4700
		Datorii	4300
TOTAL A	9000	TOTAL P	9000

Tabelul 2.26.

Bilanțul societății A la 31.12.N

BILANȚ A			
Imobilizări	2300	Capital social	2500
Titluri B	1000	Rezerve	500
		Rezultat	300
Creanțe	1200	Capitaluri proprii	3300
		Datorii	1200
TOTAL A	4500	TOTAL P	4500

Tabelul 2.27.

Bilanțul societății B la 31.12.N

BILANȚ B			
Imobilizări	2500	Capital social	2000
		Rezerve	300
		Rezultat	200
Creanțe	800	Capitaluri proprii	2500
		Datorii	800
TOTAL A	3300	TOTAL P	3300

Aplicarea tehnicii de consolidare pe paliere presupune, într-o primă etapă, consolidarea lui B în A, iar apoi, într-o a doua etapă, consolidarea subansamblului A + B pe palierul superior constituit la nivelul societății M.

Pentru stabilirea bilanțului consolidat al subansamblului constituit din societățile A şi B trebuie respectate următoarele etape:

- cumularea bilanțurilor A şi B;
- repartizarea capitalurilor proprii ale societății B şi eliminarea titlurilor de participare înscrise în activul lui A;
- transferul rezervelor şi rezultatului lui A în rezervele şi rezultatul grupului.

Bilanțul consolidat al subansamblului A şi B se va prezenta ca în tabelul 2.28. astfel:

Tabelul 2.28.

Bilanțul consolidat al palierului A-B la 31.12.N

BILANȚ consolidat A + B			
Imobilizări (a)	4800	Capitaluri proprii	
		Capital social (c)	2500
		Rezervele grupului (d)	650
		Rezultatul grupului (e)	400
		Total	3550
		Interese minoritari	
		- Rezerve (f)	1150
		- Rezultat (g)	100
		Total	1250
Creanțe (b)	2000	Datorii (h)	2000
TOTAL A	6800	TOTAL P	6800

(a) 2300 + 2500 = 4800
(b) 1200 +800 = 2000
(c) Capitalul social în bilanțul consolidat rămâne capitalul social al societății consolidante
(d) 500 + 50%*(2000 + 300) - 1000 = 650
(e) 300 + 50%*200 = 400
(f) 50%*(2000 + 300) = 1150
(g) 50%*200 = 100
(h) 1200 + 800 = 2000

În etapa următoare, pentru obținerea bilanțului consolidat al grupului, trebuie realizată consolidarea subansamblului A şi B la societatea M, respectând, de asemenea, următoarele etape:

- cumularea bilanțului M cu bilanțul consolidat A + B;
- repartizarea capitalurilor proprii ale societății A şi eliminarea titlurilor de participare înscrise în activul bilanțului M;
- transferul rezervelor şi rezultatului societății M la rezervele şi rezultatul grupului.

Se obține astfel următorul bilanț consolidat al grupului:

Tabelul 2.29.

Bilanțul consolidat al grupului M-A-B la 31.12.N

BILANȚ consolidat			
Imobilizări (a)	8800	Capitaluri proprii	
		Capital social (c)	3000
		Rezerve consolidate (d)	1420
		Rezultat consolidat (e)	1120
		Total	5540
		Interese minoritari	
		- Rezerve (f)	1780
		- Rezultat (g)	180
		Total	1960
Creanțe (b)	5000	Datorii (h)	6300
TOTAL A	13800	TOTAL P	13800

(a) 4000 + 4800 = 8800
(b) 3000 +2000 = 5000
(c) Capitalul social în bilanțul consolidat rămâne întotdeauna capitalul social al societății mamă
(d) 900 + 80%*(2500 + 650) - 2000 = 1420
(e) 800 + 80%*400 = 1120
(f) 20%*(2500 + 650) + 1150 = 1780
(g) 20%*400 + 100 = 180
(h) 4300 + 2000 = 6300

2.5.2. Consolidarea directă

Constă în a consolida toate societățile reținute în perimetrul de consolidare direct la societatea mamă, indiferent dacă legăturile de control între aceasta şi celelalte societăți sunt directe sau indirecte.

Aplicarea acestei tehnici presupune "determinarea în prealabil a procentajului de interes pe care societatea mamă îl deține în fiecare din societățile subordonate, procent în funcție de care se va realiza distribuirea capitalurilor proprii între grup şi minoritari"[116].

Această tehnică prezintă avantajul de a furniza direct, mult mai rapid şi cu cheltuieli mai mici decât în cazul tehnicii anterioare, informația financiară la nivelul grupului. Însă şi această tehnică prezintă un dezavantaj, şi anume că nu permite analize în interiorul grupului, necesare pentru nevoile interne de gestiune sau de informare, pentru segmentarea pe activități, zone geografice, etc.

Etapele ce trebuie parcurse pentru aplicarea tehnicii de consolidare directe sunt următoarele:

- determinarea procentajului de interes al grupului în societățile consolidate;
- cumularea conturilor societăților consolidabile;
- repartizarea capitalurilor proprii şi eliminarea titlurilor societăților consolidate (mai puțin ale societății consolidante);
- transferarea rezervelor şi rezultatului societății mamă la rezervele şi rezultatul grupului.

Pentru exemplificare facem apel la datele furnizate pentru tehnica consolidării pe paliere.

Determinarea procentajului de interes al grupului:

Tabelul 2.30.

Calculul procentajului de integrare

Societatea	% de control	Metoda de consolidare	% De interes
M	100 %	IG	100 %
A	80 %	IG	80 %
B	50 %	IG	0,8 * 0,5 = 40%

Repartizarea capitalurilor proprii ale societății care se situează la sfârşitul lanțului de control prezintă o anume dificultate. Partea din capitalurile proprii ale lui B şi care aparțin lui A (în virtutea participației sale în B) se regăseşte exprimată de două ori în cursul consolidării directe:

- prin repartizarea capitalurilor proprii ale lui B utilizând procentajul de interes al grupului (40%) şi
- prin titlurile de participare din activul bilanțului lui A, care contribuie la determinarea situației nete a acestei societăți (Activ – Datorii = Capitaluri proprii). Această situație netă a societății A face şi ea obiectul repartizării între interesele grupului (80%) şi interesele minoritarilor (20%).

[116] N.Feleagă (coordonator), Contabilitate aprofundată, Editura Economica, Bucureşti, 1996, pag. 88-90.

De asemenea, în faza de repartizare a capitalurilor proprii ale lui B, este necesar să se diminueze partea de capitaluri ce revin minoritarilor cu 20 % din valoarea titlurilor de participare B deținute de A. Acest procent de 20% corespunde intereselor minoritarilor în societatea A (deoarece A este controlată 80% de către M).

Bilanțul consolidat al grupului, în urma acestor operațiuni, se prezintă astfel:

Tabelul 2.31.

Bilanțul consolidat al grupului M-A-B la 31.12.N

BILANȚ consolidat			
Imobilizări (a)	8800	Capitaluri proprii	
		Capital social (c)	3000
		Rezerve consolidate (d)	1420
		Rezultat consolidat (e)	1120
		Total	5540
		Interese minoritari	
		- Rezerve (f)	1780
		- Rezultat (g)	180
		Total	1960
Creanțe (b)	5000	Datorii (h)	6300
TOTAL A	13800	TOTAL P	13800

(a) 4000 + 2300 + 2500 = 8800
(b) 3000 +1200 + 800 = 5000
(c) Capitalul social în bilanțul consolidat rămâne întotdeauna capitalul social al societății mamă
(d) 900 + 80%*(2500 + 500) - 2000 + 40%*(2000 + 300) – 1000 + 20%*1000 = 1420
(e) 800 + 80%*300 + 40%*200 = 1120
(f) 20%*(2500 + 500) + 60%*(2000 + 300) – 20%*1000 = 1780
(g) 20%*300 + 60%*200 = 180
(h) 4300 + 1200 + 800 = 6300